

Opinnäytetyö (YAMK)

Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (ylempi AMK)

Kevät 2016

Sari Carlsson

KATSE TULEVAISUUTEEN- LAPSET MUKAAN SOS- LAPSIKYLÄN SIJAISHUOLTOA KEHITTÄMÄÄN

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Sosionomi YAMK

Kevät 2016 | 77+10

Ohjaaja Anssi Lähde

Sari Carlsson

KATSE TULEVAISUUTEEN- LAPSET MUKAAN SOS- LAPSIKYLÄN SIJAISHUOLTOA KEHITTÄMÄÄN

SOS- Lapsikylässä on vahvistettu sijaishuollon asiakkaina olevien lasten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tavoitteena on, että lapset ovat osallisina entistä vahvemmin ja osallistuvat aktiivisina oman elämänsä asioihin. Vuonna 2013- 2014 toteutettu Lasten osallisuushanke on ollut kartoittamassa lasten osallisuuden kokemuksia ja laatinut suositukset lasten osallisuuden lisäämiseksi. Työryhmä kiteytti suositukset Osallisuuden lupaus- julisteeksi. Tämä kehittämishanke oli toteuttamassa suositusten mukaista työskentelyä Suomen SOS- lapsikylissä.

Suomessa SOS- Lapsikylän sijaishuollon asiakkaana on n. 200 lasta, hoitomallina on moniammatillisen tiimin tukema perhehoito. SOS- lapsikylissä perustettiin kehittäjänuorten ryhmät keväällä 2015 ja työskenneltiin Osallisuuden lupaus julisteen teemojen parissa. Ryhmissä käsiteltiin Osallisuuden lupauksen tasoja Shierin (2001) teorian mukaan, jossa osallisuutta tarkastellaan valmiuksien, mahdollisuuksien ja velvoitteiden kautta.

Kehittämisen ja tiedonhankintamenetelminä käytettiin lasten vertaisryhmää, dialogia, erilaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä, sekä osallistuvaa havainnointia. Toimintaa dokumentoitiin monipuolisesti. Hankkeen aikana lapset osallistuivat ensimmäisen kerran virallisesti SOS- Lapsikylän kehittämispäiville. Ydinviestit tuotiin yhteiseen keskusteluun ja lapset esittivät toiveita aikuisille. Samalla luotiin uutta toimintamallia SOS- Lapsikylän kehittämistyöhön, jossa jatkossa lapset ovat aktiivisesti mukana.

Esille nousi lasten huomioita osallistumisen mahdollisuuksista, sekä osallisuuden toteutumisesta lapsikylissä. Lasten toiveena oli, että aikuinen kuuntelee lasta ja että lasten asiat otetaan vakavasti. Lasten mielestä henkilökohtaisen keskustelun aikana tulee parhaimmin kuulluksi. Säännöistä on tärkeää puhua yhdessä ja lapset toivovat tasa- arvoista kohtelua. Lasten mielestä on tärkeää saada aikaan sellainen kokemus, että lapsi ja aikuinen ovat samalla puolella.

Johtopäätöksenä syntyi ymmärrys siitä, että lapset ovat valmiita olemaan mukana kehittämistyössä ja he ottivat tehtävän vakavasti. Aikuisten asenteissa on vielä paljon tehtävää. Luottamus on tärkeää lasten ja aikuisten välillä ja asenteella on iso merkitys yhteistyössä.

ASIASANAT:

Lastensuojelu, sijaishuolto, osallisuus, dialogi, kehittäminen, kokemusasiantuntija

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Social Services | Master of Social Services

Spring 2016 | 77+10

Instructor Anssi Lähde

Sari Carlsson

LOOKING TO THE FUTURE – CHILDREN TO DEVELOP FOSTER CARE IN SOS CHILDREN'S VILLAGES

In SOS Children's Villages, the possibilities of children in foster care to participate and influence have been strengthened. The aim is that children are more involved and take actively part in the decisions affecting their own lives. The Children Participation Project of 2013-2014 examined children's experiences about participation and recommendations to increase children's participation were written. A working group summed the recommendations up as a "Promise of participation" poster. This development project helped to carry these recommendations out in Finland's SOS Children's Villages.

In Finland, there are approximately 200 children in foster care in SOS Children's Villages. The care is carried out as foster home care supported by a multi-disciplinary team. In SOS Children's Villages, groups of young people, who took part in the development, were set up in the spring of 2015. The groups worked with the themes of the poster and discussed the levels of participation by Shier's (2001) model which examines participation through openings, opportunities and obligations.

The data was collected through children's peer group, dialogue and participant observation as well as through creative and functional methods. The group discussions were diversely documented. During the project, children participated for the first time officially to the SOS Children's Villages development seminar. Core messages were brought into joint debate and children presented their wishes for adults. At the same time, a new approach to the development of SOS Children's Villages, in which the children will be more actively involved, was created.

Children's observations about the possibilities to participate and how participation is executed in SOS Children's Villages were brought up. Children's wish was that adults listen to children and that children's views are considered seriously. Children thought that the best way to get heard was a personal conversation. It's important to talk together about the rules and children also hoped for equal treatment. Children believe that it's important to achieve a feeling that the child and the adult are on the same side.

The conclusion was that children are ready to be involved in the development and that they took the task seriously. Regarding adult attitudes, there is much to be done. Trust is essential between children and adults and attitude plays an important role in cooperation.

KEYWORDS:

Child protection, foster care, participation, dialogue, development, experience expert

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 HANKKEEN TAUSTA JA PERUSTELUT	8
2.1 SOS- Lapsikyliä sijaishuolto kehittämishankkeen toimintaympäristönä	8
2.2 Kehittämishankkeen lähtökohdat	12
2.3 Hankkeen tavoite	15
3 SOS- LAPSIKYLÄ OSANA LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTOA	18
3.1 Lastensuojelu Suomessa	18
3.2 SOS- Lapsikylätyö kehittyy	19
3.3 SOS- lapsikylän hoitomalli	22
4 LAPSEN OSALLISUUS SIJAISHUOLLOSSA	26
4.1 Osallisuuden oikeutus	26
4.2 Osallisuus ja osallistuminen	29
4.3 Lapsikäsitys ja lapsinäkökulma	31
4.4 Osallisuuden mittaamisen ulottuvuudet	33
4.5 Lapsi osallisena SOS- lapsikyliä sijaishuollossa	39
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN	42
5.1 Hankkeen käynnistäminen, tehtävät ja eteneminen	42
5.2 Kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmät	49
6 HANKKEEN TULOKSET	57
6.1 Kehittäjänuorten ryhmät ja ydinviestien sanomaa	57
6.2 Tulosten yhteenvetoa	68
6.3 Osallisuuden toteutuminen Shierin teorian mukaan	71
7 JOHTOPÄÄTÖKSET, ARVIOINTI JA POHDINTA	73
LÄHTEET	75

LIITTEET

- Liite 1. Osallisuuden lupaus.
- Liite 2. Kysely.
- Liite 3. Hankesuunnitelma.
- Liite 4. Perhehoitajan/lapsikylävanhemman tehtävät.
- Liite 5. Kutsu.
- Liite 6. Kehittäjänuorten tapaaminen.
- Liite 7. Tarina Simo siilistä.
- Liite 8. Kehittämispäivien ohjelma.
- Liite 9. Ryhmätyöt 1., 2. ja 3. ja kehittämispäivien palaute.
- Liite 10. Valtakunnalliset sijaishuollon päivät ja Lastensuojelu 2015 ohjelmat.

KUVAT

Kuva 1. SOS-Lapsikylän toimipisteet 2014 (SOS- Lapsikylän vuosi 2014).	10
Kuva 2. SOS - Lapsikylän toimeksiantosopimussuhteisen perhehoitajan sopimukset (SOS- Perhehoito, SOS- Lapsikylän opas 2015).	24
Kuva 3. Kehittäjäkäsä.	52
Kuva 4. Lasten ja aikuisten yhteistyöpäivä ydinviestien äärellä.	56
Kuva 5. Lasten laatimat säännöt kehittäjänuorten ryhmälle Kaarinan SOS-lapsikylässä.	58
Kuva 6. Lasten mielestä aikuisen asenne ratkaisee.	60
Kuva 7. Lapset toivovat valmistautumista palaveriin.	63
Kuva 8. Lasten ja aikuisten yhteisen työskentelypäivän antia.	66

KUVIOT

Kuvio 1. SOS- Lapsikylän organisaatiokaavio (SOS- Lapsikylä).	11
Kuvio 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan 2012- 2014 (THL 2014).	19
Kuvio 3. SOS- lapsikylän sijaishuollon palveluiden jakaantuminen vuonna 2014 (SOS- Lapsikylä 2014).	21

TAULUKOT

Taulukko 1. SOS- Lapsikylän palvelujen jakautuminen vuonna 2014 (SOS- Lapsikylä 2014).	20
Taulukko 2. Avohuollon palvelut SOS Lapsikylässä vuonna 2014 (SOS- Lapsikylä 2014).	21
Taulukko 3. Osallisuus: valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet (mukaillen Shier 2001).	36
Taulukko 4. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin (2002) ja Flöjtin (2000) mukaan.	38
Taulukko 5. Kehittämishankkeen prosessikuvaus.	48

1 JOHDANTO

Uskon vahvasti siihen, että lastensuojelutyötä kehitettäessä sijaishuollon asiakkaina olevilla lapsilla ja nuorilla on omakohtaisten kokemustensa perusteella paljon annettavaa työn kehittämiseen. Mielestäni juuri he ovat kehittämisen parhaita asiantuntijoita. Kokemukseni mukaan lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja nuoret tulevat mielellään mukaan kehittämiseen, kun vain aikuiset ohjaavat ja kannustavat heitä osallistumaan, sekä järjestävät tähän mahdollisuuksia. Minulla syntyi haave, että SOS- lapsikyläiden sijaishuollossa elävät lapset kutsutaan virallisesti kokemusasiantuntijoina mukaan SOS- Lapsikylän kehittämistyöhön. Tämä kehittämishanke on luomassa tätä toimintakäytäntöä SOS- Lapsikylään.

Tämän konkreettisen idean minulle kertoi ehdotuksenaan eräs 16-vuotias nuori keväällä 2014, kun lasten yhteisessä kokoontumisessa Kaarinan SOS- lapsikylässä kävimme keskustelua lasten ja nuorten toiveista, unelmista ja yleensä viihtymisestä lapsikylässä. Oma ajatukseni sai vahvistusta tästä nuoren toiveesta ja hankkeen idea alkoi rakentua mielessäni.

SOS - Lapsikylässä perustettiin syksyllä 2012 työryhmä miettimään lapsen osallisuuden vahvistamisen keinoja. Työryhmä kartoitti lapsikylässä käytössä olevat lapsen osallisuuden muodot, hankki tietoa ja ymmärrystä lapsen oikeudesta osallisuuteen ja ideoi osallisuuden vahvistamisen keinoja Suomen SOS- lapsikylissä. Työryhmä laati työskentelynsä päätteeksi suositukset ja päätyi tiivistämään ne Osallisuuden lupaus- julisteeksi ja kortiksi (liite1). Osallisuutta kuvataan teorioissa yleensä porrastetuin ja tiikappumalleilla. Työryhmän aikaansaama Osallisuuden lupaus – juliste kuvaa Shierin(2001) mallin mukaan SOS- Lapsikylän aikuisten roolia suhteessa lasten osallisuuden mahdollistamiseen. Osallisuuden vahvistaminen edellyttää työryhmän mielestä työntekijöiden yhteneväistä käsitystä ja ymmärrystä siitä, mitä lapsen osallisuus on. Aikuisten rooli lasten osallisuuden mahdollistajina on tutkimustiedon mukaan todettu olevan keskeinen asia.

Minulla oli ilo saada olla mukana tuossa työryhmässä. Olen työskennellyt Kaarinan SOS- lapsikylässä vuodesta 2003 lähtien, jolloin kylä perustettiin. Osallisuus aiheena kiinnostaa minua erityisen paljon. Osallisuus ja itselle merkitykselliseen joukkoon kuuluminen on lapsen kasvun ja kehityksen perusedellytys. Osallisuuden kokemuksella on erityisen suuri merkitys ja painoarvo juuri sijaishuollossa elävälle lapselle ja nuorelle. ”Ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on ratkaisevaa mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä”. (Oranen 2008, 7.)

Aiempien opintojeni opinnäytetyössä olen tutkinut Kaarinan SOS- lapsikylässä sijoitettuna olevien lasten kokemuksia osallisuudesta. Kun lapsen elämän kannalta on tehty niin iso tukitoimenpide, että lapsi on päätetty ottaa huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle, on lapsen oman mielipiteen huomioiminen ja selvittäminen ikä- ja kehitystaso huomioon ottaen erityisen tärkeää. Lapsen oikeudet korostuvat lastensuojelulain myötä yksilötasolla ja myös asiakkaan näkökulmasta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 25. §, 27. §, 34.- 37. §.)

Tämä hankeraportti kertoo työryhmän suositusten jalkauttamisesta Suomen eri lapsikyliin. Kaikissa SOS- Lapsikylän toimipisteissä perustettiin kehittäjänuorten ryhmät keväällä 2015 ja työskenneltiin Osallisuuden lupaus julisteen teemojen parissa. Osana hanketta toteutui aikuisten ja lasten yhteinen työskentelypäivä aiheen ympärillä. Kehittäjänuorten ryhmissä käsiteltiin Osallisuuden lupaus julisteen viittä eri teemaa eli osallisuuden tasoja (Shier 2001). Kevään 2015 kuluessa työskentelykertojen aikana nousi esille lasten tärkeimpiä huomioita osallistumisen mahdollisuuksista, sekä kokemuksia osallisuuden toteutumisesta lapsikylissä. Kehittäjänuoret kiteyttivät nämä kokemukset jokaisen työskentelykerran päätteeksi ydinviestiksi. Ydinviestit vietiin kevään kuluessa lapsikylien aikuisille. Osana hanketta toteutettu lasten ja aikuisten yhteistyöpäivä perustui toimipisteen kehittäjänuorten ydinviestien käsittelemiseen. Yhteistyöpäivässä käytettiin erilaisia luovia ja toiminnallisia työmenetelmiä.

Kehittäjänuoret esittivät työskentelyn kuluessa toiveita, huomioita ja kehittämisehdotuksia lapsikylien aikuisten kasvatuskäytäntöihin, toimintatapoihin, ja vuo-

rovaikutukseen. SOS- Lapsikyläsäätiön kehittämispäivillä syksyllä 2015 oli historiallinen hetki, kun kehittäjänuorten edustajat olivat virallisesti mukana, kertomassa ja vaikuttamassa SOS- lapsikylien kehittämistyöhön.

Lapsi ei voi paeta kasvattajansa katsetta ja hänen todellisuutensa osittain rakentuu tämän katseen kautta. Jos tätä katsetta ei inspiroi rakkaus, se estää lasta tulemast omaksi itsekseen. (Puolimatka 2002, 357.)

Osallisuus on aina osa lapsen edun mukaista ratkaisua. Lastensuojelulaki (LSL 417/2007) velvoittaa lastensuojelun työntekijöitä sekä kannustamaan lapsia osallistumaan, että huomioon ottamaan ja kuulemaan lasten mielipiteitä entistä enemmän. Ilman aikuisten sitoutumista osallisuuden tukemiseen, ei lasten osallisuutta erilaisissa kasvuympäristöissä ole. Sijaishuoltoon tuleva huostaan otettu lapsi ei välttämättä voi eikä osaa valita osallisuutta, ellei aikuiset ole valmiita sitä hänelle tarjoamaan. Demokraattiset arvot muuttuvat todellisiksi vasta kun aikuiset mahdollistavat ne lapselle. (Mäkitalo ym. 2011, 85.)

Raportin alussa toisessa luvussa kuvataan hankkeen perusteluja, taustaa ja SOS- lapsikyliä sijaishuollon toimintaympäristönä. Luvussa määritellään hankkeen tavoitteet ja kerrotaan hanketyöryhmän tehtävät. Kolmannessa luvussa valotetaan lastensuojelun nykytilaa Suomessa ja SOS- Lapsikylän roolia sijaishuollon toimijana. Luvussa avataan SOS- lapsikylien hoitomallia ja kerrotaan lapsikylätyön kehittymisestä. Neljännessä luvussa tarkastellaan osallisuutta monelta eri kannalta. Käydään läpi osallisuuden oikeutusta ja osallisuuden merkitystä lapsen kehittymiselle. Tutkitaan lapsikäsitystä ja valotetaan osallisuutta teorian tiedon valossa. Luvussa esitellään lasten osallisuutta osana SOS- lapsikylien hoitomallia. Viidennessä kappaleessa kuvataan hankkeen toteuttamista. Siinä esitellään myös kehittämis- ja tiedonhankintamenetelmät, joita työskentelyssä käytettiin. Kuudennessa kappaleessa kerrotaan hankkeen tulokset ja tehdään yhteenvetoa niistä. Luvun lopussa tuloksia peilataan käytettyyn teoriapohjaan. Viimeisessä luvussa on esiteltynä johtopäätökset, arvioidaan hanketta ja kuvataan johtopäätöksiä.

2 HANKKEEN TAUSTA JA PERUSTELUT

2.1 SOS- Lapsikyliä sijaishuolto kehittämishankkeen toimintaympäristönä

Suomen SOS- Lapsikylä kuuluu kansainväliseen SOS- lapsikyliä verkostoon, joka kattaa nykyään 133 maata. SOS- lapsikylän perustaja oli itävaltalainen lääketieteen opiskelija Herman Gmeiner. Toisen maailmansodan jälkeen oli paljon orpo lapsia ja leskeksi jääneitä naisia. Herman Gmeiner tuli miettineeksi, että olisikohan joku noista sodassa miehensä menettäneistä naisista valmis hoitamaan orvoksi jääneitä lapsia. Näiden lasten elämäntilanne kosketti Herman Gmeineriä kovasti ja hänestä tuli vuonna 1949 SOS- lapsikylätyön perustaja. Hän oli itse menettänyt äitinsä vain 5-vuotiaana pikkupoikana. Gmeiner sai nopeasti kannattajia ajatuksilleen, niin vakuuttavasti ja sinnikkäästi hän vei asiaa eteenpäin. Itävaltaan Imstin pieneen tirolilaiseen pikkukylään perustettiin maailman ensimmäinen lapsikylä. SOS- lapsikyläjärjestö sai alkunsa näin ja toiminta laajeni nopeasti kansainväliseksi lastensuojelujärjestöksi. Viidessä vuosikymmenessä järjestö on levinnyt kaikkiin maanosiin. (Gmeiner 1982, 14, 105- 106; Vanhanen 2009, 14; Pohls 2012, 14.)

Suomen lastensuojelussa SOS- lapsikylät ovat jo yli 50 vuotta toimineet sijaishuoltopaikkoina. SOS- lapsikyliin on sijoitettu perinteisesti sellaisia lapsia, joiden on arvioitu tarvitsevan pitkäaikaista sijoitusta oman kodin ulkopuolelle. Hoitomuotona on ollut yhteisöllisesti tuettu perhehoito. Pyrkimyksenä on ollut, että lapsi saisi elää perheessä ja hänellä olisi mahdollisuus liittyä, kiintyä ja myös kiinnittyä hoitaviin uusiin aikuisiin sekä uuteen elämäntilanteeseen. Tällaisella SOS- lapsikyliä perinteisellä hoitomallilla on pyritty mahdollistamaan lapselle sijaishuollon aikana pysyvä uusi aikuinen, jolla on tavallaan vastattu lapsen vanhemmuuden tarpeeseen. Lapsen edun mukaisesti, sekä lapsen yksilöllinen tilanne huomioiden on tuettu suhteita hänen omiin vanhempiin ja läheisiin, sekä aikaisemmin lapsen elämässä mukana olleisiin tärkeisiin ihmisiin. Yhteisöllinen perhehoito on tarkoittanut Suomen lapsikyliä sellaista mahdollisesti aikuisuu-

teen asti jatkuvaa elämisen turvaa, jossa lapsi saa riittävän hyvää hoitoa ja kasvatusta. (Niemelä 2000, 15; Pohls 2012, 12- 14.)

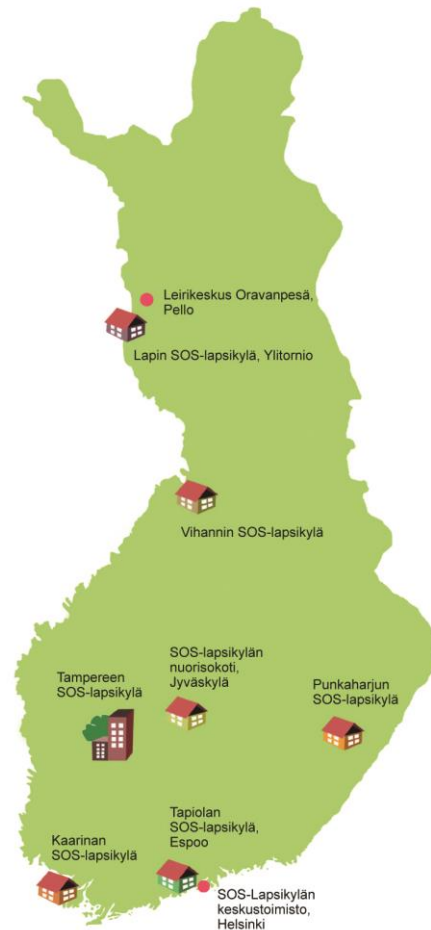
SOS- lapsikylätoimintaa on ollut Suomessa vuodesta 1962. Idean lapsikylästä toi silloin Suomeen opiskelija nimeltään Kaija Laitinen (myöhemmin Olkkonen). (Pohls 2012, 16.) Ensimmäinen Suomen lapsikylä aloitti toimintansa vuonna 1966 Espoon Tapiolassa. Sen jälkeen perinteisiä lapsikyliä on rakennettu vuonna 1972 Punkaharjulle, vuonna 1979 Ylitornioon, Vihantiin 1982 ja Kaarinaan 2003. Nykyään SOS- lapsikyliä on yhteensä seitsemän. Aiemmin vuonna 1974 rakennettu Jyväskylän SOS- lapsikylä toimi SOS- nuorisokotina Vaajakoskella. Se oli silloin tarkoitettu murrosikäisille lapsikylään sijoitettaville lapsille tai lapsikylissä aiemmin kasvaneille lapsille, joiden hoidollisiin haasteisiin kyettiin vastaamaan nuorisokodissa perinteisiä lapsikyliä paremmin (Koisti- Auer 2000, 15).

SOS- Lapsikylä vastasi syksyllä 2015 Suomeen tulevien alaikäisten turvapaikanhakijoiden hätätilanteeseen perustamalla nopealla aikataululla kolme turvapaikanhakijalapsia vastaanottavaa ryhmäkotia. Ryhmäkodin tavoitteena on antaa yksin ilman vanhempia Suomesta turvapaikkaa hakeville lapsille välitöntä turvaa ja huolenpitoa siihen asti, kunnes heidän oleskelulupansa on käsitelty ja tarvittaessa vielä sen jälkeenkin. Ryhmäkodit toimivat Espoossa, Jyväskylässä ja Haapajärvellä.

Lapsikylässä sijoitettuna olleen nuoren siirtymistä itsenäiseen elämään tukee SOS- Lapsikylän kattava jälkihuoltojärjestelmä. Helsingissä sijaitsee koko Suomen SOS- lapsikylätoimintaa koordinoiva keskustoimisto. Keskustoimiston roolina on johtaa, kehittää ja tukea sekä ohjata muiden toimipisteiden työskentelyä ja kehittämistä. Varainhankinta ja kansainvälinen kummitoiminta kuuluvat myös keskustoimiston tehtäviin.

Uusin lapsikylä valmistui Tampereelle vuonna 2013 ja se edustaa uudenlaista SOS- lapsikylää. Tampereen kylä on kehitetty lastensuojelun tulevaisuuden haasteisiin vastaavan integroidun lapsikylämallin mukaan. Lapsikyläkodit eivät siellä sijoitukaan perinteisesti lähellä toisiaan olevien kotien ryhmään eli lapsikylään vaan ne on hajasijoitettu kaupunginosan muiden kerros- ja rivitaloasunto-

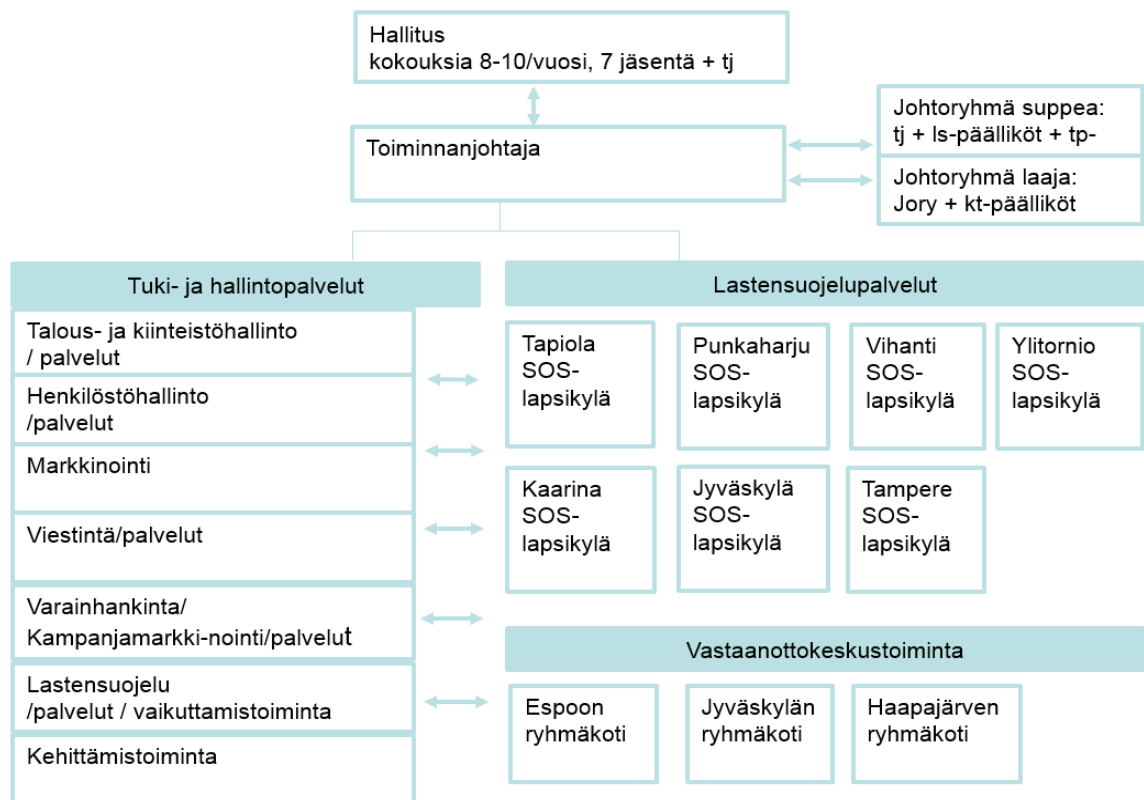
jen joukkoon. Tampereen lapsikylässä sijaisvanhemmat toimivat toimeksiantosopimuksella suoraan lapsen sijoittavan kunnan kanssa. Perinteisessä lapsikylämallissa lapsikylävanhempi on työsuhteessa SOS- Lapsikylään, mutta lapsikylässäkin on nykyään mahdollista toimia sijaisvanhempana toimeksiantosopimuksella.

Kuva 1. SOS-Lapsikylän toimipisteet 2014 (SOS- Lapsikylän vuosi 2014).

SOS- Lapsikylän omistuksessa on lisäksi pohjoisessa Pellon kunnassa Oravanpesä niminen lomaviettäpaikka. Se on entinen kansakoulu asuntoloineen. Paikkaa käytetään nykyään enimmäkseen leirikeskukseksi ja lapsikyläperheiden lomaviettäpaikkana.

Vuoteen 2015 asti SOS- lapsikylien taustalla ylläpito- ja tukemistehtävää hoiti SOS- Lapsikylä RY ja SOS- lapsikyläsäätiö. Varsinainen toiminta siirtyi vuoden 2015 alussa yhdistykseltä SOS- Lapsikyläsäätiölle ja SOS- Lapsikylä RY voi järjestelyn myötä yhdistyksenä kokonaisvaltaisesti keskittyä kansalaisjärjestönä toimimiseen. Muutoksen myötä yhdistyksen painopisteet ovat SOS- lapsikylätoiminnan tukeminen sekä lasten oikeuksien edistäminen ja puolustaminen Suomessa. (SOS- Lapsikylä RY: n toimintasuunnitelma 2015.) Koko lapsikyläorganisaatio toimii yhdessä ja muodostaa vankan kokonaisuuden lapsikylien toiminnan tueksi.

Kuvio 1. SOS- Lapsikylän organisaatiokaavio (SOS- Lapsikylä).

Kansainvälinen järjestö, SOS Children's Villages International antaa Suomen lapsikylän työntekijöille mahdollisuuden jakaa lastensuojeluosaamistaan ja auttaa näin myös muiden maiden lapsia. Suomen SOS- lapsikylätoimintaa arvostetaan maailmalla. Hyöty on molemmin puolinen ja samalla saadaan muualta

meille osaamista. (Gmeiner 1982, 14, 105- 106; Niemelä 2000,11; SOS- Lapsikylän toimintakertomus 2013.)

2.2 Kehittämishankkeen lähtökohdat

SOS- Lapsikylässä vuosina 2013- 2014 lasten osallisuutta kartoittanut ja osallisuuden vahvistamisen keinoja miettinyt työryhmä esitti työskentelyn tuloksena suositukset lasten osallisuuden vahvistamiseksi SOS- Lapsikylän sijaishuoltoon. Työryhmä tiivisti suositukset informatiiviseksi ja tietoa jakavaksi Osallisuuden lupaus -julisteeeksi ja markkinointimateriaalina käytettäväksi kortiksi (liite 1). Osallisuustyöryhmän raportti ja työskentelyn tuloksena tehdyt suositukset esiteltiin SOS- Lapsikylän lastensuojelun johtoryhmässä lokakuun loppupuolella vuonna 2014. Johtoryhmä perehtyi suosituksiin ja teki päätöksen niistä toimenpiteistä, joiden avulla lasten osallisuutta SOS- Lapsikylän sijaishuollossa vahvistetaan jatkossa.

Suosituksien perustuvat työryhmän toimipisteisiin tekemiin kyselyihin; Kysely lapsille ja nuorille osallistumisesta hoito- ja kasvatussuunnitelmeneuvotteluihin ja asiakassuunnitelmeneuvotteluihin (liite 2) ja tiimeille sekä sosiaalityöntekijöille tehtyyn Osallisuuden mahdollistavia käytäntöjä toimipisteissä tehtyyn kartoitukseen. Lisäksi työryhmä perehtyi tuoreisiin lapsikylätyöhön liittyviin osallisuutta käsitteleviin opinnäytetöihin (Carlsson 2012, Ernvall & Jahnukainen 2013, Honkanen 2013). Työryhmä perehtyi myös Pesäpuu ry:n osallisuuskierrosta SOS -lapsikyläiden eri toimipisteissä tehtyyn kattavaan raporttiin, SOS -lapsikyläiden toimintakäsikirjaan ja lisäksi Koisti - Auerin (2009) tekemään julkaisuun Olen sitä mieltä, että... SOS -lapsikylissä ja nuorisokodissa asuvien lasten ja nuorten mielipiteitä arjesta, osallisuudesta ja oikeuksista. (Lapsen osallisuuden vahvistaminen SOS- lapsikyläyhdistyksessä - työryhmän raportti ja suositukset 2014.)

Osallisuuden lupaus

Osallisuuden lupaus on Lapsen osallisuuden vahvistaminen -työryhmän suositus työntekijöiden lupaukseksi siitä, miten he sitoutuvat vahvistamaan lapsen osallisuutta SOS- lapsikyläen sijaishuollossa.

Osallisuuden lupauksen pohjana toimii Shierin (2001) osallisuuden viisi tasoa:

- 1) Lapsia kuunnellaan
- 2) Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa
- 3) Lasten näkemykset otetaan huomioon
- 4) Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon
- 5) Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta

Työryhmän jäsen ohjaajana Tapiolan lapsikylässä työskentelevä Johannes Jahnuainen käänsi aikuisten lupauksen lasten kielelle yhdessä muutaman Tapiolan lapsikylän lapsen kanssa. Kaarinan SOS- lapsikylässä lasten johtoryhmässä lapset ja nuoret kertoivat keväällä 2013 työskentelyiltapäivän aikana, mitä he ymmärtävät Osallisuuden lupauksen tasoilla.

Suosituksena on, että lapsikylissä lupauksia täydennetään toimintatavoilla ja menetelmillä, joilla konkreettisesti kutakin osallisuuden tasoa toteutetaan. Työryhmä keräsi materiaalia ja harjoituksia, joiden avulla lapsen osallisuutta voidaan käytännössä arkielämässä vahvistaa. SOS- Lapsikylän intranetissä lapsen osallisuus- otsakkeen alle listattiin materiaalia ja linkkejä, joiden avulla asiasta saa lisätietoa ja käytännön ohjeita.

Osallisuustyöryhmän suositukset

- 1) ”Valtaistuimella vaikuttamassa” – esite jaetaan jokaiselle lapsikylässä asuvalle lapselle. Lapsille kerrotaan heidän oikeudestaan olla osallisena itseään koskevassa päätöksenteossa ja kysytään toiveita asiakassuunnitelmanneuvottelua ja hoito- ja kasvatussuunnitelmanneuvotteluita varten.

- 2) Toimipisteissä esitellään ja otetaan käyttöön työryhmän suositus Osallisuuden lupaus ja toimipisteet itse konkretisoivat, miten nämä asiat toteutetaan.
- 3) Osallisuuden lupaus -juliste laitetaan esille näkyvälle paikalle jokaiseen lapsikyläkotiin ja yhteisiin tiloihin toimipisteissä. Julisteen esillä olemisella pyritään muistuttamaan näistä tärkeistä asioista. Lapsia halutaan muistuttaa heidän oikeuksistaan ja aikuisia halutaan muistuttaa heidän velvollisuuksistaan.
- 4) Sähköisestä palautesivustosta (ILSU: sta= tulee sanoista ilo ja suru) kerrotaan lapsille ja sen aktiiviseen käyttöön opastetaan ja rohkaistaan lapsia.
- 5) Toimipisteen nuorista ja lapsista koostuvan kehittäjätyöryhmän käynnistäminen on tavoitteena (tai ainakin osana jo olemassa olevaa toimintaa) jokaisessa toimipisteessä. Työryhmä suositteli myös, että kehittäjäryhmien vetäjien koulutus järjestettäisiin joka toimipisteen 1-2 työntekijälle.
- 6) SOS- Lapsikylän kehittämispäivillä on jatkossa vuosittain mukana SOS- Lapsikylän sijaishuollon asiakkaina olevia kokemusasiantuntijanuoria. Tavoitteena on lasten ja aikuisten yhteisen kehittävän keskustelun mahdollistaminen ja tämän kautta sijaishuoltopalvelun laadun kehittäminen.
- 7) Yksittäisen lapsen osallisuuden toteuttamisen suunnitelma tulee osaksi hoito- ja kasvatussuunnitelmaa, sekä osaksi hyvinvoinnin ja valmiuksien arviointia.
- 8) SOS- Lapsikylän auditointimalliin eli omavalvontakäytäntöön liitetään kysymykset lapsen osallisuuden toteutumisesta toimipisteessä.

- 9) Tavoitteena on lapsen osallisuuden kehittäminen ja vahvistaminen edelleen, sekä säännöllinen toteutuksen arviointi ja seuranta sekä yhteisöllisellä, että yksilöllisellä tasolla.

- 10) Toimipisteissä jatketaan lasten ja aikuisten yhteisen keskustelevan toimintakulttuurin luomista. Mallina on Pesäpuun osallisuusfoorumin kaltainen työskentelymalli, jossa erilaisista elämän tärkeistä asioista puhutaan yhdessä. Pyrkimyksenä on keskustelun kautta yhteisen ymmärryksen lisääntyminen. Tavoitteena on luottamuksellisen ilmapiirin syntyminen lasten ja aikuisten välille. Osallisuusfoorumin raportti ja toimipistekohtaiset muistiot jaetaan työntekijöille. (Lapsen osallisuuden vahvistaminen SOS-lapsikyläyhdistyksessä - työryhmän raportti ja suositukset 2014.)

2.3 Hankkeen tavoite

Lähtökohtaisesti hankkeessa tavoitellaan sitä, että SOS- Lapsikylän sijaishuollon asiakkaina olevien lasten kokemukset, mielipiteet ja toiveet saadaan esille aikuisten tietoon. Tavoitteena on, että lasten kokemukset otetaan jatkossa huomioon työn kehittämisessä. Toiveena on, että työskentelyn kautta SOS-Lapsikylän työntekijöille avautuisi syvällisellä tasolla sijaishuollossa elävän lapsen osallisuuden kokemuksen merkitys. Hankkeen tarkoituksena on vahvistaa tätä ymmärrystä ja pyrkimyksenä on, että oivaltamisen kautta aikaansaatu vaikutus siirtyisi arkeen jokapäiväiseen hoito- ja kasvatustyöhön. Tavoitteena on vahvistaa osallisuuden kautta lasten hyvinvointia ja lisätä lapsen aktiivista roolia sijaishuollon aikana.

Kehittämisosessissa pyritään tiedontuotantoon. Prosessin aikana tuotetulle tiedolle ominaista on käytännöllinen luonne ja myös sen tukea antava luonne kehittämisessä. Tiedontuotannolla on erilaisia merkityksiä. (Toikko & Rantanen 2009, 113 – 115.) Tällä hankkeella tavoitellaan toimijoiden osallisuuden kokemuksen lisääntymistä, aikuisten ymmärryksen vahvistumista ja toiminnan kehittämistä.

Hankkeen tarkoituksena on selvittää lasten kokemuksia osallisuudesta ja osallistumisen mahdollisuuksista SOS- Lapsikylän sijaishuollossa. Hankkeen avulla selvitetään, että mitä asioita lapset pitävät tärkeinä ja mitä he toivovat aikuisilta?

Osallisuustyöryhmän suositusten pohjalta varsinainen kehittämistyö on mahdollista käynnistää. Kehittämishankkeen varsinaisena tehtävänä on

- 1) Osallisuustyöryhmän suositusten kohtien 2, 5, 6, 9 ja 10 jalkauttaminen SOS- Lapsikylän toimipisteiden arkeen.
- 2) Osallisuuden lupauksen teemojen työstäminen kehittäjänuorten ryhmissä.
- 3) Kehittäjänuorten ydinviestien käsitteleminen paikallisesti lasten ja aikuisten yhteisessä työskentelypäivässä SOS- lapsikylässä.
- 4) Kehittäjänuorten edustuksellinen osallistuminen SOS- Lapsikylän kehittämispäiville 2015. Aiheena on kaikkien ryhmien yhteisten ydinviestien esittäminen. Lapset kertovat myös toiveitaan SOS- Lapsikylän aikuisille Lasten osallistumista SOS- Lapsikylän kehittämispäiville tavoitellaan jatkossa vuosittain.

Suosituksen mukaiset Osallisuuden lupaus- julisteen sisältämät asiat ja aiheet jalkautetaan hankkeen aikana työyhteisöön lasten ja aikuisten yhteisesti työstettäviksi. Hankesuunnitelman (liite 3) mukaan lapsia ja työyhteisön aikuisia tiedotetaan hankkeen perusteluista, tavoitteista ja työskentelyprosessista. Tällä tavoitellaan koko työyhteisön aktiivista tuleamista prosessiin mukaan. Jotta hankkeella olisi mahdollisuus vaikuttaa osallisuuden kokemuksen lisääntymiseen, on myös aikuisten tiedettävä käynnissä olevista asioista ja oltava näiden asioiden äärellä aktiivisia. Aikuisilta toivotaan tukea ja rohkaisua, sekä aktiivista mukanaoloa prosessissa. Aktiivisella mukanaololla on mahdollisuus vahvistaa lapsille viestiä asian tärkeydestä ja merkityksellisyydestä. ”Jokaisella lasta hoitavalla, hänen kanssaan leikkivällä ja tekemisissä olevalla toisella ihmisellä on merkitystä lapsen minuuden kehittymisessä” (Mäkelä 2011, 16 -17).

Ihmisen oma maailmankatsomus sekä nykyinen todellisuus määrittävät sitä, miten kohtaamme lapsen. Jokaisella on omanlainen käsitys lapsen kasvatuksesta. Elämänhistoria, omat kokemukset, käsitykset ihmisenä olemisesta, sekä tapamme jäsentää ja ymmärtää elämänmittainen oppiminen vaikuttavat käsitykseen siitä, että millaista on hyvä kasvatustapa. (Puolimatka 2002, 368.)

Jokainen aikuinen on ollut joskus lapsi ja hänen lapsuutensa on vaikuttamassa aikuisuuteen. Aikuisen lapsuus koettuna elämänhistoriana vaikuttaa puolestaan lasten lapsuuteen. Ammatillisena työnä lasten hoito- ja kasvatustyötä tekevien aikuisten on tärkeää tiedostaa oman lapsuutensa kasvu- ja kasvatuskokemusten vaikutus omiin kasvatuskäytäntöihin ja yleensä lapsikäsitykseen. Lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien aikuisten on erityisen tärkeää ymmärtää aikuisen toiminnan ja asenteen merkitys suhteessa lapseen. Hoidon- ja kasvatuksen vaikutukset ovat merkittäviä vaikean elämänhistorian kokeneen lapsen eheytyemisessä.

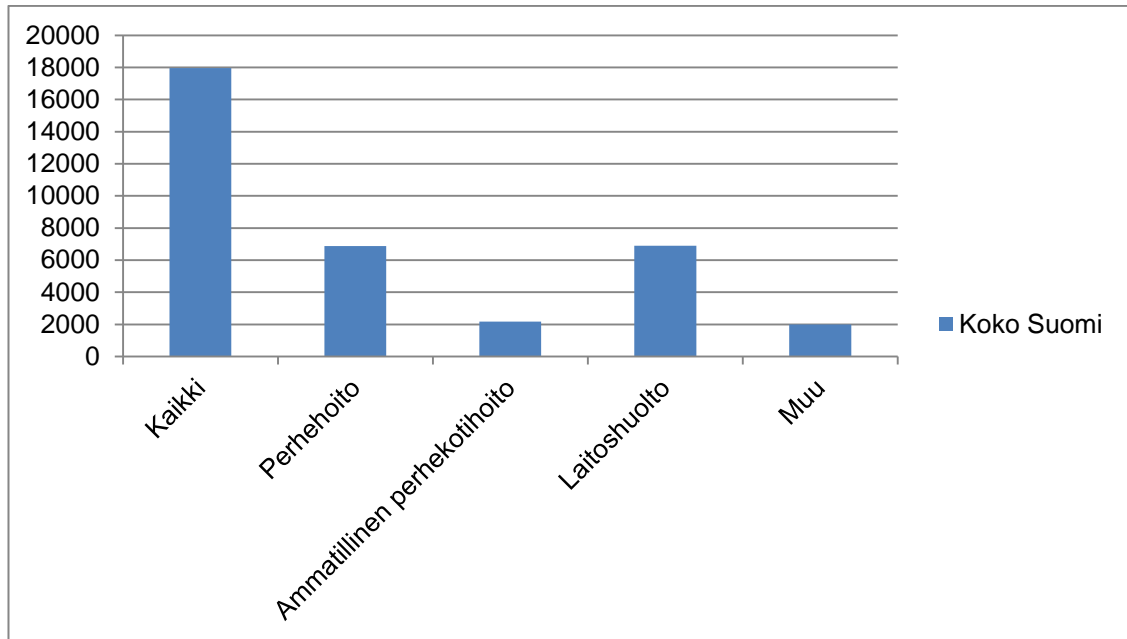
3 SOS- LAPSIKYLÄ OSANA LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTOA

3.1 Lastensuojelu Suomessa

Uusi sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301, 1§, 10§.) astui asteittain voimaan keväällä 2015 aikana. Lain tarkoituksena on lisätä ihmisten tasa- arvoista kohtelua sosiaalipalvelujen tarvitsijoina ja käyttäjinä. Lailla tavoitellaan palvelujen helpompaa tavoitettavuutta. Palvelut siirtyvät lain seurauksena eri hallinnonalojen peruspalveluiden yhteyteen. Uudistettu sosiaalihuoltolaki velvoittaa järjestämään myös erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Laissa korostetaan kiinnittämään erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin.

Lakiuudistuksen tarkoituksena on siirtää sosiaalihuollon painopistettä korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen tukeen. Uudistuksella vahvistetaan asiakaslähtöisyyttä ja kokonaisvaltaista asiakkaan kohtaamista. Tarkoituksena on lisätä tuen saatavuutta ihmisen omissa arkiympäristöissä. Tavoitteena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia, vähentää eriarvoisuutta, vahvistaa osallisuutta ja sosiaalista turvallisuutta. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.14/1301, 1§.)

Lasten suojelun tarve on lisääntynyt jatkuvasti vaikka varhaisesta tukemisesta ja ongelmien ennaltaehkäisystä on puhuttu julkisuudessa jo pitkään. Lastensuojelussa huostaanottojen kasvavat luvut kertovat karua tarinaa todellisuudesta. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä kasvoi huomattavasti koko 2000-luvun, mutta vuonna 2014 kiireellisten sijoitusten määrä kääntyi kuitenkin laskuun. Vuonna 2014 sijoitettiin kiireellisesti 3 773 lasta. Vuonna 2014 Suomessa lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 90 269 lasta ja nuorta. Huostassa oli 10 675 lasta. Määrä laski 1,4 prosenttia edellisestä vuodesta. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle oli vuoden 2014 aikana sijoitettuna 17 958 lasta ja nuorta (kuvio 2). Lukumäärä väheni vajaan prosentin. (THL 2014.)

Kuvio 2. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan 2012 - 2014 (THL 2014).

Kaikkien huostassa olevien lasten sijoitustiedot kertovat palvelujen jakaantumisesta perhehoitoon, ammatilliseen perhekotihoitoon, laitoshuoltoon ja muihin huoltopaikkoihin (kuvio 2). Perhehoidossa olleiden lasten ja nuorten osuus kasvoi vuonna 2014 vuoteen 2013 verrattuna 1,5 prosenttiyksikköä. Ammatillisessa perhekotihoitossa olleiden lasten ja nuorten osuus vastaavasti väheni yhden prosenttiyksikön. Laitoshuollon osuus (39 %) korostuu kun tarkastellaan kaikkien kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten sijoituksia. (THL 2014.)

3.2 SOS- Lapsikylätyö kehittyy

Nykyään SOS- Lapsikylä auttaa perheitä varhaisen tuen sekä avo- ja sijaishuollon palveluin. SOS- Lapsikylä kehittää perheiden hyvinvointia kuntien kumppanina ja vaikuttamistyöllä edesauttaa sitä, että perheet saavat tarvitsemaansa apua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lasten ja perheiden tukemiseen kerätään varoja ja lapsikylän tukijoiden kanssa on tavoitteena saada tiivistettyä yhteistyötä. Suomessa SOS- Lapsikylän lastensuojelupalvelujen piirissä on vuosittain noin 400 lasta ja nuorta. Lisäksi SOS- Lapsikylä tukee perheiden hy-

vinvointia ja tarjoaa yleishyödyllisiä palveluja noin 2000 lapselle ja aikuiselle. (SOS- Lapsikylän vuosikertomus 2014.)

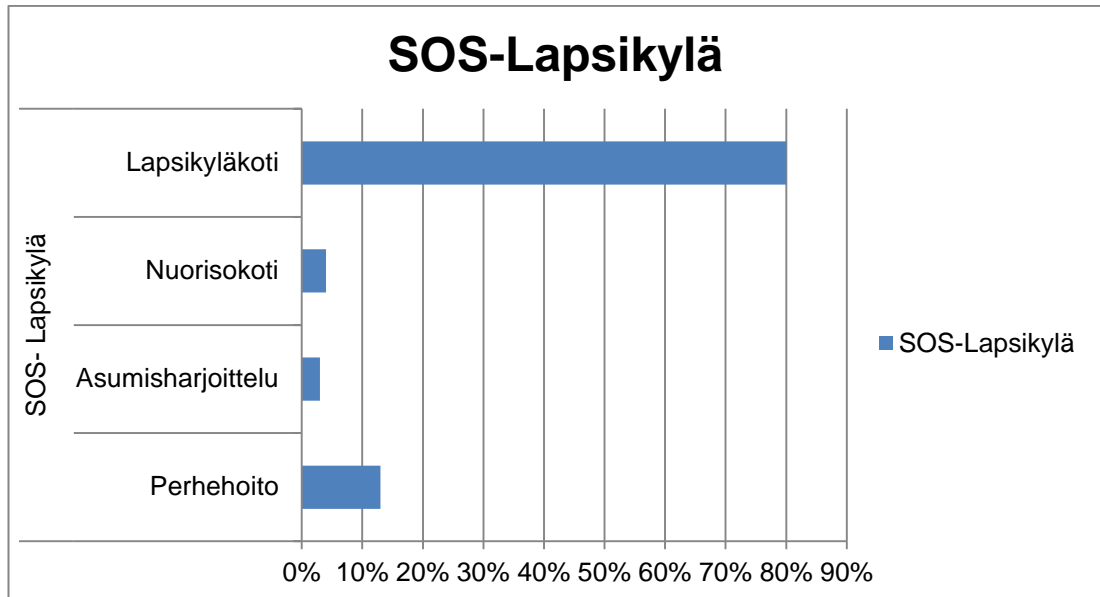
SOS- Lapsikylän tavoitteena on lisätä lasten ja perheiden hyvinvointia Suomen lisäksi myös maailmalla. SOS- Lapsikylä oli vuonna 2014 mukana yhteistyöryhmissä koko maailman, Euroopan, Pohjoismaiden ja Baltian tasoilla. Kansainvälinen toiminta muodostuu kummitoiminnasta ja kehitysyhteistyöhankkeista, sekä muista avustuksista, keräyksistä ja hätäaputoiminnasta. Kansainvälisen järjestön keskustoimisto sijaitsee Innsbruckissa Itävallassa. Kansainvälinen SOS- lapsikyläjärjestö on toimintaa uudistamalla tehostanut lastensuojelutoimintaansa ja yhdistänyt osaamista muiden lastensuojelujärjestöjen kanssa. (SOS- Lapsikylän vuosikertomus 2014.)

Vuonna 2014 SOS- Lapsikylän palvelut jakautuivat Suomessa (taulukko 1) sijaishuoneisiin, avohuollon palveluihin, yleishyödylliseen toimintaan ja omarahoitukseen tukeen.

Taulukko 1. SOS- Lapsikylän palvelujen jakautuminen vuonna 2014 (SOS- Lapsikylä 2014).

Sijaiskoti	Avohuolto	Yleishyödylliset palvelut	Omarahoitteiden tuki	Lastensuojelupalvelut
200 lasta	160 lasta	2000 lasta ja aikuista	200 lasta ja perheenjäsentä	400 lasta

SOS- Lapsikylän omarahoituksen avulla tuettiin vuonna 2014 lähes 200 aiemmin SOS- Lapsikylän sijaishuollossa ollutta lasta ja heidän perheitään. SOS- Lapsikylä kehittää jatkuvasti uusia tapoja perheiden hyvinvoinnin lisäämiseen. Lapsiperheiden varhainen tukeminen ja ongelmien ennalta ehkäiseminen ovat strategisia tavoitteita. Alla on kuvattu (kuvio 3) SOS- Lapsikylän palvelujen piirissä olevien lasten jakaantumista eri sijaishuollon palveluihin.

Kuvio 3. SOS- lapsikylän sijaishuollon palveluiden jakaantuminen vuonna 2014 (SOS- Lapsikylä 2014).

Sijoituspaikan mukaan lasten sijoittuminen jakaantuu perinteiseen lapsikyläkohtiin, perhehoitoon, nuorisokotiin ja asumisharjoitteluun. Perinteiseen lapsikyläkohtiin on sijoitettuna suurin osa SOS- Lapsikylän sijaishuollossa olevista lapsista.

SOS- Lapsikylän avohuollon palvelut jakautuvat palveluittain (taulukko 2) tukiperhe tai – henkilötoimintaan, jälkihuoltotyöhön, tuettuihin ja valvottuihin tapaamisiin, kotiopetuksen järjestämiseen ja koulukäynnin tukemiseen, leireihin ja harrastusten tukemiseen, sekä perhetyöhön.

Taulukko 2. Avohuollon palvelut SOS Lapsikylässä vuonna 2014 (SOS- Lapsikylä 2014).

Perhetyö ja kuntoutus	Tukiperhe tai henkilö	Leirit ja harrastuksen tukeminen	Jälkihuolto	Tuetut/ valvotut tapaamiset	Kotiopetus/ koulukäynnin tuki
60	58	22	21	19	13
31 %	30 %	11 %	11 %	10 %	7 %

Lapsikylissä henkilöstön määrä oli vuoden 2014 tilaston mukaan 216 ja toimeksiantosopimussuhteisia perhehoitajia ja lomittajia oli yhteensä 15 (SOS- Lapsikylän vuosikertomus 2014).

3.3 SOS- lapsikylän hoitomalli

Perinteisessä SOS- lapsikylän hoitomallissa yhdistetään sijaiskodin ja lastenkodin parhaimmat puolet (Gmeiner 1984, 101- 103). Suomen SOS- lapsikylät ovat laitosluvilla toimivia lastensuojelulaitoksia. Lapsikylän perinteinen hoitomalli on käytännöllistään vahvasti perhehoitoa muistuttavaa. Moniammatillisen tiimin tuki kyläyhteisössä ja laajemmin vielä koko SOS- Lapsikylän tasolla mahdollistaa perhehoitoa vahvemman tuen yksittäiselle lapselle ja lapsikylävanhemmalle, joka on sijaisvanhemman ammattinimike SOS- Lapsikylässä. Perinteiset lapsikylät rakentuvat 6-10 omakotitaloista, jotka sijaitsevat SOS- lapsikylän alueella lähellä toisiaan ja toimivat lapsikyläkoteina.

Lapsikylien alueella on yhteiset piha- ja leikkialueet ja yhteistalo jossa on toimisto- ja harrastetilat. Lapsikylässä työskentelee sijaisvanhempien lisäksi lasten hoitoa ja kasvatusta tukevaa muuta henkilökuntaa, kuten ohjaajia ja sosiaalityöntekijöitä. Lisäksi kylän henkilöstöön kuuluu sihteeri, johtaja ja esimiehiä. Lapsikylän hoitomallissa korostuu neljä tärkeää periaatetta, jotka ovat alkupe räisen lapsikyläaateen mukaan hoidon kulmakiviä. Nämä ovat äiti, sisarukset, koti ja kylä. Perhehoitoa edustavat nykyään sijaisvanhempi, sekä sisarukset ja koti. Lapsikylä ja koteja tukeva muu henkilöstö edustavat laitoshoidtoa (Vanhanen 2009).

Sijaisvanhempi edustaa lapsikylän hoitomalleissa lapselle turvallista ja pysyvää aikuista. Perinteinen lapsikylävanhempi työskentelee lapsikyläkodissa asuen siellä yhdessä sijoitettujen lasten kanssa. Hän vastaa yhdessä moniammatillisen tiimin tuella sijoitettujen lasten hoidosta ja kasvatuksesta. Tiimiin kuuluu lapsikylävanhempi, lapsikylävanhemman sijainen, ohjaaja sekä sijoitusprosessista vastaava sosiaalityöntekijä. Lisäksi koko tiimin toiminnasta vastaa esimies. Kylän sosiaalityöntekijä vastaa sijoitusprosessista ja hän on mukana tiimissä

tarpeen mukaan. Nämä tiimin jäsenet muodostavat lapsikylässä lapsen lähiverkoston. Lapsikylän toiset lapset ja muiden lapsikyläkotien aikuiset, sekä koko kyläyhteisön kaikki työntekijät muodostuvat lapselle tutuiksi.

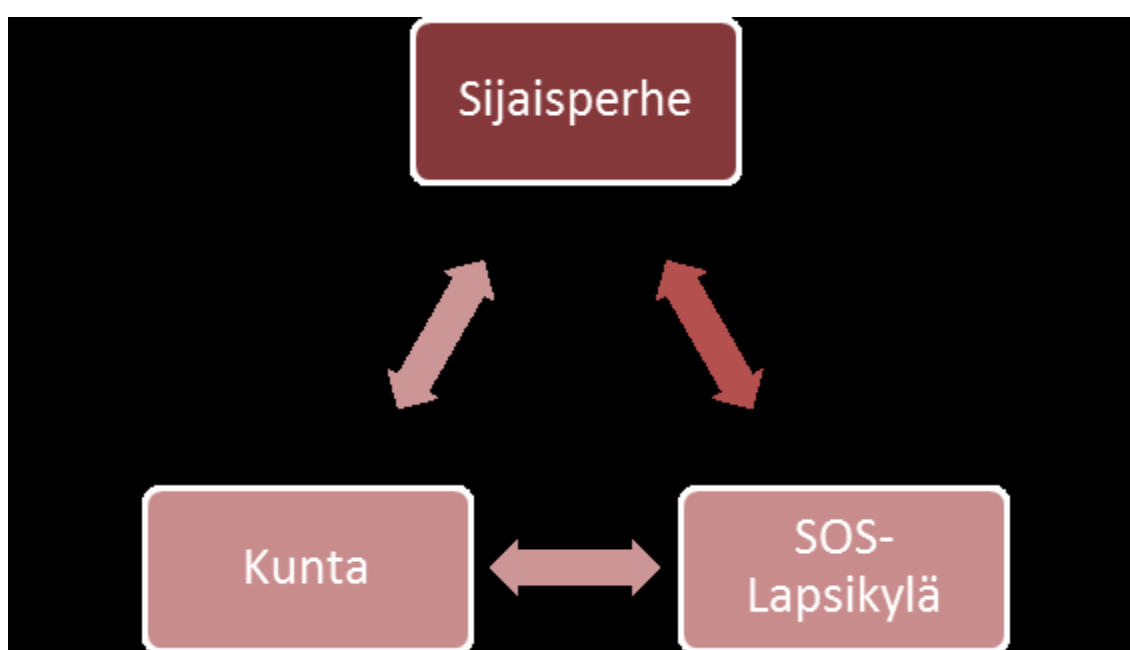
Äiti- periaate tarkoittaa nykyään sitä, että lapsikyliin etsitään lapsikylävanhemman tehtävään sosiaali- tai terveystieteen ammattilaisesti koulutettuja ja työhön soveltuvia henkilöitä työsuhteeseen tai toimeksiantosopimussuhteiseksi sijaisvanhemmaksi. Perinteinen lapsikylävanhempi toimii työsuhteessa SOS- lapsikylään ja hänen työaikansa luokitellaan työaikalain ulkopuoliseksi työksi. Työsuhde takaa hänelle normaalit työsuhteen mahdollistamat edut ja velvoitteet. Hänelle kuuluu vuosilomat, työterveyshuolto, sairausloman aikainen palkkaturva, työehtosopimuksen mukaiset palkan yleiskorotukset ja muut työehtosopimuksessa ja vuosilomalaisissa säädetyt asiat.

Työaikalain ulkopuolisen työsopimuksen mukaan lapsikylävanhemmalle kertyy jokaisesta työviikosta yksi vapaa vuorokausi. Näitä vapaitaan hän käyttää yleensä kerran kuukaudessa useamman päivän kerrallaan. Silloin lapsikylävanhempi on suunnitellusti neljästä kuuteen vuorokauteen vapaalla ja poissa lapsikyläkodista. Vapaiden aikana hänen on mahdollisuus levätä ja virkistyä, sekä hoitaa sosiaalisia suhteita. Lapsikylävanhempien tavanomaiseksi käytännöksi on muodostunut, että kuukausittaiseen vapaajaksoon yhdistetään yleensä muutama vuosilomapäivä jolloin noin viikon mittainen yhtenäinen poissaolo työstä mahdollistuu.

Lapsikylävanhemman sijainen on vanhemman vapaiden tai muiden poissaolojen aikana vastuussa nimikkokotinsa lasten hoidosta ja kasvatuksesta tiimissä yhdessä sovittujen hoito- ja kasvatuskäytäntöjen mukaan. Lapsikylävanhemman sijainen on vakituinen työsuhteessa oleva työntekijä. Lapsikylävanhemman sijainen toimii myös työaikalain ulkopuolisena työntekijänä eläen ja asuen yhdessä sijoitettujen lasten kanssa lapsikyläkodissa työjaksojensa aikana.

Lapsikylissä suurin osa sijaisvanhemmista on perinteisessä työsuhteessa. Poikkeuksen tekee Tampereen integroitu SOS- lapsikylä. Tampereen lapsikylässä sijaisvanhemmat eivät ole työsuhteessa lapsikylään vaan toimivat toimek-

siantosopimuksella suoraan lapsen sijoittajakunnan kanssa (kuva 2). Tampereen lapsikylän mallin mukainen toimeksiantosopimussuhteinen sijaisvanhemmuus myös lapsikylän alueella on mahdollista. Joissakin kylissä muutama sijaisvanhempi toimii jo toimeksiantosopimussuhteisena. Sijaisperhe voi asua myös omassa kodissa tai lapsikylän omistamassa asunnossa kylän ulkopuolella. Malleissa on eroavaisuuksia (liite 4), tärkeintä on kuitenkin löytää tehtävään juuri sopiva henkilö.

Kuva 2. SOS - Lapsikylän toimeksiantosopimussuhteisen perhehoitajan sopimukset (SOS- Perhehoito, SOS- Lapsikylän opas 2015).

Lapsikylän alueella asuessa mahdollistuu yhteisöllinen kasvuympäristö ja tarjolla on monipuolista toiminnallista aktiviteettia. Tampereen uudenaikaisessa lapsikylässä sijaiskotien lähellä toimii yhteiskäytössä oleva tila, jossa sijaitsevat myös SOS- lapsikylän sosiaalityöntekijän, perhetyöntekijän, sekä perheohjaajien työtilat. Yhteisissä tiloissa on mahdollista järjestää erilaisia vertaistapaamisia, ryhmätoimintaa, koulutustilaisuuksia, sekä neuvotteluja. Kunta ostaa tukipalvelut SOS- Lapsikylältä sijaisperheeseen lapselle ja sijaisvanhemmille yksilöllisten tarpeiden mukaan sovitusti. SOS- Lapsikylä huolehtii näiden sijaisperheiden ja

sijoitettujen lasten tukipalveluista, sekä sijaisvanhempien vapaiden aikaisesta lastenhoidosta. Työnohjaus, koulutus sekä muu ohjaus ja neuvonta kuuluvat SOS- Lapsikylän tukipalveluihin. SOS- Lapsikylän strategian mukaan tulevaisuudessa toimeksiantosopimussuhteisia perhehoitajia tavoitellaan runsaasti SOS- lapsikylien tuen piiriin.

SOS- Lapsikylän perhehoitajan toimeksiantosopimusta tehtäessä kunta ostaa SOS- Lapsikylältä perhehoidon palvelun, joka sisältää perhehoitajien rekrytoinnin, ennakkovalmennuksen ja lapsen sijoituksen aikaisen tuen. Kunnan ja SOS- Lapsikylän välille on mahdollisesti tehty puitesopimus tai sijoitusta tehtäessä solmitaan lapsikohtainen ostopalvelusopimus. Lapsikohtainen toimeksiantosopimus laaditaan perhehoitajan, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja SOS-Lapsikylän työntekijän yhteistyönä. Sopimuksen allekirjoittavat perhehoitaja ja lapsen sijoittajakunnan työntekijä, jolle on kunnassa delegoitu päätösvalta asiassa. SOS- Lapsikylä sitoutuu sopimuksen mukaan tukemaan perhehoitajaa sijoitettavan lapsen yksilöllisen tilanteen sekä tuen ja palvelujen tarpeen mukaisesti. SOS- Lapsikylä huolehtii silloin perhehoitajan palkkion, kulukorvauksen ja käynnistämiskorvauksen maksamisesta. Perheen velvollisuutena on sitoutua toimimaan yhteistyössä sijoittavan kunnan ja SOS-Lapsikylän kanssa lapsen edun mukaisesti. (SOS- Perhehoito, SOS- Lapsikylän opas 2015.)

SOS- Lapsikylä edellyttää perhehoitajalta kykyä ja tahtoa sitoutua sijaisvanhemmuuteen. Lisäksi hänellä tulee olla valmiudet suojella ja hoivata lasta, sekä tehdä yhteistyötä lasten läheisten ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Itsenäinen työskentelyvalmius, ammatillisuus sekä valmius SOS- lapsikylän toimintatapoihin sitoutumiseen ovat tärkeitä edellytettäviä ominaisuuksia.

4 LAPSEN OSALLISUUS SIJAISHUOLLOSSA

4.1 Osallisuuden oikeutus

Yhteiskunnassa on meneillään voimakas muutos. Eri puolilla maailmaa tapahtuvat ihmisryhmien väliset vihamielisyydet ovat johtaneet siihen, että ihmisjoukot pakenevat sodan ja levottomuuksien jaloista ja hakeutuvat turvaan sellaisiin maihin joissa on mahdollisuus saada suojelua. Myös luonnonkatastrofit herättävät ihmisissä turvattomuutta ja pelkoa. Kansainvälistyminen tuo myös ihmisten elämään runsaasti muutoksia. Nopea tietoliikenne mahdollistaa yhteyksiä ihmisten välillä aiempaa runsaammin ja sen seurauksena muuttoliikettä mannerten ja eri valtioiden välillä tapahtuu aiempaa enemmän.(SOS- Lapsikylän vuosi 2014.)

Nuoret kokevat aiempaa enemmän ulkopuolisuutta. He eivät ole myöskään kiinnittyneet yhteiskuntaan yhtä vahvasti kuin aiemmin. Tämä on osittain seurausta huonosta työllisyystilanteesta ja se tuo epävarmuutta maailmaan. Tämä kaikki heijastuu yleisen turvattomuuden lisääntymisenä. Turvattomuus on nähtävissä yhteiskunnassa lasten ja perheiden elämässä ja ihmisten hyvinvointi on uhattuna näiden monien ilmiöiden seurauksena.(SOS- Lapsikylän toimintakertomus 2013.)

Osallisuuteen liittyvä keskustelu on lisääntynyt voimakkaasti 2000- luvun aikana. Lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä alkaa jo olla melko selvää, että lapsella ja nuorilla on oikeus osallistua aktiivisesti, kun ratkaistaan häntä itseään koskevia asioita. Lapsen osallisuutta ja osallistumista ovat tukemassa lainsäädäntö, koulutettu henkilöstö ja toimipaikan rakenteet. Toiminta on useimmiten nykyään organisoitu niin, että käytännössä on mahdollista huomioida sellaiset työtavat, jotka mahdollistavat osallisuuden ja osallistumisen.

Lastensuojelujärjestelmän tarkoituksena on toteuttaa jokaisen lapsen oikeuksia suojeluun, riittäviin elämisen, sekä kasvun ja kehittymisen voimavaroihin. Jokainen lapsi haluaa kuulua johonkin. Kun lastensuojelulapsen omassa perheessä

elämisen turva ei ole riittävästi toteutunut ja aiempi perheyhteys huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen vuoksi on osittain muuttunut, heikentynyt ja keskeytynyt, on sijaishuoltopaikan aikuisten asenteilla, sekä toiminta - ja kasvatuskäytännöillä merkittävä vaikutus lapsen elämään. Ihminen on pohjimmiltaan yhteisöllinen olento ja jokainen haluaa kuulua joukkoon jossa kokee hyväksyntää ja arvostusta. Aktiivisessa vuorovaikutuksessa on mahdollista syntyä tuo tärkeä hyväksytyksi tuleminen tunne. Mäkelän (2011, 21- 22) mukaan sellaisen ryhmän jäsenenä oleminen, jossa voi kokea osallisuutta ja vuorovaikutuksellista sekä aktiivista toimijuutta, on mahdollista kokea oman elämän osallisuutta. ”Minuuden on silloin hyvä kehittyä. Kunnioittavassa vuorovaikutuksessa lapsen minuus vahvistuu”.

Lapsen oikeuksien sopimus (1989) on muuttanut lapsen asemaa tasavertaisemmaksi yhteiskunnassa. Sen yksi neljästä yleisperiaatteesta on velvoite ottaa huomioon lapsen mielipide hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Sopimuksen 12. artiklan mukaan jokaisella lapsella joka pystyy muodostamaan omat näkemyksensä, on oikeus mielipiteensä vapaaseen ilmaisemiseen kaikissa niissä asioissa, jotka koskevat häntä itseään. Mielipiteet on myös otettava huomioon hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa yksilönä tai lapsiryhmänä - kyse on erittäin tärkeästä oikeudesta. (LOS, SopS 60 /1991, 12. artikla.)

Perustuslain kuudes pykälä velvoittaa, että lapsia on kohdeltava tasa- arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee voida vaikuttaa kehitystään vastaavasti itseään koskeviin asioihin. (PL 731/ 1999, 6§.) Ala- ikäisten asiakkaiden toivomukset ja mielipide on otettava huomioon hänen ikä- ja kehitystasonsa edellytysten mukaan sosiaalihuollon asiakaslain mukaan. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.)

Suomen lastensuojelussa on meneillään iso murros. Kalliista laitoshuollosta pyritään siirtymään kevyempiin ja myös edullisempiin ratkaisuvaihtoehtoihin. Tavoitteena on saada painopistettä siirrettyä ennaltaehkäisyyn ja tätä kautta huostaanottojen vähenemiseen. Erityishuomiota kiinnitetään erilaisten varhais-ten perheiden tukipalveluiden kehittämiseen ja ensisijaisesti pyritään lisäämään

perhehoidon osuutta myös sijaishuollossa. Yhteiskunnassa on nähtävissä kuitenkin lisääntyvä lasten suojelun tarve ja ongelmat ovat valitettavan usein jo pitkällä silloin kun apua saadaan.

Nykyinen lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan 1.1.2008 ja siinä määritellään sijaishuolto seuraavasti; ”sijaishuolloksi määritellään huostaan oton tai kierreellisen sijoituksen tai hallinto- oikeuden väliaikaisen määräyksen nojalla tehty lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle”. Sijaishuollon aikana tuki tulee kohdentaa sijoitetun lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden ja riittävän pitkäksi aikaa. (LSL 417/2007.)

Lapsella on erityisiä oikeuksia silloin, kun hänen ja hänen perheensä elämään on jouduttu puuttumaan näin vakavasti, että lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle. Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon, oikeus hyvään kohteluun sekä oikeus tarpeitaan vastaavaan sijaishuoltopaikkaan (LSL 417/2007). Sijaishuollon aikana on huolehdittava lapsen erityisten oikeuksien toteutumisesta. Sijoittavan kunnan sosiaaliviranomaiset, sijaishuoltopaikan työntekijät ja lapsen vanhemmat vastaavat sijaishuollon aikana lapsen oikeuksien toteutumisesta. He kaikki ovat velvollisia toimimaan yhdessä lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. (Saastamoinen 2008, 5.)

Valtakunnalliset lapsen sijaishuollon laatuksiteerit julkaistiin vuonna 2004. Nämä kriteerit ohjaavat tarkastelemaan sijaishuoltoa erityisesti lapsen näkökulmasta. Sijaishuollossa lapsen arki, hoito ja kasvatus tulee toteutua lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti lapsilähtöisesti. Lapsen kohtelu tulee sijaishuoltopaikassa olla sellaista, että hän voi tuntea itsensä hyväksytyksi ja hän saa osakseen huolenpitoa, hellyyttä, ymmärtämystä ja kokee olonsa mahdollisimman turvalliseksi. Se, että lapsi kokee tulevaisuutta ymmärretyksi ja kuulluksi ja saa osaksensa arvostusta on hänen eheytykselle erittäin tärkeää. (Saastamoinen 2008, 22-23.)

Ensisijaisena velvoitteena on lapsen aktiivinen huomioiminen ja mukaan ottaminen omassa lastensuojeluprosessissaan. Lain mukaan lasta pitää tavata henkilökohtaisesti (LSL, 29 §) ja suunnitelmat on laadittava yhteistyössä lapsen

kanssa (LSL, 30 §) ja velvoitus lapsen kanssa keskusteluun on olemassa (LSL, 53 §.) Lapsen tulee tätä kautta saada tietoa omasta tilanteestaan ja ymmärtää aikuisten perusteluja mahdollisille ratkaisuvaihtoehdoille, sekä saada tietoa omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa asioihin. Kaikenikäisillä lapsilla on oikeus osallistua oman asian käsittelyyn ilmaisemalla toiveensa ja mielipiteensä. Lakiin sisältyy myös velvollisuus antaa tietoa lasta koskevasta asiasta. (LSL, 5 §.)

12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus tulla kuulluksi sosiaalisissa ja hallinto-oikeudessa eli osallisuuden oikeuksiin kuuluu myös juridinen kuuleminen. Tähän sisältyy oikeus saada tietoja ja oikeus omien näkemysten ilmaisemiseen. (Hallintolaki 434/ 2003, 34 §, 36 §.) Lapsen mielipide on otettava päätöksenteossa huomioon lapsen ikää ja kehitystasoa vastaavasti (Hotari ym. 2013, 149-150).

4.2 Osallisuus ja osallistuminen

Osallisuus termiä käytetään monessa yhteydessä, mutta sitä ole varsinaisesti määritelty selkeästi eikä yhtenäisellä tavalla. Käsitteellä on monta merkitystä ja määrittely voi muuttua sen mukaan kuka sitä määrittelee ja millaisessa asiayhteydessä. Osallisuus on Orasen (2008) mukaan laajasti ymmärrettyä yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Kuuleminen on hallinnollis-byrokraattisessa toiminnassa osallisuuden eräs ilmenemismuoto ja se sisältää oikeuden omien näkemysten ilmaisemiseen ja tietojen saamiseen. Osallisuuden kuuluu oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuuksista olla vaikuttamassa niihin kertomalla oma mielipide. (Oranen 2008, 9.)

Osallisuuden vastakohtana pidetään osattomuutta, jolloin tarkoitetaan yksilön sivuun jäämisen kokemusta yhteiskunnassa kulttuurisen, taloudellisen tai sosiaalisen pääoman puuttumisen vuoksi. Kokemus voi olla henkilökohtainen ja silloin ihminen ei ole mielestään tullut huomioon otetuksi. Osallisuuden kokemus voi olla yksilöllinen tai yhteisöllinen. Osallistuminen voi tuoda yksilölle arvokkuuden kokemuksen. (Pajulammi 2014, 141.)

Osallisuuden kokemukset ovat erittäin merkityksellisiä koko persoonallisuuden ja ihmisen luovuuden kehittymiselle. Kun lapsen mahdollisuuksia osallistua tuntevana, ajattelevana ja toimivana yksilönä vahvistetaan kasvun eri vaiheissa, mahdollistetaan ja tuetaan hänen kasvamistaan ehyeksi. (Mäkelä 2011, 16 -17; Nurmi & Rantala 2011, 6.) Lastensuojelulapsi joka elää sijaishuollossa, on kokenut mahdollisesti melko rankankin elämänhistorian ja jäänyt ainakin osittain vaille kasvun ja elämisen turvaa. Kokemukseni mukaan huostaan otettujen lasten perheissä aikuisten ja lasten ongelmat ovat yleensä kasaantuneita. Lapsilla on tämän myötä useita riskitekijöitä samaan aikaan ja tämä voi tarkoittaa aikuisten armoilla olemista, turvattomuutta, arjen ennakoimattomuutta ja vaille jäämisen kokemuksia.

Osallisuus rakentuu aina vuorovaikutuksessa ja minuus muodostuu näissä osallistuvan vuorovaikutuksen tilanteissa. Kaikilla lasta hoitavilla, hänen kanssaan leikkivillä ja tekemisissä olevilla toisilla ihmisillä on merkitystä lapsen minuuden kehittymiselle. Jos kohtaamiset viestivät kunnioituksesta, arvokkuudesta ja välittämisestä, vahvistavat ne lapsen kokemusta itsestään tärkeänä, arvokkaana ja erityisenä. Osallisuus tarkoittaa subjektina olemista ja osallisena ihminen vaikuttaa ja osallistuu yhteisöön tai johonkin asiaan siinä enemmän tai vähemmän. Näin hän tuo samalla häivähdyksen omasta itsestään ja mielipiteestään yhteisöön tai asian nykytilaan. Ulkopuolisuuden ja sivuuttamisen kokemukset voivat synnyttää arvottomuuden ja osattomuuden kokemuksia ja jättää minuuteen tyhjiä aukkoja. (Mäkelä 2011, 16 -17; Nurmi & Rantala 2011, 6.)

Jos lapselle syntyy kasvun vuosien aikana runsaasti kokemuksia osattomuudesta omaan elämään, voi lapsen kehitys vaarantua. (Mäkelä 2011, 17). Syrjään joutumisen kokemus voi olla lamauttavaa ja vahvistaa arvottomuuden ja kelpaamattomuuden tunnetta omasta itsestään. Lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella on jo elämänhistoriansa aikana ehtinyt kertyä turvattomuuden, epävarmuuden ja ennakoimattomuuden kokemuksia. Asiat ovat vain tapahtuneet ja lapsi ei ole välttämättä voinut niihin itse vaikuttaa. Nämä tapahtumat ovat mahdollisesti uhanneet lapsen normaalia kehitystä ja ne ovat olleet heiken-

tämässä lapsen perustarpeiden toteutumista ja turvallisuuden tunteen syntymistä.

Toistuvat osattomuuden kokemukset omaan elämään synnyttävät irrallisuuden tunteen. Silloin lapsella voivat ilmetä erilaisia oireita kuten masentuneisuutta tai osattomuuden ja merkityksettömyyden tunteita. Ne ovat erilaisia eri lapsilla, joku voi olla ylisopeutuvainen ja toinen taas saa raivonpuuskia, yleistä on alttius erilaisille riippuvuuksille. (Mäkelä 2011, 17.) Sijaishuollossa olen tavannut paljon eri-ikäisiä lapsia, joiden on joka päivä eletävä tällaisten asioiden kanssa. He kokevat merkityksettömyyttä ja osattomuutta elämässään. Määrittelyissä osallisuuden esteet ovat aikuislähtöisiä. Ne johtuvat kiireestä, vuorovaikutustaitojen puutteesta ja ovat estämässä osallisuuden toteutumista. (Pajulammi 2014, 151.)

4.3 Lapsikäsitys ja lapsinäkökulma

Ihmiskäsitykseen sisältyvät myös erilaiset käsitykset lapsesta. Lapsuus on yhteiskunnallinen ilmiö ja usein lapsuutta määritellään suhteessa aikuisuuteen. Lapset eivät useinkaan ole itse selittämässä tutkimusten määrittelemiä käsityksiä heistä itsestään. Tutkimusten lapsinäkökulma on haastava senkin vuoksi, että aikuiset määrittelevät niissä lapsien maailman keskeisemmät asiat. Kaikki aikuiset ovat kuitenkin olleet myös itse lapsia ja siinä mielessä lapsuus on myös aina osa tutkijoiden ja lasten kanssa työtä tekevien ihmisten aikuisuutta. (Bardy 2013, 50- 51; Karlsson 2000, 35- 36.)

Karlssonin (2000) mukaan lapsille ominaisten toimintatapojen huomaaminen on oikeanlaisen lapsiperspektiivin löytymisen edellytyksenä. Aikuisen omaksumalla näkökulmalla on iso merkitys siihen, mihin hän ohjaa huomiotaan ja miten hän tekee päätelmiä. Lapsesta muodostuva kuva jää puutteelliseksi ja yksipuoliseksi, mikäli lapsen omaa näkökulmaa ei huomioida. Kun taas tämä tärkeä näkökulma on huomioitu toiminnan suunnittelussa ja toteutustavassa, on lapsen taidot ja hänen mahdollisuutensa toimia silloin parhaat mahdolliset. Lapsen on

mielekästä osallistua sellaiseen toimintaan, jonka toteutuksessa on huomioitu lapsille ominainen tapa toteuttaa asioita. (Karlsson 2000, 33- 37.)

Yhteiskunnassa on viime vuosien aikana pyritty lisäämään joka tasolla lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua. Alan eri tason koulutuksissa painotetaan lapsen subjektina olemista ja aktiivista roolia osallistuvana ja toimivana yksilönä. Oikea osallistuminen ja yhteiskunnan päätöksiin vaikuttaminen mielipiteiden ja edustuksellisen osallistumisen kautta koskee kuitenkin vielä melko harvoja lapsia. On myös hyvä miettiä, että onko edustuksellisella osallistumisella todellisuudessa painoarvoa päätöksenteossa vai onko lasten kuuleminen näennäistä. Tästä on runsaasti ristiriitaista tietoa ja eriäviä mielipiteitä. Lainsäädäntö ohjaa ottamaan lapset mukaan rakentamaan, kehittämään ja arvioimaan heille tarkoitettuja palveluja. (Oranen 2008.)

Lastensuojelun toimintaympäristöissä on herätty esittämään kritiikkiä myös siihen, että lastensuojelulapset nähdään ainoastaan haavoittuvina uhreina. Tämä on ollut vaikuttamassa luonnollisesti siihen, minkälaisina toimijoina nämä lapset on nähty. Lastensuojelun toimintaympäristöissä on käynnistetty aktiivista kehittämistyötä runsaasti. Tavoitteena on lapsilähtöinen ja -keskeinen lastensuojelutyö. Silti jos vertaa vaikkapa yleensä kuntien lapsipoliittisten ohjelmien määrään ja toteutumiseen, lastensuojelun suunnitelmallinen kehittäminen on vielä hyvin vähäistä. Ne nuoret jotka edustavat nuorisoparlamenteissa tai muissa edustuksellisissa foorumeissa, eivät useinkaan ole lastensuojelun asiakkaita tai sijaishuollossa eläviä lapsia. Usein juuri heidän äänensä jää kuulumatta. Kun halutaan aidosti kuulla näiden lasten ja nuorten ajatuksia, kokemuksia, mielipiteitä yleensä elämästä, kokemuksista ja toiveista, tulee sijaishuoltopaikkoihin luoda sellaisia rakenteita, missä se on mahdollista. (Oranen 2008.)

Lastensuojelupaikan työntekijöiden tulee nähdä lasten osallisuus erityisen tärkeänä ja merkityksellisenä asiana. Lapsen osallisuus pitää tunnustaa yhteisesti tärkeäksi ja aktiivisesti huomioon otettavaksi asiaksi. Yhteisöön tulee luoda sellainen rakenne ja toimintakulttuuri missä on mahdollista kohdata lapset ja nuoret aidosti ja kuunnella heidän toiveitaan, mielipiteitään, sekä lasten antamaa palautetta ja kehittämis ehdotuksia. Silloin on saavutettu paljon, kun sijaishuol-

lossa lapsi saa kokemuksen siitä että omilla mielipiteillä on merkitystä ja jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. Kun saa kokemuksen itseltä tärkeänä ja päätöksissä otetaan mielipide huomioon, niin lapsen itsetunnon on mahdollista vahvistua.

Osallisuuden vaaliminen vaatii tilan luomista, asian eteen ponnistelua ja ajan ja paikan varaamista tälle tärkeälle asialle, sekä oikeanlaista luottamuksen ilmapiiriä. Silloin on mahdollista pysähtyä tällaisten asioiden äärelle ja päästä käsittelemään osallisuuden kokemuksia. Oman kokemukseni mukaan SOS- Lapsikylän sijaishuollossa elävät lapset ovat valmiita käymään vuoropuhelua ja kertomaan kokemuksistaan ja mielipiteistään aidosti ketään syyttelemättä.

4.4 Osallisuuden mittaamisen ulottuvuudet

Erilaisilla tikapuu- ja porrasmalleilla on yleensä pyritty kuvaamaan osallisuuden määrää (ks. Flöjt 2000, 1-3). Lastensuojelun toimipaikoissa osallisuuden käytäntöjä voidaan arvioida osallisuuden rakentumisen portaita. Näiden mallien mukaan lapsen kokemus osallisuudesta voi muuttua sen mukaan, kun osallisuuden rakentumisen eri osat ja niiden väliset suhteet vaihtelevat. (Tanskanen & Timonen. 2010, 8-9; Oranen 2008, 9.) Näiden mallien idean mukaan tikapuiden alimmilla portaita yksilöllä on ainoastaan vähän tai tuskin lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa. Tällöin osallisuutta on vain vähän. Korkeammalle noustessa valtaa ja samalla osallisuutta tulee lisää askel askeleelta.

Näissä malleissa oletetaan, että yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa mitä hänelle annetaan valtaa. Korkeimmalla tasolla osallisuutta on eniten ja alimmalla tasolla sitä on tuskin lainkaan tai vain vähän. Malleissa tarkastellaan lasten ja nuorten osalta suhdetta aikuisiin ja aikuisten käyttämään valtaan. Osallisuutta tutkitaan ja tarkastellaan tikapuu- ja porrasmalleissa vallan ilmentäjänä. Nuoren ollessa säännönmukaisesti mukana tekemässä päätöksiä, ajatellaan hänen olevan vahvasti osallisena toiminnassa jota päätökset koskevat. Kuitenkaan tästä ei voi suoraan tulkita nuoren omaa kokemusta osallisuudesta. Kritiikki on kohdistunut tikapuumalleissa juuri siihen, että niissä oletetaan osalli-

suuden lisääntyvän automaattisesti vaikutusmahdollisuuksien ja vallan lisääntyessä. (Hotari ym.2013, 149.)

Keskeistä näissä malleissa on se, että aikuisilla on suuri rooli lasten osallisuuden mahdollistajana. Aikuiset voivat rajoittaa tai mahdollistaa osallistumista ja näin myös osallisuuden kokemusta. Lastensuojelun työntekijöiltä ja sijaishuolto-paikan aikuisilta osallisuuden eri osien huomioiminen vaatii asian tiedostamista, omakohtaista ammatillista kiinnostusta ja halukkuutta asian edistämiseen, sekä osallisuuden tärkeyden ymmärtämistä ja tunnustamista yhdeksi tärkeimmistä asioista. Työ vaatii ammatillista osaamista, luovuutta ja sinnikkyyttä jotta käytännön toteutus ja yksilölliset työtavat ja menetelmät löytyisivät ja tuottaisivat onnistumisia. Monipuoliset menetelmät ovat tarpeen erityisesti yksilöllisessä työskentelyssä. (Tanskanen & Timonen- Kallio 2009, 8-9.)

Malleissa osallisuutta tarkastellaan lapsen toimintamahdollisuuksien, sekä lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kautta. Mäkitalon ym. (2011) mukaan ensimmäisellä tasolla kysymys on nähdäksi ja kohdatuksi tulemisen kokemuksesta. Sijaishuollossa elävien lasten kohdalla tämä nähdäksi tuleminen ja todellinen kohtaamisen tärkeys korostuvat. Työntekijöiden ammatilliset valmiudet havainnoida lasta ja tulkita lasta kokonaisvaltaisesti ovat tärkeällä sijalla (Tanskanen & Timonen – Kallio 2010, 9).

Toisella tasolla lasten tukeminen omien mielipiteiden ilmaisemiseen on keskeistä. Vuorovaikutustilanteissa aikuinen pyrkii mahdollistamaan luottamuksellisen ilmapiirin ja samaan lapselle aikaan sellaisen tunteen, että lapsen asia on tärkeä ja merkityksellinen ja että aikuinen myös haluaa kuulla lapsen asian. Kolmannella tasolla lapset ovat jo kertoneet kiinnostuksen kohteistaan ja ovat olleet tekemässä aloitteita, mitä aikuinen hyödyntää rakentaessaan suunnitelmia. Ryhmässä toimiessa kompromissien tekeminen on selvää ja lapsille pitää selittää niiden perustelut. Neljännellä tasolla yhteistoiminta on keskeistä. Lapset osallistuvat aikuisen kanssa yhdessä toiminnan suunnitteluun ja myös päätöksentekoon. Aikuisten ylhäältäpäin ohjaamisesta on luovuttu tällä tasolla. Viidennessä tasolla lapset saavat kokemusta vastuun ottamisesta ja yhteisen hyvän

eteen ponnistelusta. Joskus tulokset onnistuvat, mutta ei itsestään selvänä aiasana aina. Kaikilla tasoilla aikuisella on vastuu lapsista. (Mäkitalo ym. 2011, 85.)

Shier 2001

Jotta aikuisten valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvoitteita suhteessa lasten osallisuuteen pääsee tarkastelemaan ja analysoimaan tarkemmin, on Harry Shier (2001) lisännyt porrasmalliin niitä koskevan ulottuvuuden (Oranen 2008, 10). Shierin (2001) mallissa on viisi porrasta (taulukko 3). Ylimmällä tasolla osallisuuden aste on kaikkein suurin ja alimmalla tasolla vähäisin. Korkeimmalla viidennellä tasolla lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta. Neljännellä tasolla lapset otetaan mukaan päätöksentekoon. Kolmas porras on lasten näkemysten huomioon ottaminen, toinen porras lasten tukeminen mielipiteiden ilmaisemisessa ja ensimmäinen taso on lasten kuunteleminen. (Shier 2001, 107 -117.)

Kullakin tasolla tarkastellaan aikuisten arvoja, asenteita ja valmiuksia mahdollistaa lasten osallisuus. Valmiuksia arvioitaessa tarkastellaan esim. toisella tasolla sitä, että ovatko aikuiset valmiita auttamaan lapsia vai ajattelevatko he että lapset selviytyvät itsenäisesti? Mahdollisuuksien kohdalla tarkastellaan toimipaikan resursseja ja välineitä ja mietitään työntekijöiden mahdollisuuksia auttaa lapsia. Velvoitteita tutkittaessa tarkastellaan olemassa olevaa lainsäädäntöä eli rakenteita, jotka velvoittavat toimimaan määrättyllä tavalla. (Oranen 2008, 10.)

Taulukko 3. Osallisuus: valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet (mukaillen Shier 2001).

	VALMIUDET	MAHDOLLISUUDET	VELVOITTEET
	Onko työntekijöillä tarvittavat valmiudet?	Onko tämä mahdollista (Resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)?	Onko rakenteita, jotka velvoittavat tähän (lainsäädäntö, toimintaohjeet, käytännöt)?
5.lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta			Miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon			
Lasten	oikeuksien	sopimuksen edellyttämä	minimitaso
3. Lasten näkemykset otetaan huomioon			Lapsen oikeuksien sopimus 12. artikla + LSL 417/2007
2. lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa			LSL 417/2007 + lain perustelut (HE 252/2006)
1. Lapsia kuunnellaan			LSL 417/2007, 5. §

Mallin kolmannen tason mukaan lasten näkemykset pitää ottaa huomioon ja Lasten oikeuksien sopimus säätää mielipiteen huomioon ottamisen olevan veloitteena minimivaatimus (LOS 12.).

Thomas (2002) ja Flöjt (2000)

Tässä alaluvussa tuon tarkasteluun osallisuuden teoreettisia lähtökohtia Thomasin (2002) ja Flöjtin (2000) teorioiden mukaan. Thomas tuo osallisuuden tarkasteluun lapsen valinnanmahdollisuuden näkökulman. Määrällisen tarkastelun lisäksi Thomasin teoriassa osallisuuden ulottuvuuksia tutkitaan lapsilähtöisesti. Käytäntöjä voi Thomasin (2002) mukaan lastensuojelun instituutiossa arvioida

osallisuuden rakentumisen portaiden avulla, kuitenkin niin että lähtökohtaisesti lapsella on oikeus valita osallistuminen tai kieltäytyä osallistumasta. Hän pitää yhtenä osallistumisen muotona sitä, että kieltäytyminen osallistumisesta on yksi osallistumisen muoto. (Jokela 2010, 11.)

Aikuisten asennoitumisen erilaiset lähestymistavat lasten osallisuuteen on myös tärkeässä asemassa Thomasin (2002) tutkimuksessa. Työntekijöiden asennoitumisessa on vaihtelua lasten osallistumiseen ja osallisuuteen ja tällä on runsaasti vaikutuksia lapsen osallisuuden kokemukseen. Thomas on löytänyt aikuisten yleisimmistä asenteista kliinisen, byrokraattisen, arvosidonnaisen ja kyynisen lähestymistavan. (Jokela 2010, 11.)

Lasten osallistuminen koetaan vaarallisena kyynisen asenteen omaavien aikuisten keskuudessa. Heidän kokemustensa mukaan lapset voivat olla manipuloivia ja vallanhaluisia. Lapset eivät kuitenkaan pysty ottamaan näiden aikuisten mielestä vastuuta ja siksi lasten vaikutusvaltaa ei haluta mahdollistaa runsaasti. Lapsilla on oikeus osallisuuteen ja se koetaan itseisarvona arvosidonnaisen asenteen omaksuneiden aikuisten keskuudessa. Osallisuudella on silloin vaikutuksia päätöksenteon parantumiseen ja toimivien käytäntöjen luomiseen. Byrokraattisen ajattelutavan mukaan vaatimukset osallisuuden käytännöistä pitää olla organisaatiossa muodollisesti kunnossa. Lasten osallistumista heidän tunteiden käsittelykyvyn ja haavoittuvuuden näkökulmasta on iso rooli aikuisen arvioinnilla kliinisen lähestymistavan omaavien aikuisten toiminnassa. (Hotari ym. 2009, 120 -121.)

Yksilön oma osallisuuden kokemus on edellä kuvattujen lisäksi tärkeä näkökulma osallisuuteen. Tiivistetysti tämä tarkoittaa sitä, että asiat tapahtuvat osallisen tunnetasolla. Tuolloin se kokemus, että lapselle ja nuorelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluksi ja hän on voinut olla niihin itse vaikuttamassa, on erittäin tärkeä. Vaikka lapsi ei olisi itse paikalla lainkaan päätöksiä tekemässä, voi tämän Flöjtin (2000) mallin mukaan osallisuuden kokemus syntyä. (Oranen 2008, 11.)

Thomas (2002, 174- 176) korostaa sitä, että osallisuuden tarkasteleminen jaetaan eri ulottuvuuksiin. Näiden osien keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja lap-

sen kokemus osallisuudesta saattaa muuttua sen mukana (taulukko 4). Thomasin (2002) malleissa alimmalla portilla on vähän osallisuutta ja samoin vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa. Valta ja osallisuus lisääntyvät sitä mukaan, mitä korkeammalla tasolla yksilö on osallisuuden portaissa. Thomasin mallin mukaan osallisuus rakentuu lähtökohtaisesti siitä käsin, että mitkä mahdollisuudet lapsella on valita, että osallistuuko hän yleensäkin prosessiin vai jättääkö hän osallistumatta.

Kieltäytyminen osallistumasta on yksi muoto osallistumisesta ja se pitää olla mahdollista valita. Mahdollisuus tiedon saamiseen tilanteesta ja prosessista, sekä omista oikeuksista ja omasta roolista on osallisuuden toisen ulottuvuuden sisältö. Kolmas osallisuuden ulottuvuus on mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoprosessiin. Neljännellä tasolla on mahdollisuus ilmaista itseään ja kertoa omia ajatuksia ja ilmaista oma mielipide asiasta. Thomasin mallissa viidentenä ulottuvuutena on mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen. Tämä on erittäin tärkeää lasten kohdalla, koska ei voida olettaa että heidän ajatuksensa välittyisivät aikuisille itsestään selvästi vaan he voivat tarvita aikuisen apua, tukea ja rohkaisua siihen. Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin on kuudenten ulottuvuuden sisältö. Kun yksilö saa vaikuttaa päätöksiin, ajatellaan osallisuuden kasvavan samassa suhteessa. (Hotari ym. 2009, 120 -121.)

Taulukko 4. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin (2002) ja Flöjtin (2000) mukaan.

<p>Mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä</p> <p>Mahdollisuus saada tietoa</p> <p>Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin</p> <p>Mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen</p> <p>Yksilön oma kokemus osallisuudesta (Flöjt)</p> <p>Tuki omien mielipiteiden ilmaisemiseen</p> <p>Mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä</p>
--

Thomasin malli tuo esille sen seikan, että jokainen lapsi on yksilöllinen ja tilanteet ovat aina myös erilaisia. Osallisuuden käsitettä on tämän Thomasin mallin mukaan mahdollista jäsentää käytännössä. Jollekin lapselle riittää ainoastaan faktatieto tilanteesta ja vaihtoehtoista. Toinen lapsi voi tarvita tukea ja rohkaisemista runsaastikin, jotta pystyy luottamaan omien ajatuksiensa arvostamiseen ja kunnioittamiseen. (Thomas 2002, 176.)

4.5 Lapsi osallisena SOS- lapsikyläiden sijaishuollossa

SOS- lapsikylä on tuottamansa lastensuojelun sijaishuollon laadun parantamiseksi ja toiminnan yhtenäistämiseksi koonnut toimintakäsikirjan vuonna 2009. Toimintakäsikirja on uudistettu versio aiemmin SOS- lapsikylätyön toimintakäytäntöjä ja työn laatua kuvaavasta laatukäsikirjasta. Toimintakäsikirja korostaa laadukasta lastensuojelua ja sen tarkoitus on tuoda esiin ja huomioida jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Se pyrkii ohjaamaan SOS – lapsikyläiden hoitotyötä ja antamaan turvalliset, toimintaa ohjaavat toimintamallit, käytännöt ja riittävät resurssit työhön. SOS- lapsikyläiden laatutyön mukaan lapsilla tulee olla yhdenmukaiset mahdollisuudet hyvään hoitoon ja huolenpitoon, sekä oikeus kiintymykseen. (SOS- Lapsikyläiden toimintakäsikirja 2009.)

SOS- Lapsikyläiden tavoitteena on auttaa lasta ja nuorta kehittämään omia voimavarojaan. Tämä edellyttää aikuisilta lapsen kuulemistä ja osallisuuden vahvistamista. SOS- Lapsikyläiden hoitomallissa pyritään antamaan lapsille ja nuorille luotettava kiintymyssuhde, sekä mahdollisuus taipumuksien mukaiseen koulutukseen ja mielekkääseen harrastukseen. Lapsen sosiaalisesti aikuiseksi kehittymisen perusedellytyksenä on se, että häntä kunnioitetaan ja hän kokee olevansa tärkeä. Hänet tulee ottaa huomioon kokonaisvaltaisesti. SOS- lapsikyläissä jokaisella lapsella on oikeus saada hoivaa, turvaa ja huolenpitoa lapsikyläkodissaan. Lisäksi lapsikyläiden kyläyhteisössä hänelle mahdollistuu sosiaalinen ja emotionaalinen tuki. Jokaiselle lapsikyläisiin sijoitettavalle lapselle pyritään takaamaan mahdollisuudet kehittyä, kiintyä ja saada tukea. (SOS- Lapsikyläiden toimintakäsikirja 2009.)

SOS- Lapsikylän toimintakäsikirjan (2009) laatulupauksen mukaan lapsikeskeisyys ja lapsen kunnioitus velvoittavat lapsikylätyötä toiminnallisesti ja eettisesti. Hoidon ja kasvatuksen päämääränä on aina, että lapsi saa rakkautta, kunnioitusta, turvallisuutta ja mahdollisuuden kiintyä. Hänellä on näin mahdollisuus kehittyä omien kykyjensä ja valmiuksiensa mukaan itsenäiseksi yhteiskunnan jäseneksi. SOS – Lapsikylällä organisaationa sijaishuollon palvelujen tuottajana, lapsikylissä työskentelevillä lapsikylävanhemmilla ja muulla henkilökunnalla lasten hyvään hoitoon ja onnistumiseen liittyy myös yhteiskunnan asettama toive sijoitetun lapsen hyvästä hoidosta ja kasvatuksesta. (SOS- Lapsikylän toimintakäsikirja 2009.)

Arjessa yhdessä eläessä lapsikyläkodissa arjen arviointia tekevät kodin aikuiset ja lapset jatkuvasti luonnollisissa tilanteissa. Asioita otetaan puheeksi, välillä kritisoidaan kovasti mm. kasvatuskäytäntöjä, kodin tapoja ja sääntöjä, sekä arvostellaan myös kodin toisia lapsia. Aikuisten tekemisiä, tekemättä jättämisistä tai vain pelkästään olemista arvioidaan myös. Toivottavaa olisi, että vuorovaikutus olisi luonnollista ja elämisen kulttuuri olisi perheenomaista, jolloin elämää ja asioita uskalletaan tarkastella rehellisesti. Näin eripuraa aiheuttavat asiat saadaan yhteiseen keskusteluun ja niihin on mahdollista löytää toimivia ratkaisuja.

Virallisesti kotikokoukset ovat sellainen lapsikyliin luotu rakenne, missä säännönmukaisesti keskustellaan kodin elämästä ja erilaisista asioista yhden pöydän ympärillä. Tällöin koko kodin tiimi on paikalla ja kokouksen esityslistalle voi jo etukäteen tuoda tärkeäksi kokemiaan asioita. Lapsikylätyön laadun arvioinnissa käytetään virallisesti erilaisia toimintakäytäntöjä. Kodin toiminnan arviointi tehdään vuosittain. Siihen osallistuvat kodin tiimin jäsenet, kylänjohtaja tai muu esimies, sekä kodin lapset. Lapsille kodin arviointiin osallistuminen merkitsee kuulluksi tulemistä. Tavoitteiden asettaminen on tärkeä osa kodin toiminnan arviointia ja kehittämistä. Seuranta-arviot kertovat tavoitteiden toteutumisesta. Lasten osana hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tekemät oman hyvinvoinnin ja valmiuksien arvioinnit toimivat myös asiakaspalautteena. Kotien ja kylän työntekijät kehittävät toimintatapojaan lasten ja nuorten palautteen perusteella. Lapsil-

le ja nuorille tehdään ajoittain myös erillisiä palautekyselyjä, joiden tulosten perusteella työtä kehitetään. (SOS- Lapsikylän toimintakäsikirja 2009.)

Toimintakäsikirjan mukaan vanhemmat ja lapsikylissä sijoitetut lapset ja nuoret arvioivat hoitoa ja voivat antaa palautetta myös asiakassuunnitelmaneuvoiteluissa. Tällöin heidän kokemuksensa ja näkemyksensä kirjataan asiakassuunnitelmaan. Toimintaa kehitettäessä palautteet otetaan huomioon asioita tarkasteltaessa ja uudistuksia tehtäessä. SOS- lapsikylän kotisivuilla voi antaa palautetta työstä

Hoidon laadun arviointi on ollut keskeinen osa toiminnan kehittämistä 1990-luvulta saakka Suomen SOS- lapsikylissä. Sijaishuollossa kasvavien lasten hoidon tuloksiin ja arviointiin on syytä kiinnittää jatkuvasti huomiota. Siihen tulee suunnata voimavaroja jatkossa edelleen. Jatkuvan laadun arvioinnin ja lasten sekä nuorten kuulemisen lisäksi tarvitaan pitkän aikavälin kokemusten arvioita lapsilta ja nuorilta itseltään. Lastensuojelussa lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. Jatkuva laadun arviointi ja toiminnan kehittäminen on tärkeää. (SOS- Lapsikylän toimintakäsikirja 2009.)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Hankkeen käynnistäminen, tehtävät ja eteneminen

Osallisuus- työryhmän laatimat suositukset hyväksyttiin lokakuussa 2014 SOS- Lapsikylän lastensuojelun johtoryhmässä. Toimipisteiden johtajien vastuulle jäi suositusten jalkauttaminen lapsikylien arkeen. Tarkoituksena oli saada lapset mukaan virallisesti SOS- Lapsikylän kehittämistyöhön ja kuulla sijaishuollon asiakkaina olevien lasten kokemuksia, mielipiteitä ja toiveita. Hanke toteutettiin vuoden 2015 aikana.

Salosen (2013) mukaan tutkimuksellisen kehittämisen tuloksena syntyy myös aina uutta tietoa ja se on tuotettu ja julkaistu yleensä tutkimusraportin muotoon. Tutkimuksellisen kehittämisen tulokset on tavallisesti tutkimusraportissa kerrottuna ja siitä selviää yleensä aiheen tietoperusta, toimijat, menetelmät, materiaalit ja aineistot sekä tuotos tai tulos. Tutkimuksellinen kehittämistyö etenee yleensä loogisesti aihevalinnan, rajauksen, työskentelyn suunnittelun ja organisoimisen sekä tuotoksen kautta arviointiin. Työ on usein melko pitkällä aikavälillä työstettyä ja vaatii jaksamista ja malttia. (Salonen 2013.)

Lastensuojelun johtoryhmä myönsi hankkeelle virallisesti luvan ja kehittämissuunnittelija Hannele Nikkanen toimi hankkeessa työelämän mentorina. Tapasimme hänen kanssa marraskuun lopulla 2014 työpaikallani Kaarinan SOS- lapsikylässä hankkeen tarkempaa suunnittelemista varten. Tapaamisemme jälkeen kirjoitin hankesuunnitelman ja SOS- Lapsikylän lastensuojelupäällikkö Anna- Liisa Koisti- Auer hyväksyi sen. Joulukuussa 2014 lähestyin SOS- lapsikylien toimipisteiden johtajia sähköpostiviestillä, jossa pyysin toimipisteistä hanketyöryhmään sopivan henkilön. Lähetin johtajille hankesuunnitelman ja kerroin hanketyöryhmän tehtävistä. Kuvailin hankkeen toteutussuunnitelmaa, sekä annoin arvioin hankkeeseen käytettävästä työajasta.

Toimipisteiden johtajat kokivat lasten osallisuuden lisäämisen SOS- Lapsikylän sijaishuollossa arvokkaaksi ja tärkeäksi kehitettäväksi asiaksi. He sitoutuivat

omasta roolistaan käsin edistämään asiaa. Kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, joka vaatii toimijoiden osallistumista ja monitahoista aktiivista vuorovaikutusta. Osallistamisen käsitteeseen sisältyy toimijan henkilökohtainen osallistuminen johonkin, mutta sen rinnalla kulkee tietynlainen ulkoapäin vaikuttaminen, sekä käsitys siitä, että joku osallistaa henkilöä. Osallistaminen tarjoaa mahdollisuuksia, kun taas osallistumalla ihminen hyödyntää näitä mahdollisuuksia. (Toikko & Rantanen 2009, 89 – 90.)

Hanketyöryhmään nimettiin jokaisesta SOS- Lapsikylän toimipisteestä edustaja tammikuun 2015 alussa. Työryhmään liittyi lapsikylistä ja nuorisokodista yhteensä neljä ohjaajaa, perheohjaaja, sosiaalityöntekijä ja keskustoimistosta kehittämissuunnittelija. Tampereen lapsikylässä ei hankkeen ajankohtana ollut mahdollista perustaa kehittäjänuorten ryhmää, koska sijaisperheissä oli sijoitettuna tuona ajanjaksona vain hyvin pieniä lapsia. Tampereen lapsikylästä perheohjaaja tuli mukaan hanketyöryhmään asian tärkeyden ja ajankohtaisuuden vuoksi, sekä tulevaisuudessa lasten osallisuuden kehittämisen vuoksi. Hankevastaavana toimin minä ja työroolissani työskentelen apulaisjohtajana Kaarinan SOS- lapsikylästä.

Hanketyöryhmän tehtävät

Lähestyin hanketyöryhmäläisiä tammikuussa 2015 sähköpostiviestillä ja tiedotin heitä hankkeen perusteluista. Lähetin alustavan hankesuunnitelman, jossa oli lyhyesti esitetty toteutuksen kuvaus ja aikataulu. Kerroin hanketyöryhmän tehtävät heille lyhyesti.

- 1) Ideoidaan toimipisteissä tapahtuvaa lasten kanssa työskentelyä Osallisuuden lupaus julisteen teemojen parissa ja suunnitellaan koko henkilökunnalle suunnattua tiedotusta lasten osallisuuden lisäämisen aiheesta.
- 2) Sovitaan lasten kanssa työskentelyn periaatteista, kokoontumiskertojen määrästä ja suunnitellaan ja ideoidaan työskentelyn tavoitteet ja miten edetään kehittämispäivien lasten osallistumista kohti. Sovitaan kehittä-

mispäivien lapsiedustajien määrästä ja alustavasta työskentelyn muodoista kehittämispäivillä vuonna 2015.

- 3) Jaetaan toimivia käytäntöjä osallisuuden edistämiseksi ja tutustutaan osallisuustyöryhmän hankkimaan materiaalipakettiin.

Hankkeen aloituspalaveri pidettiin keskustuimistossa Helsingissä helmikuussa 2015. Tapaamisessa hanketyöryhmäläisillä oli mahdollisuus tutustua toisiinsa ja perehtyä osallisuus aiheeseen syvällisemmin. Hankkeen perusteluja käytiin koontumisessa huolellisesti läpi ja tavoitteena oli innostaa ja motivoida hanketyöryhmäläisiä hankkeen läpiviemiseen omassa toimipisteessä.

Aloituspalaverissa asiantuntijana oli kutsuttuna SOS- Lapsikylän kehittämispäällikkö Kati Palsanen. Hän oli ollut toteuttamassa aiemman työrooliinsa liittyen Nuoret kehittäjät ryhmän työskentelyä tutkijasosiaalityöntekijänä Helsingissä. Nuoret kehittäjät ryhmässä lastensuojelun asiakkaina olevat kokemusasiantuntijanuoret olivat olleet lastensuojelun sosiaalityötä arvioimassa ja kehittämässä. Kati kutsui mukaan kaksi nuorta tuosta ryhmästä. Kyseiset nuoret ovat olleet mukana kehittämistoiminnassa pitkään. Nämä asiantuntijanuoret jakoivat aloituspalaverissa kokemustietoaan, kertoivat ajatuksiaan ja vinkkejä hanketyöryhmäläisten työskentelyyn. Nuoret kertoivat omakohtaisista kokemuksistaan lastensuojelun kokemusasiantuntijoina ja kehittäjinä.

Aloituspalaverissa työryhmä ideoi hankkeen aikana toteutettavaa työskentelyä (taulukko 5) toimipisteissä. Kokemusasiantuntijanuorilta hanketyöryhmä sai arvokasta tietoa, mielipiteitä ja vinkkejä sijaishuollossa olevien nuorten kanssa työskentelyyn. Molemmat nuoret kertoivat henkilökohtaisen mielipiteensä siitä, että miten heidän mielestään kannattaa toimia ja miten saa motivoitua nuoria kehittämistyöhön mukaan. Nuoret pitivät tärkeinä työskentelyn alussa henkilökohtaista kontaktia ryhmään kutsuttavaan nuoreen. Aina ei nuori innostu ilman että työntekijä houkuttelee yhä uudelleen ja uudelleen, sinnikkyys ja toistot ovat heidän mukaansa joskus tarpeellisia. Pieni palkkio toimii nuorten mielestä hyvänä houkuttimena. Jos lapsi on mukana kehittämistoiminnassa palautteen an-

tajana, hänen tulisi saada välittömästi positiivinen palaute osallistumisestaan (Hipp & Palsanen 2014).

Lapsella ei saisi nuorten mukaan olla akuuttia kriisiä ryhmään tullessaan. Toiminnan olisi hyvä olla luonteeltaan yhteistä tutkimista, vaikuttamista ja kehittämistä. Mukana olemisesta tulisi heidän mielestään olla jotain hyötyä myös lapselle itselle. Toiminnan sivutuotteena syntyvä hyvä energia palkitsee ja sitä olisi näiden nuorten mielestä hyvä tuoda esille. Kokemuksena tällainen toiminta tuottaa iloa ja sen on mahdollista levitä muillekin elämän alueille. Tärkeässä roolissa on hyvän kohtaamisen tuottama vapautunut ilmapiiri joka tukee viihtymistä. Lapsen osallistuessa kehittämistyöhön on lapsen oma arvio hyödyn määrittelijänä asiasta aina keskeisin. Lastensuojelunuorilla on paljon kokemusta epäluottamuksesta ja näennäisestä vaikuttamisesta. Ne saattavat toimia estävinä tekijöinä kehittämistyöhön lähtemisessä. Juuri tämän vuoksi työntekijänkin on oltava rehellisesti ihmissuhteessa tällaisessa työskentelyssä. (Hipp & Palsanen 2014). Palaverin päättyessä hanketyöryhmä totesi yhteisesti, että ymmärrys osallisuus aiheesta syveni ja vahvistui nuorten omakohtaisten kokemusten ja heidän kertomiensa perusteluiden myötä.

Kehittäminen edellyttää omaksumani uuden ymmärryksen mukaan eri vaiheissa mukana olevia toimijoita. Kehittämistoimintaan sisältyy ideologiset lähtökohdat, yleensä säännöt ja erilaiset sitoumukset. Kehittämistoiminta antoi kehittämishankkeelleni käsitteellisen kehyksen ja sen ohjaamana sain kerättyä kokoon aktiivisen hanketyöryhmän, joka oli sitoutunut hankkeeseen ja vei sitä eteenpäin. Sosiaalialan työssä ihmisillä on tärkeä rooli toimijoina ja uskomukset sekä ihanteet sisältyvät työhön. Kehittämisessä on rohkeasti uskallettava kyseenalaista näitä ja asettaa ne tarkasteltaviksi. Tällaisessa kehittämisessä ei ole kyse pelkästään toimintatavan tai palvelun osasta vaan siinä on kysymys enemmästä. (Salonen 2013.)

Jokaisen hanketyöryhmäläisen tehtävänä oli omassa toimipisteessä huolehtia hankkeen kehittämistehtävien asianmukaisesta viemisestä lasten ja työyhteisön arkeen käytännön tasolle. Hanketyöryhmäläisten varsinaiset tehtävät olivat:

- 1) kehittämishankkeesta kertominen ja hankesuunnitelman esittelemine omassa toimipisteessä lapsille ja aikuisille.
- 2) kehittäjänuorten ryhmän perustaminen toimipisteeseen. Osallisuuden lupauksen teemojen käsitteleminen kehittäjänuorten ryhmässä ja ydinviestien välittäminen aikuisille.
- 3) lasten ja aikuisten yhteisen työskentelypäivän järjestäminen keväällä 2015.
- 4) hanketyöryhmän Lync - palaverissa oman toimipisteen kehittäjänuorten työskentelystä kertominen. SOS- Lapsikylän Kehittämispäivien lasten työskentelyosuuden suunnitteleminen. Hanketyöryhmän kokoukseen osallistuminen syyskuussa 2015.
- 5) kahden kehittäjänuoren edustajan valitseminen omasta toimipisteestä SOS- lapsikylän kehittämispäiville.
- 6) SOS- Lapsikylän kehittämispäiville osallistuminen kehittäjänuorten edustajien kanssa. Siellä ydinviestien esittelemine ja arvioimine lasten, SOS- Lapsikylän aikuisten hanketyöryhmän kanssa yhdessä.
- 7) uuden toimintatavan ideoimista kehittämispäivillä. Miten jatkossa SOS- Lapsikylässä lapset ovat mukana kehittämistyössä säännöllisesti?
- 8) hankkeen arviointia kehittämispäivien palautteiden perusteella.
- 9) lasten osallisuuden lisäämiseksi työskentelemistä omassa toimipisteessä.

Kehittämishankkeen tärkeät osatekijät ovat toimijat eli ydinhenkilöt, tutkimisen- ja kehittämisen menetelmät, tiedonhankintamenetelmät, käytettävät materiaalit ja aineistot, sekä dokumentointi ja analyysi. Nämä ovat päätekijät, jotka muodostavat kehittämistoiminnan ytimen. (Salonen 2013, 5 ja 14.)

Kehittämishankkeen avulla kaikissa toimipisteissä toteutettiin Osallisuus- työryhmän suositusten mukainen toiminta hankesuunnitelman mukaan rajattujen kohtien osalta. Näin varmistettiin että suositusten mukaiset menettelyt, käytännöt ja toiminta jalkautettiin lapsikyliin ja nuorisokotiin. Yhteinen lasten ja aikuisten työskentelypäivä ydinviestien aiheiden parissa toteutui osana hanketta kaikissa toimipisteissä. Lasten kokemukset saatiin esille Osallisuuden lupauksen tasoja tutkimalla ja ne otettiin yhteisen työskentelyn lähtökohdaksi. Aiheita käsiteltiin monipuolisesti luovilla ja toiminnallisilla menetelmillä.

Hanketyöryhmä jakoi Lync- palavereissa kehittäjänuorten työskentelykertojen tunnelmat ja viestit kuukausittain ja kävi niistä yhteistä keskustelua. Hankevas- taavana pidin pöytäkirjaa palavereista ja keräsin palaverimuistioon käytetyt toi- mintatavat ja syntyneet ydinviestit. Palaverit mahdollistivat vertaistuen työryh- mäläisille. Niissä oli mahdollista jakaa erilaisia ideoita ja työskentelytapoja, sekä samalla innostaa ja motivoida muita työntekijöitä hankkeen kuluessa. Työryhmä tapasi aloituspalaverin lisäksi toisen kerran syyskuussa 2015. Toisessa tapaa- misessa oli aiheena SOS-Lapsikylän vuoden 2015 kehittämispäivien kehittä- jänuorten osuuden suunnittelu.

SOS- Lapsikylän kehittämispäivillä 2015 toimipisteiden kehittäjänuorten edusta- jat esittivät aikuisille työskentelyn tuloksena syntyneet kaikkien toimipisteiden yhteiset ydinviestit. Kehittäjänuortenviestit tavoittivat tuossa kehittämisen foo- rumissa aikuiset ja esille nousseiden teemojen äärellä käytiin yhteistä keskuste- lua ja vuoropuhelua. SOS- lapsikyliin sijaishuollon asiakkaina olevien lasten kokemukset, ajatukset ja mielipiteet saatiin työskentelyn keskiöön yhteisesti tarkasteltaviksi.

Taulukko 5. Kehittämishankkeen prosessikuvaus.

KEHITTÄMISHANKKEEN PROSESSIKUVAUS					
AIKA-TAULU	KEHITTÄMISTYÖ	TOIMIJAT	MENETELMÄT	TUOTETUT MATERIAALIT	JASUUNNITTELU
09/ 2014	Kehittämistyön aiheen valinta	Osallisuus-työryhmä	Asiantuntija työryhmän kanssa keskustelu, arviointi	Kokousmuistio	ALOITUS
10/ 2014	Kehittämistyön aiheen rajaaminen ja sopiminen	Lastensuojelun johtoryhmä SOS- lapsikylästä	Sähköposti, keskustelu, kokous	Perustelut hankkeelle, muistio Kokouspöytäkirja	ORGANISOINTI
11/ 2014	Kehittämisaiheen työmenetelmiin tutustuminen ja perehtyminen, Kehittämistyön perustelut ja visiointia	Kehittämispäällikkö Kati Palsanen Toimipistejohtaja, oma esimies	Työkokous, konsultointi, Benchmarking sähköposti, SWOT- analyysi, konsultointi, keskustelu	Muistio Muistio	
12/ 2014	Hankesuunnitelma	Hankepäällikkö, mentori, lastensuojelupäällikkö	Kirjallisuuden lukeminen, aihealueen aiempaan tutkimukseen perehtyminen	Teoriapohja hankkeelle	
01/ 2015	Hanketyöryhmän kokoaminen Tiedotus työyhteisössä aikuisille ja lapsille	Toimipistejohtajat Hanketyöryhmä Työyhteisön työntekijät ja SOS-lapsikylän lapsia	Sähköposti/ Keskustelut Keskustelu, Power Point Keskustelu	Hanketyöryhmä Palaverimuistio Muistio	TYÖSKENTELYVAIHE
02/ 2015	Hankkeen aloituspalaveri Lasten yksilökeskustelut	Hanketyöryhmä Hanketyöryhmäläinen & SOS -lapsikylän lapsia	Dialoginen keskustelu, arviointi, Benchmarking informointi, motiivointi Henkilökohtainen keskustelu	Kokousmuistio Info- ja kutsukirje	
03/ 2015	Kehittäjänuorten ryhmätapaamiset 1 & 2	Hanketyöryhmäläinen ja toinen vetäjä, SOS- lapsikylän lapsia	Valokuvakortit, keskustelu, seinätekniikka, pienryhmätyöskentely, keskustelu	Muistio Valokuvat	
04/ 2015	Tietojen keruu toimipisteistä, ydinviestit Kehittäjänuorten tapaamiset 2 ja 3	Hanketyöryhmä SOS- lapsikylän lapsia	Lync- kokous Virittäytymisharjoitus, keskustelu, ryhmätyö	Muistio, keskustelu Muistio, julisteet	

05/ 2015	Kehittäjänuorten ryhmätapaamiset 4 & 5 Tietojen keruu toimipisteistä, ydinviestit ja työstäminen yhdessä	SOS- lapsikylän lapsia Hanketyöryhmä SOS- lapsikylien lapset ja aikuiset yhdessä	Elokuva keskustelun virittäjänä, keskustelu Online- kokous, sähköposti Draama, yhteisökeskustelut	Muistio, nimillistä Muistio, keskustelu Muistio	
06/ 2015	Ydinviestien kerääminen Lastensuojelu 2015-päivät, hankkeen levittäminen, informointi	Hankepäällikkö Hankepäällikkö	Dokumentointi Koulutus, luennot, kertominen	Hankeraportti Power Pointti	
09-10/ 2015	Ydinviestien esittäminen kehittämispäivillä Nuorten osallistuminen kehittämistyöhön mallin ideointi, suunnittelu	Kehittäjänuorten edustajat & hanketyöryhmä SOS- Lapsikylästätiön kehittämispäivien osallistujat	Nuorten viestit ja dialogi Virittäytymisharjoitukset, mielikuva- harjoitukset, keskustelu, ryhmätyöskentely, palautekysely	Valokuvat, video, Power Point, kertominen, draama? Muistio, yhteenveto palautekyselystä	ARVIOINTI
10-12/ 2015- 04/2016	Toimintamallin aukikirjoittaminen	Hankevastaava	Raportin kirjoittaminen, esittäminen	Hankeraportin julkaiseminen	

5.2 Kehittämisen ja tiedonhankintamenetelmät

Hankkeen aloitusvaiheessa käytin kehittämismenetelmänä Osallisuus- työryhmän yhteistä työkokousta. Kävimme dialogista keskustelua ja arvioimme ajatusta lähteä toteuttamaan kehittämishanketta. Mielestäni oli perusteltua käyttää kehittämisen tukena asiantuntija työryhmää. Työryhmä oli tehnyt aiheen parissa huolellista työtä ja perehtynyt kyselyiden kautta toimipisteiden lasten käsityksiin osallisuuden mahdollisuuksista. Toin työryhmän loppupalaverissa esille ehdotuksen, että toteuttaisin suositusten jalkauttamisen lapsikyliä arkeen sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakouluopintojen työelämälähtöisen kehittämishankkeen avulla.

Etsin tietoa hankkeen aihealueelta ja syvennyin aloitusvaiheessa aiempiin tutkimuksiin. Tutustuin erityisesti Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuun 2012:6

”Suojele unelmia, vaali toivoa” Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi - julkaisuun. Raportti pohjautuu vuonna 2011 toteutettuun Uskomme sinuun, usko sinäkin – sijaishuollon kiertueeseen. Kiertueen aikana vierailtiin kuudella eri paikkakunnalla Suomessa ja tavattiin noin 120 12-20-vuotiasta lastensuojelun asiakkaana olevaa nuorta. (Vario ym. 2012.)

Dialogi

Aloituspalaverissa sovittiin hanketyöryhmän työskentelyperiaatteista. Tärkeänä tavoitteena oli välittää lapsille kokemus siitä, että jokainen tulee kuuluksi ja kaikkien mielipiteitä kunnioitetaan. Tausta- ajatteluna työskentelyssä oli käsitys, että jokaisen ihmisen ainutlaatuisuus muodostuu muiden ihmisten kanssa kohtaamisissa ja se voi muuttua koko elämän ajan (Mäkelä 2011). Dialogin syntyminen oli keskiössä eli sitouduttiin muiden ryhmäläisten kunnioittamiseen. Dialogissa hyväksytään, että ihmisillä on erilaisia näkemyksiä eikä kenenkään näkemys voi olla ainoa totuus. Dialogisuus on avointa ja suoraa keskustelua, jossa asiaa tai tilannetta tutkitaan yhdessä ja tavoitteena on yhteinen ymmärrys. Silloin osallistujien todellisuus saa olla olemassa ja molempien kiinnostuksen kohteena. (THL 2016.)

Ryhmässä toimiessa voi itse olla antamassa tukea muille ja saada vuorostaan itse tukea muilta. Aikuiset auttavat lapsia osallistumaan yhteiseen toimintaan. Kuuntelu on tärkeää ja yhteisessä keskustelussa toisen sanoman sisältö on tärkeämpää kuin omat mielenkiinnon kohteet ja tiedonhalu. Dialogissa ei ole edellytyksenä samanlaiset arvot tai mielipiteet. Tavoitteena on ennemminkin saada aikaan hyväksyvä ilmapiiri ja tuottaa yhteisesti arvokasta tietoa ja kertoa tarinaa. (Hänninen 2002.) Yleensä parhaaseen ratkaisuun päästään, kun kaikkien osapuolten näkemykset huomioidaan ja kokemus kuuluksi tulemisesta syntyy. Varsinkin sijaishuollon asiakkaana olevaa lasta on tärkeää kuulla heidän omaa elämää koskevissa asioissa. Työskentelyssä käsiteltiin lasten omakohtaisen kokemuksen perusteella osallistumisen mahdollisuuksia SOS- Lapsikylän sijaishuollossa ja osallisuuden kokemuksia omassa elämässä.

Kehittäjänuorten ryhmä lasten vertaisryhmänä

Kehittäjänuorten ryhmäkokoontumisille oli suunniteltu väljä sisältösuunnitelma ja rakenne. Alustavan suunnitelman mukaan kokoontumisia oli kevään 2015 aikana yhteensä viisi. Ryhmään tuleminen oli vapaaehtoista ja toiveena oli sitoutuminen kaikkiin kokoontumisiin, mutta se ei ollut vaatimus. Oli mahdollista osallistua myös vain halutessaan. Lapsella tulee olla mahdollisuus ja oikeus olla myös osallistumatta. Lapsi voi kokea toiminnan silti tärkeäksi ja hän voi kokea osallisena olemista myös toisten lasten kautta. (Gretschel & Kiilakoski 2012, 265.)

Osallistumisesta palkittiin lapsia eri tavoilla. Esimerkiksi Kaarinan kylässä palkiona oli joka kerta leffalippu ja karkkipussi. Tapaamiseen kuului yhteinen ruokailuhetki ja tarjolla oli aina pientä syötävää ja juotavaa. Lapset saivat myös esittää toiveita tarjoiluista. Kaikki toimipisteen lapset olivat tervetulleita ryhmään, suosituksena oli 12- vuoden ikä. Kestoltaan yksi kokoontuminen oli n. 2 tuntia. Ryhmässä toimi ryhmänvetäjinä kaksi aikuista. Lapsille kerrottiin alkuvaiheessa henkilökohtaisesti ryhmän toiminnasta ja lisäksi lapsille lähetettiin kutsukirje ja kevään tapaamisten aikataulut (liite 5). Ryhmässä asioita on mahdollista käsitellä yhdessä toisten samanlaisessa tilanteessa olevien kanssa. Keskeistä vertaisryhmätoiminnassa on vertaistuen saaminen ryhmästä, omien voimavarojen vahvistuminen ja sosiaalisen tuen saaminen. Ryhmässä on mahdollista saada omaan tilanteeseen uusia näkökulmia. (THL 2016.)

Jokaisessa toimipisteessä paikalliset olosuhteet huomioitiin ja etukäteissuunnitelma oli ohjeellinen, joustava ja sitä oli mahdollisuus muuttaa hankkeen kuluessa. Sovittiin työryhmän työskentelytavasta ja päätettiin, että Osallisuuden lupauksen kaikkia teemoja käsitellään kehittäjänuorten ryhmissä (kuva 3) kevään 2015 aikana. Tarkoituksena oli kuulla lasten ääntä ja ajatuksia, niitä ei ole välttämättä aina helppo kuulla. Sijaishuollon aikuisten ammattilaisten tehtävä on auttaa lapsia tulemaan kuulluksi. Lapsen kasvaessa hän pystyy jatkuvasti paremmin kertomaan itse kokemistaan tarpeista. (THL 2016.)

Kuva 3. Kehittäjäkäsiä.

Ihminen saa voimia siitä, että häntä arvostetaan ja kunnioitetaan. Lastensuojelun asiakkaana lapsi tarvitsee tunteen, että lapsen elämässä mukana olevat ja lasta hoitavat aikuiset arvostavat häntä. Silloin on mahdollista löytää jopa ratkaisuja sellaisiin kysymyksiin, joiden edessä lasten hoidosta vastaavat tahot ovat aiemmin olleet ymmällään. Aikuiset voivat saada vastavuoroisesti arvostusta myös lapselta. Tämä voi toimia vahvistavana palautteena. (THL 2016.)

Luovat menetelmät

Ryhmissä menetelminä käytettiin virittäytymis- ja mielikuvaharjoituksia, yksilö- ja ryhmäkeskusteluja, seinätekniikkaa, draamaa, sadutusta, unelmointia ja erilaisia luovia menetelmiä kuten maalaamista ja piirtämistä. Työyhteisössä käytiin pienryhmä- ja yhteisökeskusteluja, tarinan avulla valotettiin myös aikuisille lasten työskentelyä, keskusteltiin yhdessä asioista ja arvioitiin kokemuksia. Erilaisia toiminnallisia menetelmiä, draamaa, yhteisökeskusteluja ja liikuntaa käytet-

tiin lasten ja aikuisten yhteisessä työskentelypäivässä. Nämä kaikki ovat tyypillisiä menetelmiä kehittämisessä (Salonen 2013).

Lastensuojelun sijaishuollossa taiteen soveltava käyttö ja taiteen työvälineenä käyttäminen on tuttua. Toiminnallinen sosiaalityö on tullut keskustelemaan sosiaalityön perinteen rinnalle. Taidelähtöisten työmenetelmien käyttäminen lastensuojelutyössä voi olla avuksi tiedon ja ymmärryksen syventämiseksi. Tällöin on mahdollista löytyä uusia kokemuksia ja tulkintoja kun taide kohtaa tunteet. Taidelähtöisellä työskentelyllä voi olla sekä yksilöllisiä, että yhteisöllisiä tavoitteita. Näiden menetelmien avulla on mahdollista saada aikaan lisää kuuntelevaa sekä kunnioittavaa tilaa toimintakäytäntöihin lastensuojelun ympäristöissä. (Känkänen 2006, 129, 148.)

Työryhmä halusi antaa runsaasti tilaa lasten omille ehdotuksille, ideoille ja toiveille. Toiminta ei ollut ennalta tarkasti määritelty. Perusteluna tälle oli se, että työryhmän kokemuksen mukaan lapset ovat aktiivisia, rohkeita ja idearikkaita, sekä valmiita heittäytymään erilaisiin harjoituksiin. Joillekin lapsille olisi voinut olla haasteellista käydä pelkästään keskustelun avulla asioista ajatusten vaihtoa. Kehittämistoimintaa voidaan kuvata spiraalimallilla. Siinä otetaan huomioon kehittämistoiminnan inhimilliset, kulttuuriset ja sosiaaliset piirteet eli todellisuudessa vastaantulevat yllättävät muuttuvat tekijät huomioidaan koko ajan ja ne ovat läsnä toiminnan kuluessa. Spiraalimallissa tunnustetaan myös työskentelyn moniulotteisuus, yhteisöllisen työskentelytavan voima ja yhteisössä olevan asiantuntijuus. (Salonen 2013, 4, 15.)

Osallistuva havainnointi

Tiedonhankintamenetelmänä hankkeessa käytettiin osallistuvaa havainnointia. Osallistuin henkilökohtaisesti Kaarinan SOS- lapsikylän Kehittäjänuorten työskentelyyn toisena toimipisteen vastuuajaisena, ohjasin lasten ja aikuisten yhteisen työskentelypäivän, sekä olin mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa lasten työskentelyosuutta SOS- Lapsikylän kehittämispäivillä. Tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan osallistuvassa havainnoinnissa tutkimuskohteen

ehdoilla. Aika on yleensä ennalta sovittu ja näkökulma on valittu. (Hirsjärvi ym. 2005, 205–206.) Hankkeessa havainnointiaika oli kehittäjänuorten ryhmätaapaamisten viisi kertaa, lasten ja aikuisten yhteinen työskentelypäivä, sekä SOS-Lapsikylän kehittämispäivät 2015. Näkökulma oli valittu siten, että ensisijaisesti lasten kertomaa kuunneltiin. Tämän lisäksi seurattiin lasten ilmeitä, eleitä ja yleensä sijoittumista ryhmään. Havainnoinnin kohteena oli yleensä aktiivisuus ryhmässä ja työskentelyn jatkumon seuraaminen.

Dokumentointi ja valokuvaus

Hanketyöryhmä oli yhtä mieltä siitä, että hankkeen aikana toimintaa dokumentoidaan monipuolisesti. Valokuvia työskentelystä otettiin paljon ja tehtiin lisäksi muistiinpanoja, pidettiin päiväkirjaa ja materiaalia kerättiin monipuolisesti. Työskentelyn aikana tuotettuja yhteenvetoja ja kirjoituksia tallennettiin. Materiaaleina oli lasten tekemiä piirustuksia, julisteita, huoneen tauluja sekä papereita, joihin oli kiinnitetty liimalappuja. On erittäin tärkeää, että työskentelyn aikana tuotetusta materiaalista ja aineistosta jää jälki. Tämä helpottaa ja selkeyttää hankkeen raportin kirjoittamista ja kertoo elävästi käytännön työskentelystä. (Salonen 2013.) Jokaisesta työskentelykerrasta syntyi työskentelyn tuloksena ydinviesti, joka oli kuvaus nuorten mielestä teeman tärkeimmästä sanomasta. Aikuiset saivat oman toimipisteen kehittäjänuorten ydinviestit kevään 2015 kuluessa aktiivisesti pohdittaviksi.

Hanketyöryhmän palaverit

Hanketyöryhmän Lync- palavereita pidettiin sovitusti. Niissä aiheina oli kehittäjänuorten työskentelykertojen sujuminen. Toimintaa tarkasteltiin ja arvioitiin oman toimipisteen kehittäjänuorten ryhmän työskentelyn osalta ja kuultiin muiden ryhmien työskentelystä. Palavereissa reflektointiin omaa toimintaa ja otettiin vastaan palautetta. Samalla oli mahdollisuus löytää uusia tapoja toimia, jakaa ideoita ja toimivia käytäntöjä, innostaa muita ja konsultoida eri toimipisteiden vastuuajkuksia. Työskentelyn suuntaa tarkennettiin tarvittaessa hankkeen kulu-

essa. Jokaisen toimintakerran ydinviestit kerättiin ja dokumentoitiin, sekä jaettiin muille palaverissa. Tein alustavan esityslistan palaveriin ja laadin muistiot kokouksesta. Esityslistassa oli tilaa asioille, joita ei oltu voida ennakoida.

Lasten ja aikuisten yhteinen työskentelypäivä

Kaikissa toimipisteissä järjestettiin yhteinen lasten ja aikuisten työskentelypäivä oman toimipisteen kehittäjänuorten ryhmän ydinviestien työstämiseksi. Lasten kokemukset, ajatukset ja mielipiteet tuotiin tällä tavoin koko työyhteisön tietoon. Ydinviestien äärellä pysähdyttiin, niitä käsiteltiin monipuolisesti ja lapset kertoivat omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan osallistumisestaan ja osallisuuden kokemuksistaan SOS- lapsikylässä. Aikuiset kuuntelivat, pohtivat ja lähtivät yhteiseen keskusteluun lasten kanssa.

Menetelminä käytettiin erilaisia luovia menetelmiä. Niiden kautta haluttiin saada aikaan asian syvälinen ymmärtäminen, kun omakohtaisen kokemuksen ja eläytymisen kautta käsiteltiin aiheita ja tunteita. Yhteisöllinen taidetoiminta tarjosi tilaa ja välineitä paneutua mieltä elävöittävin tavoin lasten ja aikuisten todellisuuksiin. (Bardy 2007, 21.) Yhteisellä ydinviestien työstämisellä tavoiteltiin aitoa asioiden esille nostamista hieman vaikuttavammalla tavalla kuin pelkästään tavallisella keskustelulla tai ryhmätöillä.

Yhteisessä lasten ja aikuisten työskentelypäivässä työstettiin ydinviestejä toiminnallisen tekemisen kautta (kuva 4). Jyväskylän lapsikylässä kohdattiin kesäolympialaisten merkeissä, Kaarinassa työstettiin ydinviestejä erilaisten draamaharjoitusten avulla eläytymällä lasten ja aikuisten rooleihin. Näiden jälkeen käytiin harjoitusten aikana syntyneitä ajatuksia dialogisen keskustelun avulla läpi. Punkaharjulla järjestettiin liikunnallinen yhteistoimintapäivä, jossa harjoitettiin vuorovaikutusta. Tapiolassa pidettiin kehittämispäivä, jossa tehtiin elämäntarina itse luodulle maskotille, Herra Osallisuudelle. Ylitorniolla oli yhteinen työskentelypäivä, jossa luettiin lasten tekemä satu aiheesta. Satuun oli ujutettu lasten ajatukset ja viestit. Teemoista tehtiin myös näytelmä joka esitettiin muille. Vi-

hannissa asioita käytiin läpi ulkoillessa, luontoon oli tehty rata, missä oli rasteja joissa pysähdyttiin lasten viestien äärelle.

Kuva 4. Lasten ja aikuisten yhteistyöpäivä ydinviestien äärellä.

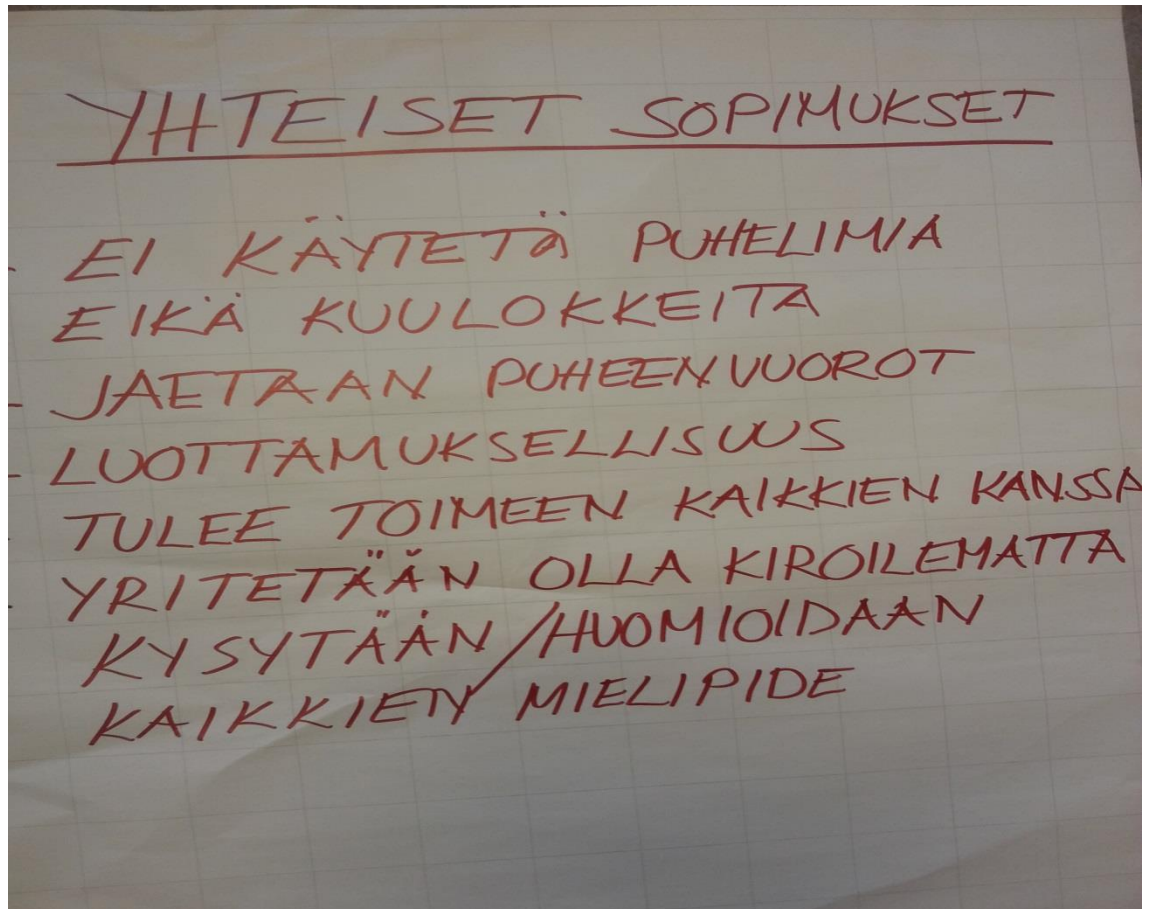
Tavoiteltiin sellaista vaikutusta, jonka seurauksena aikuiset oikeasti ymmärtäisivät vuorovaikutuksen ja läsnäolon tärkeyden. Se on tärkeä elementti sijaishuollon vaativassa työssä. Tarkoitus oli herättää aikuiset prosessiin havainnoimaan omaa toimintaansa ja suhtautumistapaansa asioihin. Lapset tuntuivat olevan hyvinkin valmiita siihen. Aikuisten totutut tavat ja käytännöt vaativat uudistamista, herättelyä ja paikoitellen jopa kokonaan muutosta.

6 HANKKEEN TULOKSET

6.1 Kehittäjänuorten ryhmät ja ydinviestien sanomaa

Kehittäjänuorten ryhmät työskentelivät Osallisuuden lupaus- julisteen teemojen äärellä kaikissa muissa paitsi Tampereen SOS- lapsikylässä keväällä 2015. SOS- lapsikylien sijaishuollossa olevia lapsia osallistui ryhmiin yhteensä n. 50. Lasten ikäjakauma oli 7- 20 -vuotta, mutta suurin osa lapsista oli kuitenkin 12-18-vuotiaita. Ryhmien koko vaihteli toimipisteittäin ja myös eri työskentelyker-toina, pienimmässä ryhmässä oli 5 lasta ja suurimmassa jopa 16 lasta. Ryhmis-sä oli tyttöjä ja poikia tasapuolisesti. Keskimääräinen ryhmän koko oli kymme-nen lasta ja kaikissa ryhmissä oli toimintaa ohjaamassa kaksi aikuista. Aikuiset olivat pääosin ohjaajia, mutta ryhmien vetäjinä toimi myös sosiaalityöntekijä, lapsikylävanhemman sijainen ja apulaisjohtaja. Työskentelykertoja oli yhteensä neljästä viiteen kertaan ja lisäksi lasten ja aikuisten yhteinen työskentelypäivä toteutui osana hanketta kaikissa toimipisteissä.

Lapset tulivat ryhmiin mielellään ja olivat uteliaita ja tiedonhaluisia osallisuuden asioiden äärellä. Ryhmään osallistumisesta lapset saivat kannustimena pienen palkkion, sen tarkoituksena oli osoittaa lapsille arvostusta siitä, että he halusivat osallistua kehittämistyöhön. Lapset lähtivät avoimesti keskustelemaan ja työs-tämään osallisuuden tasoja erilaisten menetelmien avulla. Lapset työskentelivät vaihdellen yksilöinä, pareittain, pienryhmänä ja isossa joukossa. Lapset laativat itse säännöt ryhmän työskentelylle (kuva 5). Työskentelytapaan he saivat itse vaikuttaa ja ryhmissä käytiin keskustelua ja mielipiteiden vaihtoa aina toiminta-kerran alussa ja työskentelyn kuluessa siitä, että mitä lapset toivovat työskente-lyltä ja mikä juuri nyt puhututtaa ja on tärkeää. Jokaiseen ryhmätapaamiseen oli suunniteltu väljä sisältösuunnitelma (liite 6), mutta se ei ohjannut toimintaa tiu-kasti. Mikäli lasten toiveissa ilmeni jotain erityisen tärkeää ja keskustelu oli in-tensiivistä, niin lähes koko toimintakerta meni yhden asian käsittelemiseen.

Kuva 5. Lasten laatimat säännöt kehittäjänuorten ryhmälle Kaarinan SOS- lapsikylässä.

Toimipisteen aikuisia tiedotettiin työskentelystä hankkeen aikana säännöllisesti ja heille välitettiin osallisuuden tasojen äärellä käytyjen keskustelujen ydinviestejä.

Osallisuuden lupaus

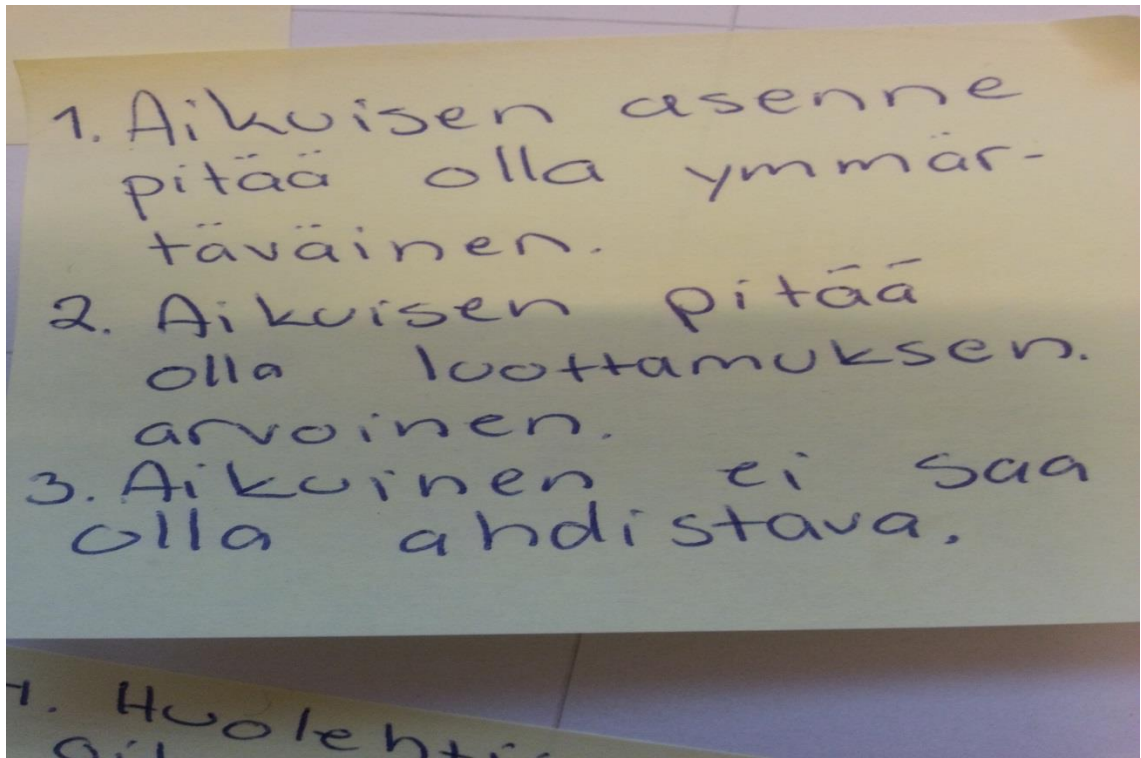
Eri ryhmistä tuli melko vähän lasten yhteisiä kommentteja julisteesta. Lasten mielestä mikään Osallisuuden lupauksen asioista ei toteudu välttämättä sellaisenaan. Heidän kokemuksien mukaan kaikki aikuiset eivät lupaa mitään. Toiset aikuiset lupaavat, mutteivät välttämättä pidä lupaustaan. Joku lapsista ihmetteli, että *"Miten me voidaan olla kokemusasiantuntijoita, eihän me tiedetä mitään?"*

Kehittäjänuorten ryhmätoiminta loi lapsille käsitteen ”vaikuttaminen”, joka toteutui oikeasti heidän mielestään tuossa ryhmässä.

Kuuntelemme lapsia

Lapset työskentelivät ensimmäisen osallisuuden tason äärellä ja heillä oli paljon ajatuksia ja mielipiteitä asiasta. Lasten mielestä aikuisilla pitää olla lapsille aikaa ja heidän tulee olla aidosti kiinnostuneita lasten asioista. Lasten asiat pitää ottaa myös vakavasti. Lasten mielestä aikuiset kuulevat joskus paremmin pahan kuin hyvän. Esimerkkinä lapset kertoivat, että jos lapsi kiroilee tai haistattelee, niin aikuinen pysähtyy varmasti ja puuttuu asiaan. Aikuiset eivät tunnu lasten mielestä toisinaan taas huomaavan jos tehdään hyvää tai hyvin jokin asia. Joku lapsi oli sitä mieltä, että lapsikyläkodissa ei häntä kuunnella, mutta kodin ulkopuoliset lapsikylän aikuiset kuuntelevat. Mainintana oli jostakin ryhmästä, että lapsikylävanhemman sijaiset kuuntelevat paremmin lasta. Yhteisenä huomiona tuli esille, että kylässä on onneksi aina joku aikuinen joka kuuntelee ja jolle lapsi voi puhua asioistaan. Eräs lapsi kertoi kokemuksenaan, että häntä ei kuunnella ollenkaan ja toinen taas oli sitä mieltä että hänet otetaan aina tosissaan.

Ensimmäisellä ryhmäkerralla puhuttiin siitä, että millaiselle aikuiselle on helppo puhua (kuva 6). Lapset olivat sitä mieltä, että aikuiselle joka on rauhallinen ja valmis kuuntelemaan, on helppo kertoa omista asioista. Vastaavasti aikuinen, joka on äkkipikainen ja suuttuu helposti, koettiin vaikeasti lähestyttäväksi. Aikuisen asenteella on selkeästi lasten mielestä ratkaiseva merkitys. Jos asenne on kohdillaan, niin lasten mielestä lapsi tulee kuulluksi.

Kuva 6. Lasten mielestä aikuisen asenne ratkaisee.

Lapset toivat tärkeänä asiana esille, että heidän mielestään aikuisen tulee huolehtia siitä, että kohtelee lapsia tasa- arvoisesti ja oikeudenmukaisesti. Lasten arvosteleminen tai huonosta käyttäytymisestä syyttäminen ja tuomitseminen tuntuvat tosi ikäviltä.

Toive

Henkilökohtaisen keskustelun aikana tulee lasten kokemusten mukaan parhaimmin kuulluksi ja lapset toivovat ja myös tarvitsevat omasta mielestään lisää henkilökohtaista aikaa. Lasten toiveena on, että aikuinen kuuntelee lasta ja että lasten asiat otetaan vakavasti.

Tuemme lapsia mielipiteiden ilmaisemisessa

Ryhmissä tuli selväksi, että lapset tietävät ja osaavat monia keinoja, joilla voi ilmaista ajatuksiaan, mielipiteitään ja tunteitaan. Nämä keinot ovat lasten mielestä kuitenkin hyödyttömiä, mikäli aikuisilla ei ole silmiä, korvia tai sydäntä tunnistaa oikeata hetkeä vuorovaikutukselle. Lapset yrittävät usein omasta mielestään parhaansa, mutta aikuiset reagoivat niin nopeasti, ettei lapsen asia ole vielä sanottu. Lasten kokemusten mukaan aikuiset kuulevat usein vain sellaisia asioita mitkä miellyttävät heitä. Jos lasten mielipiteet eivät miellytä aikuisia, niin siitä tulee helposti lapsille ikävää palautetta. Lasten mielestä aikuiset katsovat oikeudekseen puhua vihaisesti, mutta jos lapsi on vihainen, niin heitä ohjataan olemaan syyttelemättä ja kohdistamatta kiukkua aikuiseen. Lapsilla oli myös kokemuksia eriarvoisesta kohtelusta lapsikyläkodissa.

Tällä kokoontumiskerralla käsiteltiin niitä eri väyliä, mitä kautta lapset voivat ilmaista mielipiteensä ja antaa virallisesti palautetta lapsikylien sijaishuollon asiakkaina. Yhden kehittäjänuorten ryhmän tapaamisessa tutustuttiin SOS- lapsikylän lasten sähköiseen palautejärjestelmään tarkemmin ja kerrattiin sen käyttämisen mahdollisuuksia. Tarkemmin käytiin keskustelua kotipalavereista ja niiden käyttämisestä keskustelufoorumina ja palautteen antamisen paikkana. Kotipalaveriin osallistuvat kotitiimin aikuisten lisäksi myös lapset ja lasten kokemuksen mukaan niitä järjestetään melkein joka kodissa. Lapset kokivat tämän hyväksi käytännöksi. Lapsikylän yhteistalolle sijoitettu palauteboksi toimii lasten mielestä hyvin. Lapsia kannustettiin käyttämään eri vaikutuskanavia ja jokainen voi valita niistä itselle sopivimman.

Lapset miettivät ryhmässä unelmatyöntekijän ominaisuuksia ja kertoivat että tällainen aikuinen on aidosti välittävä ja sellainen joka ei luokittele ihmisiä. Hän on arvostava, ennakkoluuloton, luotettava ja pystyy luomaan yhteyden lapseen. Tällainen aikuinen on kunnioittava, hän kuuntelee ja ymmärtää ja haluaa auttaa. Hän on kiinnostunut aidosti lasten asioista ja on maalaisjärkinen. Hänellä on ennalta ehkäisevä työote ja hän osaa lukea tilannetta ja lapsen tunteita. Lapset toivovat että hänet olisi mahdollisuus tavoittaa soittamalla. Tällainen aikuinen

pystyy lasten mielestä motivoimaan lasta olemaan ”kunnolla” ja hän pystyy tuomaan esiin toisen vaihtoehdoisen näkökulman vaikka lapsi olisi vihainenkin. Tällainen aikuinen pystyy lasten kokemuksen mukaan auttamaan ja välittämään tärkeää tietoa lapselle. Hän voi olla selittämässä lapselle tämän omaa prosessia ja mahdollisia aukkoja siinä, niin että elämäntarinasta muodostuu eheä.

Toive

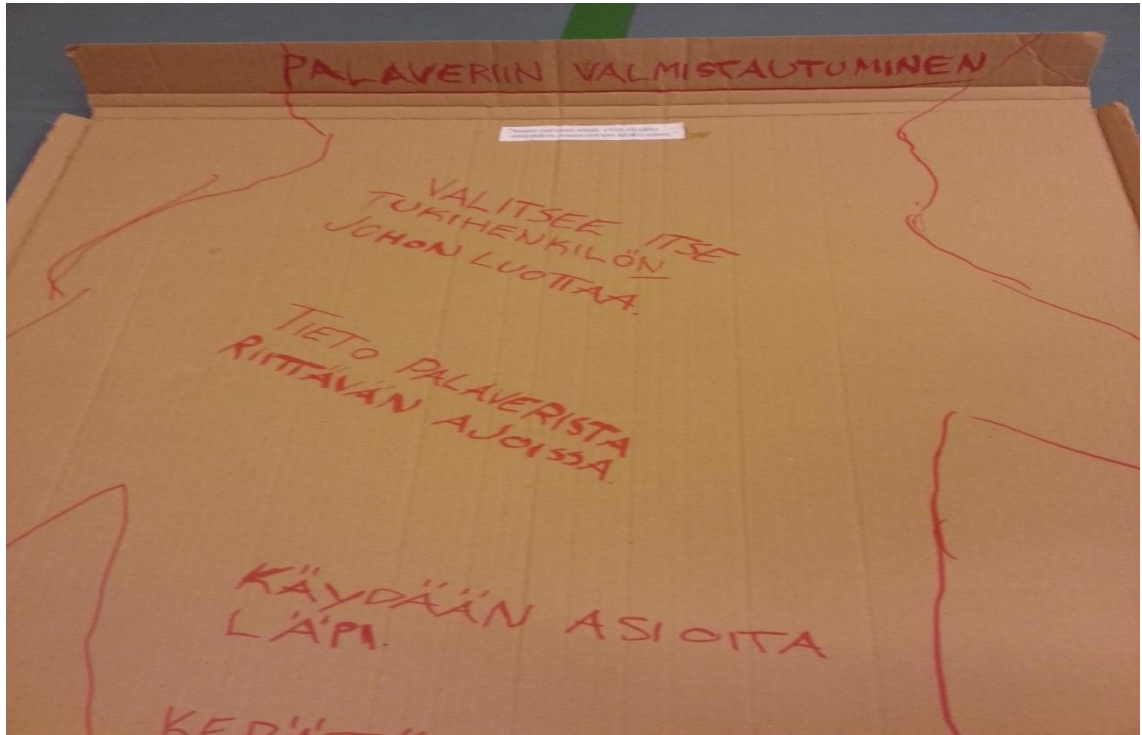
Lasten mielestä tärkeänä tavoitteena on saada lapselle ja aikuiselle molemmille sellainen kokemus, että he ovat samalla puolella.

Otamme lasten näkemykset huomioon

Lapset haluavat, että asioita käsitellään yhteisesti ja suunnitelmia tehdään yhdessä. Lasten mielestä vaikeistakin asioista pitäisi puhua. Se, että lapsi ja aikuinen voi käydä asioita läpi yhdessä, edellyttää lasten mielestä tarpeeksi rauhallista aikaa. Jotkut lapset pelkäsivät, että hän tulee leimatuksi jos kertoo omia näkemyksiä ja oman mielipiteen aidosti. Eräs lapsi oli sitä mieltä, että hänen mielipiteensä otetaan puoliksi huomioon. Hänelle ei kuitenkaan kerrota välttämättä toiveen toteutumisesta tai siitä ettei se toteudu, ellei hän kysy asiaa erikseen. Asiakassuunnitelmapalaverissa eräs lapsi koki, että toiveet ja näkemykset otetaan heti huomioon ja hän saa niihin vastauksen yleensä nopeasti. Toinen lapsi taas oli sitä mieltä, että asiakassuunnitelmapalaverissa hän ei uskalla sanoa mitä oikeasti asiasta ajattelee. Yleinen mielipide oli, että aikuisten näkemykset jyräävät lasten näkemykset.

Tällä työskentelykerralla käsiteltiin SOS- Lapsikylän kokouskäytäntöjä ja varsinkin lasta koskevia neuvotteluja (kuva 7). Kaikki lapset olivat osallistuneet johonkin kokoukseen tai palaveriin. Suurimmalla osalla lapsista oli sellainen näkemys, ettei heillä ollut ennen kokouksen alkua tietoa siitä, että mitä asioita kokouksessa käsitellään. Lapset halusivatkin, että heitä valmisteltaisiin paremmin

erilaisiin itseä ja omia asioita koskeviin palavereihin ja heille kerrottaisiin etukäteen, mitä kokouksessa käsitellään.

Kuva 7. Lapset toivovat valmistautumista palavereihin.

Palaverit eivät saisi olla lasten mielestä liian pitkiä. He kertoivat sen olevan tärkeää että aikuiset ovat palavereissa ajoissa paikalla. Palaveripaikan tulee olla lapselle mieluisa ja kellonajasta on hyvä sopia myös lapsen kanssa. Lapsia ei saisi painostaa puhumaan ja on tärkeää että aikuiset kuuntelevat lasten puhetta. Lapset toivovat että aikuisia ei ole liian paljon paikalla. Tarjoilu saa olla hyvä ja lapsi voi olla sitä suunnittelemassa. Lapset toivovat läheistä aikuista mukanaan palaveriin, joka osaa tukea lasta sopivalla tavalla.

Toive

Lapset toivovat tasa- arvoista kohtelua näkemysten esittämisen yhteydessä.

Otamme lapset mukaan päätöksentekoon

Lasten mielestä on kiva osallistua monenlaisiin asioihin. Lapset saavuttavat osallisuuden kokemuksen osallistumalla myös pieniin arjen asioihin. Palautteena lapsilta tuli, että heiltä kysytään paljon asioita ja asioista keskustellaan yhdessä. Muutama lapsi oli kokenut, että häntä kuunnellaan vaihtelevasti. Lapset totesivat että ihan kaikkien aikuisten läsnä ollessa ei voi kertoa kaikkia asioita ja se tuotti surua. Lapset iloitsivat siitä, että heidän lomaehdotuksensa otetaan huomioon. Se tuotti iloa. Lapset toivoivat, että heitä kannustetaan omaan mielipiteeseen ja että aikuiset luottaisivat heihin nykyistä enemmän. Lapset kuvailivat, että tuntuu siltä että luottamusta ei ole riittävästi vaikka lapset yrittävät oman kokemuksensa mukaan ansaita sitä. Kaikki lapsetkaan eivät kokeneet luottavansa itse myöskään aikuisiin. Lapsilla oli välillä tunne siitä, että heille ei anneta tarpeeksi oikeuksia, eikä tilaa kasvaa. Osa lapsista oli kuitenkin sitä mieltä, että kyllä lapseen luotetaan jos tämä on sen ansainnut. Lapset toivovat yksilöllistä kohtaamista. Välillä heillä on kokemus siitä, että lapsia käsitellään massana.

Neljännellä ryhmäkerralla käsiteltiin asiakassuunnitelmaneuvoittelua eli ASSUA, joka oli melko lailla kaikille lapsille vieras asia. Lapset eivät olleet varmoja siitä, että ovatko he ikänä olleet mukana neuvottelussa. Suurin osa lapsista ei tiennyt mitä siellä päätettiin. Puhuimme kuinka tärkeää olisi olla mukana asiakassuunnitelmapalaverissa. Lapset kokivat, että heidän mielestään olisi tärkeää, että heidän mielipiteitänsä kyseltäisiin ja kuunneltaisiin ennen asiakassuunnitelmaa. Kaikki nuoret aikoivat olla mukana tulevissa itseä koskevissa palavereissa.

Toive

Lapset toivovat, että säännöistä puhutaan yhdessä silloin kun niitä laaditaan. Kun on mahdollista kuulla perusteluja, lisää se sääntöihin sitoutumista.

Jaamme lasten kanssa valtaa ja vastuuta

Lapset kokevat osallisuutensa hyvin yksilöllisesti. Jokainen lapsi tulisi nähdä erityisenä ja vaikuttamiseen ja päätöksentekoon tulisi saada osallistua itselle sopivalla tavalla, iästä riippumatta. Luottamusta ja molemminpuolista kunnioitusta lapset pitivät erityisen tärkeänä asiana. Lapset kokivat saavansa pääosin ikätasonsa mukaista kohtelua lapsikylissä ja siihen he olivat tyytyväisiä. Suurimmaksi epäkohdaksi lapset mainitsivat sen, että nukkumaanmeno- ja kotiintuloajat ovat turhan aikaiset. Peliikaa he toivovat myös lisää. Aikuisilta lapset toivovat rauhallisuutta. Aikuiset hermostuvat lasten mielestä liian helposti.

Viidennellä kerralla käytiin jossakin ryhmässä lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmapalaverikäytäntöjä läpi. Lapsilla ei ollut paljon tietoa hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemisestä tai sen tarkoituksesta. Lapset toivoivat, että heille selitettäisiin paremmin heitä koskevat asiat, erityisesti asiat jotka liittyvät lastensuojelun asiakkuuteen ja sijaishuollon aikaisiin oikeuksiin ja velvoitteisiin.

Toive

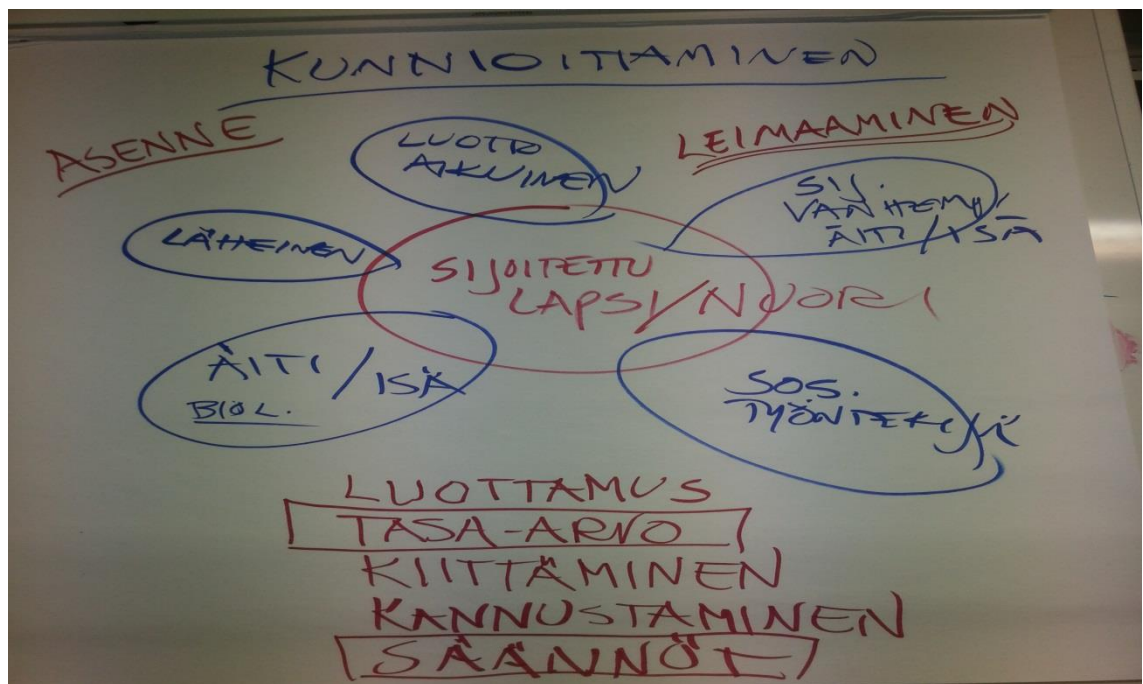
Lapset toivoivat että heitä kannustetaan oman mielipiteen kertomiseen. Kiittäminen ja kannustaminen ovat tärkeitä asioita ja lapset toivovat aikuisilta niitä lisää. Ne lisäävät lasten vastuuntuntoa.

Lasten ja aikuisten yhteinen työskentelypäivä

Kaarinan, Tapiolan, Punkaharjun ja Jyväskylän ja Ylitornion lapsikylissä yhteiseen työskentelypäivään osallistui lähes kaikki lapset ja aikuiset. Vihannissa aikuisia oli päivässä mukana vain viisi. Kaarinassa koko työyhteisö ja lähes kaikki lapset (n. 65 henkilöä) olivat paikalla yhdessä käymässä läpi ydinviestejä. Punkaharjulla oli yhteensä 48 henkilöä paikalla. Tapiolassa ydinviestit käsiteltiin työyhteisön kehittämispäivässä ja Herra Osallisuudelle (itse valmistettu maskotti) tehtiin elämäntarina, jossa oli ydinviestien sanomat huomioituna. Ylitorniolla

lapset tekivät oman sadun (liite 7) kehittäjänuorten tapaamisissa ja se oli aiheena yhteisessä työskentelypäivässä. Satuun oli sisällytetty ydinviestien sanomat. Sen pohjalta käytiin keskustelua. Työskentelyyn osallistuneiden ikäjakauma oli laaja. Nuorin oli 2-vuotias ja vanhin noin 62-vuotias.

Yhteinen työskentelypäivä näyttäytyi moniäänisenä, keskustelua käytiin tärkeistä elämään liittyvistä teemoista (kuva 8). Lapset suhtautuivat kohtaamiseen tällaisessa isossa foorumissa luonnollisesti. Lapset osallistuivat rohkeasti ja olivat valmiita laittamaan itsenä likoon. Ujoimmatkin lapset uskaltautuivat toimintaan mukaan, myös draaman keinoin toteutettuun harjoitukseen. Lapset tekivät tarkkoja huomioita, kertoivat tunteistaan ja hienovaraisesti ketään syyttelemättä kertoivat kokemuksistaan lapsikylässä. Lapset toivat esille toiveitaan, että mitä muutoksia he aikuisten vuorovaikutukselta toivovat.

Kuva 8. Lasten ja aikuisten yhteisen työskentelypäivän antia.

Aikuiset vaikuttivat hieman hämmentyneiltä ja he pelkäsivät tällaisen toiminnan seurauksena vallan siirtymistä lapsille. Aikuisten osallistumisen aktiivisuus vaihteli. Kohtaamista tapahtui paljon toiminnallisten harjoitusten avulla. Harjoituksina käytettiin toisen kuunteluun keskittyviä harjoituksia joissa vuorovaikutus oli

pääosassa. Draaman keinoin käytiin ASSU- palaveria läpi. Harjoituksessa lapsi sai esittää aikuista. Aikuinen valittiin SOS- lapsikylään sijoitetun lapsen rooliin. Henkilöitä valittiin lapsen omiksi vanhemmiksi, läheisiksi, sijaisvanhemmaksi ja sosiaalityöntekijäksi. Esitettiin aitoa tilannetta ja harjoituksen jälkeen purettiin kokemuksia esityksen aikana heränneistä tunteista. Mietittiin asioita, mitkä ovat tärkeitä lasten mielestä tärkeitä huomioon otettavia asioita.

Toive

Yhteisen keskustelun tuloksena kaikki olivat yhtä miltä siitä, että luottamuksellinen ilmapiiri ja tasa- arvoinen kohtelu ovat tärkeimpiä asioita. Kaikkien osallistujien on hyvä olla tietoisia toiminnan säännöistä ja käytännöistä. Kannustaminen ja kiittäminen tekevät hyvää ja motivoivat vaikeissakin tilanteissa.

SOS- Lapsikylän kehittämispäivät 2015

Kehittämispäivät olivat syksyllä 2015 yksipäiväiset. Joka toinen vuosi ne ovat kaksi päivää kestävä. Kehittämispäiviin osallistuu SOS- Lapsikylän kaikista toimipisteistä kaikkien eri ammattiryhmien edustajia. Myös toiminnanjohtaja ja eri vastuualueiden päälliköt ovat mukana. Kehittäjänuorten edustajia osallistui mukaan kehittämispäiville kaikista muista toimipisteistä paitsi Ylitorniolta. Sieltä oli ennakoon toimitettu Power Point esitys ja itse tehty satu osallisuuden aiheesta. Useimmista kylistä oli mukana kaksi lasta, Vihannista ja Jyväskylältä oli yksi lapsi. Ajankäytön suunnitelmaa oli kysytty minulta päivien suunnittelun yhteydessä. Tämä lasten osuus sai 2 ja 1/2 h aikaa päivien ohjelmasta (liite 8) ja mielestäni se oli loistava osoitus siitä, että asiaa pidettiin tärkeänä.

Päivät pidettiin Lahdessa. Hanketyöryhmä oli suunnitellut lasten ohjelmaosuuden toimipisteen kehittäjänuorten kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Lapsille haluttiin järjestää päivien aluksi teemaan virittäytyminen, sekä mahdollisuus orientoitua omaan osuuteen. Lapset kohtasivat toisensa päivien aluksi erillisessä heille varatussa tilassa kahden hanketyöryhmän aikuisen kanssa yhdessä.

Käytiin fiiliksiä läpi ja tutustuttiin toisiin. Ohjelmaa kerrattiin ja aikaansaatiin rento ja iloinen tunnelma.

Yhteisiä ydinviestejä esiteltiin päivillä monilla luovilla tavoilla. Käytettiin maa-laamista, itse tehdyn sadun lukemista, näyttelemistä, yhteistä eri kehittäjänuorten ryhmistä tehtyä valokuvaesitystä, dialogia ja Power Point esityksiä. Lapset esittivät viestien sisältöjä yksilöinä, pareittain, yhdessä aikuisen kanssa tai koko ryhmänä. Tämän jälkeen ryhmätyöskentelyn avulla käytiin kolmen eniten puhuttaneen teeman ympärillä keskustelua ja etsittiin vastauksia teemoista johdettuihin kysymyksiin (liite 9). Ryhmien keskustelut purettiin ja aiheet tuotiin kaikkien yhteiseen keskusteluun.

Päivien päätteeksi toiminnanjohtaja palkitsi kehittäjänuoret lahjakortilla aktiivisesta osallistumisesta. Päädyttiin siihen, että SOS- lapsikylään perustetaan virallisesti oma kehittäjänuorten ryhmä ja tulevaisuudessa on mahdollista liittyä valtakunnalliseen kehittäjänuorten verkostoon.

6.2 Tulosten yhteenvetoa

Hankkeen tavoitteena oli osallisuuden lisäämisen avulla vahvistaa lasten hyvinvointia ja lisätä lapsen aktiivista roolia sijaishuollon aikana. Tarkoituksena oli saada SOS- Lapsikylän sijaishuollon asiakkaina olevat lapset osallisiksi kehittämistyöhön. Lasten kokemukset, mielipiteet ja toiveet haluttiin saada aikuisten tietoon ja toiveena oli, että SOS- Lapsikylän työntekijöille avautuisi syvällisellä tasolla sijaishuollossa elävän lapsen osallisuuden kokemuksen merkitys. Hankkeen tavoitteena oli vahvistaa tätä ymmärrystä ja pyrkimyksenä oli, että oivaltamisen kautta aikaansaatu vaikutus siirtyisi arkeen jokapäiväiseen hoito- ja kasvatustyöhön.

Hanke toteutui suunnitelman mukaan ja kehittäjänuorten ryhmät työskentelivät Osallisuuden lupauksen teemojen äärellä. Aikuiset saivat kehittäjänuorten viestejä kevään 2015 kuluessa ja ydinviestit välitettiin työyhteisöön yhteispalaverissa. Lapset jatkoivat ryhmien innoittamana keskustelua osallisuudesta kotona ja koulussa. He haastoivat aikuisia vuoropuheluun ja aktivoituivat käymään

keskustelua oikeuksistaan ja velvoitteistaan. Hiljaisemmat ja aremmat lapset kiinnostuivat keskustelemaan ryhmän innoittamana. Rohkeammat lapset toimivat ryhmässä esimerkkeinä. Keskustelun aiheina osallisuus ja lasten oikeudet kiinnostivat kaikkia. Lasten ryhmä osoittautui hyväksi menetelmäksi käsitellä osallisuus teemaa. Luovat ja toiminnalliset menetelmät lisäsivät työskentelyn mielekkyyttä. Ruoka oli tärkeä asia ryhmätapaamisissa ja palkkio toi hyvää mieltä ja osoitti arvostusta.

Joidenkin lasten kohdalla toiminnan herättämä yleinen aktivoituminen näyttäytyi osittain negatiivissävytteisenä aktiivisuutena koulumaailmassa. Opettajien kanssa joillakin lapsilla syntyi haastavia tilanteita ja lapset kyseenalaistivat sääntöjä ja olivat tietoisia oikeuksistaan. Lapset vaativat perusteluja asioihin ja toimintakäytänteisiin ja kyseenalaistivat asioita aiempaa enemmän. Koulun kulttuuri ei välttämättä tue tällaista toimintakulttuuria. Lasten toiminta koettiin huonona käytöksenä. Lapset kokivat opettajien suhtautumisen arvostuksen puutteena ja loukkaantuivat joidenkin opettajien asenteesta.

Aikuiset lähtivät prosessoimaan osallisuus teemaa työyhteisössä ja se näkyi työskentelyotteessa arjessa. Lasten kanssa käytiin syvällisiä keskusteluja, asiakassuunnitelmapalaverieihin valmistauduttiin huolella ja tiimeissä mietittiin aiempaa yksilöllisemmin jokaisen lapsen kokonaistilannetta, sekä huomioitiin henkilökohtaisia toiveita aiempaa enemmän. Vuorovaikutus lisääntyi yleisellä tasolla kyläyhteisössä. Aikuiset olivat kiinnostuneita lasten työskentelystä ja he kertoivat palautteena, että kehittäjänuorten ryhmätoiminta oli kuitenkin jotenkin irrallaan lapsikyläkotien arjesta. Aikuiset toivoivat enemmän tietoa aiheista ja lasten käymästä keskustelusta, sekä palautteista. Aikuisia hermostutti se asia, että lapset mahdollisesti puhuvat ryhmässä heistä tai lapsikyläkotia koskevista asioista. Pelkona oli mahdollinen lasten antama negatiivinen palaute ja myös se, että aikuisten ei ollut mahdollista olla selittämässä asioita omalta kannaltaan tai perustella mahdollisia käytäntöjä. Aikuisten mielestä pelkästään lasten kokemuksen myötä muodostunut kuva voi antaa yksipuolisen kuvan asiasta.

Lasten ja aikuisten yhteinen työskentelypäivä toteutui ja ydinviestien sisältöjä päästiin työstämään yhteisesti. Vihannin kylässä vain 5 aikuista osallistui päi-

vään. Hanketyöryhmän jäsenen mukaan kyse saattoi olla epätarkasta ohjeistuksesta tai syy oli ehkä asenteiden tasolla. Toimintaa ei mielletty niin tärkeäksi kuin se oli tarkoitettu. Muissa toimipisteissä lähes kaikki aikuiset osallistuivat. Jossain toimipisteessä aikuiset halusivat myös työskennellä Osallisuuden tason äärellä syvällisemmin. Pääosin aikuiset saatiin mukaan keskusteluun ja asioita pystyttiin tarkastelemaan yleisellä tasolla, eikä menty henkilökohtaisuuksiin. Osa aikuisista kyseenalaisti kuitenkin yhteisessä työskentelyssä lasten osallisuuden lisäämisen tärkeyden. He vetosivat siihen, että aikuisilla pitää olla auktoriteetti ja tällaisen työskentelyn tuloksena se saattaa murentua. Tunteet tulivat osittain mukaan aikuisten kommentteihin ja yhteiseen keskusteluun. Lapset pysyivät kuitenkin rauhallisina. Lapset olivat valmiita keskustelemaan kokemuksistaan, ajatuksistaan ja mielipiteistään avoimesti ja kuitenkin ketään syyttelemättä. He puhuivat kokemuksistaan yleisellä tasolla.

Kehittäjänuorten edustajat osallistuivat SOS- Lapsikylän kehittämispäiville syyskuussa 2015. Yhteisiä tärkeimpiä ydinviestien sisältöjä käsiteltiin siellä luovilla menetelmillä. Kehittäjänuorten osallistuminen kehittämispäivillä toimi virallisesti hankkeessa palautteen antamisen foorumina. Lasten viestit ja terveiset toimipisteistä tulivat aitoina suorassa vuorovaikutuksessa SOS- Lapsikylän henkilöstölle. Aikuiset olivat tällä kehittämisen foorumilla kohtaamassa ja kuulemassa lasten yhteisiä kokemuksia, ajatuksia ja mielipiteitä. Näin palautteen vaikuttavuus oli mahdollisimman voimakas. Tarkoituksena ollut tavoite, missä lasten ja aikuisten yhteisestä kehittämistyöstä muodostuu hankkeen kautta säännönmukainen toimintakäytäntö SOS- lapsikylän kehittämistyöhön, toteutui myös hankkeen tuloksena. Aikaansaatiin uusi virallinen rakenne, joka toimii jatkossa tärkeänä työn kehittämisen areenana.

Aikuisilta tuli ainoastaan positiivista palautetta siitä, että lapset olivat mukana SOS- Lapsikylän kehittämispäivillä. Yhteinen lasten ja aikuisten työskentely oli positiivinen kokemus monelle. Kirjallisissa palautteissa toivottiin, että lapset ovat jatkossa mukana kehittämispäivien suunnittelutyöryhmässä. Joissakin palautteissa toivottiin jatkossa sitä, että lasten lisäksi heidän syntymävanhemmat saataisiin mukaan kehittämistyöhön. Osallistuneita lapsia kiiteltiin rohkeudesta.

Moni aikuinen kirjoitti saaneensa runsaasti ajattelemisen aihetta. Aikuisten mielestä virkistävää oli nuorten erilainen ja rohkea tapa tuoda asioita esiin. Oli tärkeää kuulla lasten näkemyksiä hyvästä hoidosta ja huolenpidosta sekä aikuisten toiminnasta. Iloa tuotti monipuolinen asioiden käsitteleminen ja toiminnalliset harjoitukset.

Lasten palaute oli innostunutta. Toivottiin, että SOS- Lapsikylään perustetaan säätiön oma kehittäjänuorten ryhmä ja toimipisteiden ryhmät jatkavat säännöllistä työskentelyä. Toiveena oli, että jatkossa olisi mahdollisuus osallistua valtakunnallisiin kehittäjänuorten tapaamisiin. Lapset esittivät nämä toiveet toiminnanjohtajalle ja kaikille läsnä oleville aikuisille.

6.3 Osallisuuden toteutuminen Shierin teorian mukaan

Shierin (2001) teorian pohjalta tehdyn Osallisuuden lupauksen mukaan lasten osallisuutta voidaan tarkastella *aikuisten valmiuksien, mahdollisuuksien ja velvoitteiden kautta*. SOS- Lapsikylän sijaishuollossa olevilla lapsilla on pääosin kokemus siitä, että *1. Lapsia kuunnellaan*. Toiveena lapset esittivät, että henkilökohtaista aikaa olisi enemmän. Lasten kokemuksen mukaan silloin tulee parhaiten kuulluksi. SOS- lapsikylän rakenteet tukevat tätä asiaa. Hoitomallina oleva yhteisön tukema perhehoito mahdollistaa lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja kuuntelemisen. Laatua varmistavan toimintakäsikirja ohjeistaa työntekijöitä kuuntelemaan lapsia. Toimintaa säätelevät lait ja asetukset velvoittavat lasten kuunteluun. Aikuisten asenteissa on lasten mukaan parannettavaa. Kaikilla aikuisilla ei ole kaikissa tilanteissa riittäviä valmiuksia tai halua kuunnella lasta. Lasten mukaan aikuiset eivät kuule hyvää niin usein kuin huonoja asioita ja puuttuvat herkemmin negatiivisiin asioihin.

Lapset kokivat, että useimmiten lapsikylissä *2. Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa*. Lastensuojelulaki vaatii tukemaan lapsia mielipiteiden ilmaisemisessa. SOS- lapsikylissä on kiinnitetty huomiota siihen, että rakenteet tukevat lasten kuulluksi tuleamista. Kotipalaveri, palautelaatikko ja sähköinen palautejärjestelmä toimivat virallisina palautteen antamisen paikkoina ja lapset olivat niihin

tyytyväisiä. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa mukana oleminen, hyvinvoinnin- ja valmiuksien arviointilomakkeen täyttäminen aikuisen kanssa tukevat asiaa. Lapset kokevat kohtelun joskus kuitenkin epätasa- arvoisena ja oman mielipiteen kertominen voi lasten mielestä vaikuttaa kohteluun. Aikuisen asenteella ja valmiuksilla on iso merkitys lapsen tuen saamisen kokemuksessa. Aikuisten tulisi olla herkkiä vastaanottamaan lasten viestejä.

Lapset toivovat tasa- arvoista kohtelua näkemysten esittämisen yhteydessä. Lasten kokemusten mukaan osallisuuden tason *3 Lasten näkemykset otetaan huomioon* asiat toteutuvat melko hyvin. Aina lasta ei huomata ottaa aktiivisena toimijana mukaan omien asioiden hoitamiseen. Lapselta pitäisi kysyä mielipiteitä asioissa ja aikuisen tulisi huolehtia siitä, että lapselle selitetään asioita, prosesseja ja vaihtoehtoja ennen mielipiteen kysymistä.

Lapset mielestä heiltä kysytään mielipiteitä ja asioista keskustellaan paljon. Lapset toivoivat, että erityisesti säännöistä puhutaan yhdessä niitä laadittaessa. Perustelujen kuuleminen lisää sääntöihin sitoutumista. Lasten mielestä *4.Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon* monella tasolla. Päätösten jälkeen päätökset ja niiden perustelut tulisi kertoa lapselle. Kaikki lapset eivät välttämättä osaa niitä kysyä. Tärkeää on, että aikuinen toimii aktiivisesti ja luo sellaisen ilmapiirin että lapsen on helppo osallistua päätöksentekoon. Tämä vaatii lasten mielestä aikuisen oikeanlaista asennetta. Jos päätökset eivät ole lapsen toiveen mukaisia, niin aikuisen tulisi auttaa lapsia ymmärtämään perustelut ja mahdollisuuksien mukaan ohjata lasta toimimaan mikäli on mahdollista tehdä asialle vielä jotain.

Lapset kokevat osallisuutensa hyvin yksilöllisesti. Heidän mielestään jokainen lapsi tulisi nähdä erityisenä. Päätöksentekoon tulisi saada osallistua itselle sopivalla tavalla, iästä riippumatta. Lapset kokivat saavansa pääosin ikätasonsa mukaista kohtelua lapsikylissä ja siihen he olivat tyytyväisiä. *5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta ikätasoon nähden sopivasti yksilöllisesti.* Luottamusta ja molemminpuolista kunnioitusta lapset pitivät erityisen tärkeänä asiana. Aikuisen rauhallisuus on lasten mielestä tärkeä asia yhteistyössä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET, ARVIOINTI JA POHDINTA

Minulle itselleni lastensuojelutyön ammattilaisena sijaishuollossa olevien lasten osallisuuden merkityksellisyys on avautunut tärkeänä, erityisesti aikuisen työskentelyorientaatiossa huomioon otettavana asiana. Hankeen aikana vahvistui käsitys siitä, että lapset ovat valmiita kertomaan mielipiteitä kokemuksistaan ja tekemään yhdessä aikuisten kanssa kehittämistyötä. He toivovat että SOS- lapsikylissä jatketaan kehittäjänuorten työskentelyä ja asia varmistetaan luomalla kehittämiseen rakenteita. Aikuisten asenteilla on iso merkitys lasten osallisuuden kokemuksen aikaansaamisessa ja lisäämisessä sijaishuollon aikana. Näiden asenteiden tasolla työskentelyä on syytä jatkaa ja kutsua aikuisia tutkimaan rohkeasti omia työskentelytapoja ja niiden pohjalla olevia käsityksiä. Arjessa on tärkeää oppia pysähtymään rauhassa kuuntelemaan lasten viestejä - joskus hyvin hiljaisiakin.

SOS- lapsikylissä ei ole aiemmin ollut paikallisesti virallista rakennetta, jossa käydään säännöllisesti keskustelua siitä, että miltä elämä lapsikylässä tuntuu ja mitkä asiat ihmetyttävät ja mitä asioita olisi hyvä muuttaa. Kyse on lapsen oikeuksista, asemasta, arjesta, elämästä ja erityisesti vielä sijaishuollon asiakkaan näkökulmasta. Virallinen rakenne tarkoittaa säännöllistä aikaa ja paikkaa sekä resurssia tämän toiminnan mahdollistamiseen. Sellaisen järjestelmän luomista, jossa nimetyt työntekijät ovat vastuussa toiminnasta ja lasten tuottamien asioiden viemisestä eteenpäin käsittelyyn asianmukaisesti.

Isompana tavoitteena oli kehittää rakenne ja malli lasten edustukselliseen osallistumiseen SOS- Lapsikylän sijaishuollon kehittämistyöhön. Hankkeen työskentelymallilla pilotoitiin SOS- Lapsikylän sijaishuollossa olevien lasten osallistuminen viralliseen kehittämiseen. Uutta käytäntöä on tarkoitus jalostaa edelleen saadun kokemuksen myötä. Lasten edustuksellinen osallistuminen SOS- Lapsikylän sijaishuollon kehittämistyöhön on jatkossa mahdollista. SOS- Lapsikylän kehittäjänuoret on virallisesti perustettu ja työskentelylle on luotu hankkeen tuloksena suuntaviivat. Vuosittain eri toimipisteiden kehittäjänuorten ryhmistä lasten itse valitsevat edustajat kohtaavat toisensa. Lapsille luodaan virallinen ke-

hittämisen areena, jossa he pääsevät keskustelemaan kokemuksistaan, mielipiteistään ja toiveistaan. Tämän työskentelyn tuloksena syntyneet viestit tulevat osaksi SOS- Lapsikylän vuosittaista yhteistä kehittämistä. Kehittäjänuorten edustajat ovat mukana suunnittelemassa SOS- Lapsikylän kehittämispäiviä ja osallistuvat tärkeinä asiantuntijoina työntekijöiden kanssa kehittämistyöhön.

Tammikuussa 2016 SOS- Lapsikylän kehittäjänuoret saivat kutsun valtakunnallisten kehittäjänuorten verkostotapaamiseen Tampereelle. Päivän koollekutsujat olivat Tampereen kaupungin kehittäjänuoret, Perhehoitokumppanit Suomessa OY, Pesäpuu ry Selviytyjät ja Lastensuojelun Keskusliitto. Tapaamiseen osallistui 70 lasta ympäri Suomea. Lapset tulivat sijaishuollon eri toimintaympäristöistä käymään vuoropuhelua ja luomaan toimintamallia valtakunnallisella tasolla kehittäjänuorten ryhmien toiminnalle. Tapaamisessa käytiin erilaisten teemojen ympärillä keskustelua. Mukana olevat aikuiset ja lapset jakoivat ajatuksia ja kokemuksia elämästä, osallisuudesta, vaikuttamisesta ja haaveista, sekä työskentelivät teemojen äärellä yhdessä.

Hanke sai julkisuutta syksyllä 2015, kun Valtakunnallisilla sijaishuollon päivillä Lahdessa olin esittelemässä kehittämishanketta yhdessä Kaarinan SOS- lapsikylän kahden kokemusasiantuntijanuoren kanssa (liite 10). Puheenvuoroamme oli kuuntelemassa runsas joukko alan asiantuntijoita. Esityksen jälkeen vastasimme kiinnostuneiden aikuisten kysymyksiin. Mukana olleet lapset ansaitsevat erityismaininnan aktiivisesta osallistumisesta ja kiitoksen rohkeasta esiintymisestä ja mielipiteiden esiintuomisesta. Lokakuussa Lastensuojelu 2015 päivillä Helsingissä olin kutsuttuna asiantuntijana SOS- Lapsikylän puhujaksi (liite 10). Aiheena oli lasten mukana oleminen SOS- Lapsikylän kehittämistyössä. Esittelin hanketta puheenvuorossani ja myöhemmin olen saanut yhteydenottoja ja työskentelystä ollaan oltu kiinnostuneita.

Kehittämishankkeen prosessi toteutui suunnitellusti. En ole aikaisemmin ollut toteuttamassa näin laajaa hanketta, enkä ole myöskään aiemmin toiminut hankevastaavana. Hankkeen kuluessa luotin koko ajan hankkeen onnistumiseen ja minulla oli innostus ja vahva usko tämän asian tärkeyteen. Hanke palveli vahvasti työelämää ja sen aikana saatiin aikaan isoja konkreettisia uudistuksia.

LÄHTEET

Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M ja Korhonen, P. 2007(toim.). Taide keskellä elämää. Nykytaiteen museon Kiasman julkaisuja 106/ 2007. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Bardy, M. 2009 (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Bardy, M. 2013 (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Ernvall, I., Jahnukainen, J. 2013. Lapsen osallisuus Tapiolan SOS- lapsikylän arjessa. Opinnäytetyö. Sosionomi linja. Otaniemi: Laurea ammattikorkeakoulu.

Flöjt, A. 2000. Tunnetko olevasi osallinen eli mitä osallisuus on? Teoksessa Viitanen, Reijo (toim.) Nuorisokasvatus ammattina- interventioita osattoman nuoren arkeen. Nuorisotutkimusverkosto.

Gmeiner, H. 1982. SOS- lapsikylät. Nykyaikaisia kasvupaikkoja turvattomille lapsille (Itävaltalainen alkuteos: Die SOS- Kinderdörfer 1953). Innsbruck. SOS- Kinderdorf -Verlag.

Gmeiner, H. 1984. Vaikutelmia, ajatuksia, tunnustuksia (Alkuteos: Eindrücke, Gedanken, Bekennnisse 1978). Innsbruck. SOS- Kinderdorf - Verlag.

Gretschel, A. & Kiilakoski, T. 2012. Demokratiaoppitunti: lasten ja nuorten kunta 2010- luvulla. Nuorisotutkimusverkosto Helsinki: Hakapaino.

Hallintolaki 434/ 2003.

Hipp, T. & Palsanen, K. 2014 (toim.). Teoksessa Lasten osallistumisen etiikka– Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Kymmenen periaatetta. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Honkanen, K. 2013. Nuorten osallisuus SOS- lapsikylässä. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Hotari, K-E 2009. Lapsen osallisuus ja ikäsensitiivinen lastensuojelu. Teoksessa Bardy, M. 2009 (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Hotari, K-E., Oranen, M., Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. 2013 (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Hänninen, V. 2002. Kohtaaminen ja dialogisuus. Setlementti Naapurin ääni 1/2002.

Jokela, R. 2010. Lapsen osallisuus omassa asiakkuudessaan. Suomen SOS- lapsikyliin sijoitettujen lasten kokemuksia. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Avoin yliopisto. Kandinaatin tutkielma.

Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. STAKES ja Helsingin yliopiston kasvatuspsykologian yksikkö. Helsinki: Oy Edita Ab.

Koisti-Auer, A.-L. 2000. SOS- lapsikyläsijoituksen monet kasvot. Huostaanotto ja sijoitus SOS- lapsikylään - lasten, vanhempien työntekijöiden ja sosiaaliviranomaisten näkökulma. Huostaanotto- kriisin selvittely -projekti 2000. Espoo: SOS- lapsikylä ry.

Koisti- Auer, A- L. 2009. Olen sitä mieltä, että...SOS- lapsikylissä ja - nuorisokodissa asuvien lasten ja nuorten mielipiteitä arjesta, osallisuudesta ja oikeuksista. Kyselytutkimus 2009. Espoo: SOS- Lapsikylä ry.

Känkänen, P. 2006. Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS- kustannus.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Lapsen oikeuksien sopimus, SopS60 /1991, 12. artikla.

Lapsen osallisuuden vahvistaminen SOS- lapsikyläyhdistyksessä - työryhmän raportti ja suositukset 2014. SOS- Lapsikyläyhdistys. Helsinki.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, SE & Rantala, K. 2011(toim.). Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK- kirjat/ Lasten keskus Oy, 13- 23.

Mäkitalo, A-R., Nevanen, S., Ojala, M., Tast, S., Venninen, T. & Vilpas, B. 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Soccan ja Heikki Varis instituutin julkaisusarja nro 25. Helsinki: Yliopistopaino.

Niemelä, H. 2000. Koti SOS- lapsikylässä. Uusi mahdollisuus. Jyväskylä: PS- kustannus.

Nurmi, SE & Rantala, K. 2011. Näyn & kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki LK- kirjat/Lasten keskus Oy, 6- 10.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Multiprint 2008.

Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.

Pohls, M. 2012. Tavallista rakkautta. SOS- lapsikylätyö Suomessa. SOS- Lapsikylä ry. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria. Konstruktivismista realismiin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI- henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja. Tampere: Suomen yliopistopaino.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. Children & Society, 15, 2, 107- 117.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali - ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4.

SOS- Lapsikylän toimintakäsikirja 2009. SOS- Lapsikyläyhdistys. Espoo. Saatavilla SOS- Lapsikylän intranet.

SOS- Lapsikylän toimintakertomus 2013. Helsinki: SOS- lapsikyläyhdistys.

SOS- Lapsikylän vuosikertomus 2014. Helsinki: SOS- lapsikyläyhdistys.

SOS- Lapsikylä RY: n toimintasuunnitelma 2015. Helsinki: SOS- Lapsikyläyhdistys. Saatavilla SOS- Lapsikylän intranet.

SOS- Lapsikylän vuosi 2014. Helsinki: SOS- Lapsikyläyhdistys.

SOS Perhehoito, SOS-Lapsikylän opas 2015. Helsinki: SOS- Lapsikylä.

Suomen perustuslaki 731/ 1999, 6§.

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. 2009 (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. 2010 (toim.). Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2014. Lastensuojelu 2014 tilastoraportti. Viitattu 15.2.2016. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>.

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2016. Lapset, nuoret ja perheet. Dialogisuus ammattilaisen ja perheen välillä. Viitattu 23.3.2016. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/dialogisuus_ammattilaisen_ja_perheen_valilla.

Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2016. Lastensuojelun käsikirja. Työmenetelmät- ja välineet. Viitattu 21.3.2016 <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet>.

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision -making and child participation. Bristol: Policy Press.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3.korjattu painos. Tampere: Tampere: University Press.

Vanhanen, S. 2009. ”Mun kaikki on tärkeitä”. SOS- lapsikylään sijoitettujen lasten sosiaaliset verkostot. Turun yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

Vario, P., Barkman, J., Kiili, J., Nikkanen, M. Oranen, M., Tervo, J. ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Toinen painos. Helsinki: Aksidenssi Oy.

LIITE OSALLISUUDEN LUPAUS

**SOS
LAPSIKYLÄ**

**Osallisuuden
LUPAUS**

Kuuntelemme lapsia:

”Mä saan kertoa kelle aikuiselle vaan mun tärkeistä asioista ja aikuinen ottaa sen hyvin.”

”Saat valita itsellesi sopivan aikuisen, jolle haluat kertoa ajatuksistasi. Lupaan pysähtyä ja kuunnella sinua.”

Tuemme lapsia mielipiteiden ilmaisemisessa:

”Mä voin sanoa mun mielipiteen aina ja millä tavalla ite haluan. Sä haluat tietää mun mielipiteen.”

”Lupaan, että mahdollistan sinulle sopivan tavan ilmaista mielipiteesi, ajatuksesi ja tunteesi. Lupaan tukea ja rohkaista sinua.”

Otamme lasten näkemykset huomioon:

”Selität mulle asian ennen mielipiteen kysymistä, kuulet ja kunnioitat mun mielipidettä. Saan vaikuttaa asioihin. Kerrot jos toiveeni toteutuu.”

”Lupaan antaa sinulle riittävästi tietoa, että voit muodostaa mielipiteesi. Lupaan selvittää näkemyksesi ja ottaa sen huomioon. Perustelen tehdyt ratkaisut ja miten näkemyksesi ovat vaikuttaneet niihin.”

Otamme lapset mukaan päätöksentekoon:

”Sä pyydät mut mukaan päätöksentekoon ja teet osallistumisesta mukavaa. Kerrot mulle päätöksistä, miksi ne on tehty ja mitä voin tehdä, jos olen pettynyt.”

”Lupaan kannustaa sinua ja rakentaa tilanteita, joissa haluat osallistua ja tehdä päätöksiä. Autan sinua toimimaan, jos olet tyytymätön itseäsi koskeviin päätöksiin.”

Jaamme lasten kanssa valtaa ja vastuuta:

”Luostat mihun ja kohtelet niinku mun ikästä kuuluu. Kannustat mua elämään.”

”Lupaan kohdata sinut yksilöllisesti, jakaa valtaa ja vastuuta kanssasi ikä- ja kehitystasosi mukaisesti. Lupaan auttaa sinua vaikuttamaan elämääsi.”

SOS-Lapsikylä ry, Lapsen osallisuuden vahvistaminen -työryhmä (Mukaeltu Shierin (2001) osallisuudentasojia)

LIITE KYSELY

KYSELY LAPSILLE JA NUORILLE OSALLISTUMISESTA HOITO- JA KASVATUS-
SUUNNITELMANEUVOTTELUIHIN JA ASIASKASSUUNNITELMANEUVOTTELUIHIN

1. Millä tavoin voit osallistua sinua koskevien päätösten tekemiseen?

2. Tiedätkö, mikä on asiakassuunnitelmaneuvottelu?

kyllä _____ en _____

3. Tiedätkö, mikä on hoito- ja kasvatussuunnitelmaneuvottelu?

kyllä _____ en _____

4. Onko sinua pyydetty osallistumaan neuvotteluun?

kyllä _____ ei _____

5. Oletko ollut neuvottelussa mukana?

kyllä _____ en _____

Jos et ole osallistunut, miksi et?

6. Mikä helpottaisi oman mielipiteen kertomista?

7. Millainen asiakassuunnitelmaneuvoittelutilanne tai hoito- ja kasvatussuunnitelmaneuvoittelutilanne olisi mielestäsi hyvä? Kerro ideoita!

8. Mitä muuta haluat asiasta sanoa?

KIITOS VASTAUKSISTA !

LIITE Hankesuunnitelma toimipisteiden johtajille

Lähtökohtaisesti hankkeessa tavoitellaan sitä, että SOS- Lapsikylän sijaishuollon asiakkaina olevien lasten kokemukset, mielipiteet ja toiveet saadaan tietoon ja esille. Tavoitteena on, että heidän kokemuksensa otetaan huomioon työn kehittämisessä. Toiveena on, että työskentelyn kautta SOS- Lapsikylän työntekijöille avautuisi syvällisellä tasolla sijaishuollossa elävän lapsen osallisuuden kokemuksen merkitys. Hankkeen tarkoituksena on vahvistaa tätä ymmärrystä ja pyrkimyksenä on, että oivaltamisen kautta aikaansaatu vaikutus siirtyisi arkeen jokapäiväiseen hoito- ja kasvatustyöhön. Tavoitteena on vahvistaa osallisuuden kautta lasten hyvinvointia ja lisätä lapsen omaa toimijuutta sijaishuollon aikana. Suositusten mukaiset osallisuuden lupaus julisteen sisältämät asiat ja aiheet jalkautetaan hankkeen aikana työyhteisöön lasten ja aikuisten yhteisesti työestetäviksi.

Jokaisesta SOS- lapsikylän toimipisteestä toimipisteen johtajat valitsevat henkilön kehittämishankkeen työryhmään vastuuhenkilöksi. Kaksi nimettyä työntekijää joka toimipisteestä vastaavat Osallisuuden- lupauksen työstämisestä lasten ja nuorten kanssa. Lapset ja heidän omat mielenkiinnon kohteet ohjaavat teemojen käsittelyä. Hanketyöryhmä suunnittelee aiheiden ympärille väljän yhteisen ohjeistuksen helmikuussa 2015.

Jokaisen toimipisteen lapset ja nuoret kutsutaan kehittäjänuorten kokoontumisiin. Heitä valmistellaan ja motivoidaan aiheiden parissa työskentelyyn. Kaikki työntekijäryhmät otetaan mukaan osallisuus aiheen keskusteluun. Kuukausittain koko työyhteisön yhteispalaverissa Osallisuuden lupaus- julisteen teemojen aiheita työestetään yhdessä toimipisteessä kevään 2015 aikana.

Toimipisteet vastaavat taloudesta omalta kohdaltaan ja työntekijöiden työaika on yhdistyksen strategian mukaisesti mahdollisuus käyttää lasten ja nuorten osallisuusteeman työstämiseen ja syventämiseen. Osallisuus aiheena on strategiassa määriteltä tärkeäksi kehittämisen alueeksi.

(jatkuu)

Käytännössä hankkeessa rahaa käytetään kokoontumiskertojen tarjoiluihin, mahdollisesti pieniin materiaalihankintoihin. Jos työskentely sisältää käynnin johonkin lähialueen kohteeseen tai retken, niin se saattaa aiheuttaa pieniä kustannuksia. Jollei toimipisteessä ole kameraa dokumentointia varten, niin se saattaa olla kustannus johon rahaa tarvitaan.

Toimipisteissä kokoonnutaan viisi kertaa työstämään Osallisuuden lupaus julisteen teemoja lasten ja nuorten kanssa kevään 2015 aikana. Työskentelyä dokumentoidaan monipuolisesti kirjoittamalla, valokuvaamalla ja mahdollisesti videoimalla. Kokoontumisissa käytetään omia lapsikylän tiloja ja henkilökunta on pääosin omaa. SOS- Lapsikylän kehittämispäiville osallistuminen syyskuussa 2015 tuottaa kustannuksia niin matkustamisen kuin yöpymisten osalta. Alustavan suunnitelman mukaan jokaisesta toimipisteestä osallistuisi yksi tai kaksi nuorta kehittämispäiville syksyllä 2015. Tämä tarkoittaa n. 8-12 nuoren matkakustannuksia.

LIITE Perhehoitajan/ lapsikylävanhemman tehtävät (Nikkanen, H. 2015.SOS- Lapsikylä)

Perhehoitolaki 2015/T

Kelpoisuus §6: henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa ja henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva

- Yksityishenkilö
- Oikeus vapaaseen 12 vapaapäivää vuodessa, SOS 24 vapaapäivää

Lastensuojelulaki

- Poislukien rajoitustoimenpiteet § 64 – 74

Lapsi sijoitettu perhehoitajalle

- Vastuu perhehoitajalla
- Toimeksiantosopimus lapsikohtaisesti
- Lapsi tasavertainen muihin perheenjäseniin nähden
- Max 4 lasta

Työsopimuslaki 2001

- Työnantajan lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005
- Työntekijä
- Vuosiloma TES mukaisesti

Lastensuojelulaki

Lapsi sijoitettu laitospaikalle lapsikylään

- Vastuu kylänjohtajalla
- Max 7 lasta

Koti

- Järjestetään perhehoitajan yksityiskodissa
- Kodin yhteinen irtaimisto perheen omaisuutta
- Lapsen irtaimisto lapsen omaisuutta
- Perhe huolehtii asumiskuluista
- Perhe huolehtii kiinteistön hoidon järjestämisestä

Roolit, vastuut ja valtuudet

- Perhehoidon ideana elinikäiset ihmissuhteet
- Sijaisperhe elää yksityisperheenä, saavat tukipalvelua
- Perheen lasten asiat yhteisiä vain niiden työntekijöiden kesken, jotka työskentelevät lasten kanssa

Koti

- Työpaikka
- Kodin irtaimisto lapsikylän omaisuutta
- Asuminen veloituksetonta
- Kiinteistöpalvelut kylästä

Roolit, vastuut ja valtuudet

- Kaikilla työntekijän
- Kukin työntekijä vastuussa vuorolleen
- Lapset yhteisön ”yhteisiä” siinä määrin kuin on tarpeellista

- Perhe määrittää itse tukipalvelun tarpeen ja sisällön
- Miten velvoittaa tukipalveluihin?
- Työyhteisöön liittyvät asiat esim. palaverikäytännöt eivät kuulu perhehoitajalle

Talous

- Hoitopalkkio/lapsi
- Kulukorvaus/lapsi
- Yksityistalous

- Työyhteisön jäsen
- #### Talous
- Kuukausipalkka
 - Talousraha
 - Kirjanpitovelvollisuus

LIITE Kutsu

TERVETULOA KEHITTÄJÄNUORTEN RYHMÄÄN (Carlsson, S. 2015. Kaarinan SOS-lapsikylä).

TEIDÄN **ASiantuntemustanne** tarvitaan, kun keskustellaan SOS-Lapsikylän sijaishuollon aikaisesta lapsen ja nuoren osallisuuden kokemuksesta ja toteutumisesta.

HELMIKUUSSA aloitamme kylässä **viiden kerran ryhmän** johon juuri sinun toivotaan osallistuvan. Sinulla on mahdollisuus vaikuttaa nykyiseen ja tulevaan SOS- lapsikylän sijaishuollon laatuun ja palveluun.

Kokoonnumme yhteisellä arki -iltaisina ja erilaisen tekemisen ja toiminnan kautta mietimme **osallisuuden lupaus- julisteen teemoja** ja tarkoitus on kerätä ryhmäläisten tärkeimpiä viestejä aikuisille välitettäväksi. Loppukeväästä järjestetään kylässä **lasten ja aikuisten yhteinen työskentelyiltapäivä** näiden teemojen äärellä.

Sinä olet **pääosassa** ja voimme käyttää aikaa juuri sellaisiin asioihin mitkä nousevat **nuorten mielipiteistä ja ajatuksista**.

Ryhmään voit osallistua kun olet **täyttänyt 12- vuotta** ja toivomme että olet valmis osallistumaan jokaiseen **viiteen kertaan**. Yksi kerta kestää **1-2 h**.

Toivomme innokasta osallistumisista. Joka kerta **tarjolla on hyvää pikku purtavaa**.

Ilmoittaudu **Sarille tekstiviestillä p. 040 522 2015** ollessasi kiinnostunut kehittäjänuorista, niin Sari on sinuun yhteydessä kun ajankohdat on sovittu. Laita tekstariin ”nimesi ja olen kiinnostunut:D”

(jatkuu)

KEHITTÄJÄNUORTEN KOKOONTUMISKERRAT KEVÄT 2015

AIHEINA OSALLISUUSDEN LUPAUS JULISTEEN 5 TASOA

KESKIVIikko 4.3. KLO 17:30 -19:30

KUUNTELEMME LAPSIÄ

KESKIVIikko 25.3. KLO 17:30 -19:30

**TUEMME LAPSIÄ MIELIPITEIDEN ILMAI-
SEMISESSÄ**

KESKIVIikko 15.4. KLO 17:30 -19:30

**OTAMME LAPSEN NÄKEMYKSET HUO-
MIOON**

KESKIVIikko 6.5. KLO 17:30 -19:30

**OTAMME LAPSET MUKAAN PÄÄTÖK-
SENTEKOON**

KESKIVIikko 20.5. KLO 17.30-19:30

**JÄÄMME LASTEN KANSSA VALTAA JA
VASTUUTA**

TULETHAN MUKAAN ☺

OSALLISTUESSASI SAAT PALKKIOKSI JOKA KERTA LEFFALIPUN JA LEFFAKARKKIA,

SEKÄ MAITTAVAA ILTAPALAA.

NÄHDÄÄN YHTIKSELLÄ 4.3.TERVEISINSARI JA TAIJA

LIITE Kehittäjänuorten tapaaminen 4.3.2015 KLO 17.30 - 19.30

ALOITUS (n. 30 min) TERVETULOA RYHMÄÄN ASIANTUNTIJAN ROOLISSA

1. Spectra- valokuvakorttien avulla fiilisten käsittely jokainen vuorotellen (myös aikuiset)
2. kuulumiset – mitä elämässä/mielessä päällimmäisenä?
3. johdattelu kehittäjänuorten aiheeseen - Osallisuuden tasot.
 - Mitä työskentelyllä tavoitellaan? Miten prosessi etenee? (Sari)
4. Ryhmän yhteiset säännöt – yhteisesti puhutaan ja keskustellaan tarvittavista säännöistä ja KIRJATAAN NE FLÄPILLE. Säännöt on esillä joka kokoontumiskerta
5. Mitä odotuksia on ryhmälle? Suunnitellaan ja otetaan toiveita vastaan seuraavia kertoja ajatellen

RUOAN VALMISTAMINEN JA YHTEINEN RUOKAILU (n. 45 min, tortillat)

TUEMME LAPSIA MIELIPITEEN ILMAISUSSA – ASENNE (toive Kaarinan kylän nuorilta, n. 45 min)

A Minkälainen aikuisen asenne auttaa lapsia/nuoria kertomaan mielipiteen ja keskustelemaan tärkeistä asioista?

Kuvaile tällaisen aikuisen toimintaa ja vuorovaikutustapoja.

Miltä tuntuu kun aikuinen osaa tukea?

B. Minkälainen aikuisen asenne on silloin, kun lapsen tukeminen ei toteudu ja hän ei voi ilmaista mielipidettään rehellisesti?

Mitkä asiat ovat esteenä?

Mitä pitäisi tehdä jos tällainen aikuinen työskentelee lapsikyläkodissa?

Miltä tuntuu kun aikuinen ei osaa tukea?

Jaetaan liimalappuja ja niihin jokainen kirjoittaa omia ajatuksiaan .kohdista A ja B

Kerätään laput ja ryhmitellään ne teemoittain fläpille omiin osioihinsa. Etsitään yhteisiä asioita ja piirteitä ja keskustellaan niistä ryhmässä.

TERVEISIÄ KAARINAN KYLÄN AIKUISILLE – YDINVIESTIN MUOTOILU TÄSTÄ KERRASTA YHDESSÄ

LOPETUS ELI KOOTAAN PÄIVÄN TYÖSKENTELY JA SUUNNATAAN AJATUKSET SEURAAVAAN KERTAAN

Kokoonnutaan esim. lattialle polvilleen piirimuodostelmaan, tärkeää on että nähdään toisemme hyvin.

Kiitetään osallistujia ja nimetään jokainen asioita, joista on iloinen/tyytyväinen tänään (esim. ryhmän työskentelyssä).

Ohjaajat saavat tilaisuuden antaa positiivista palautetta ryhmälle ja kannustaa jatkoon. Kerrataan seuraava kokoontumisen ajankohta ja annetaan palkkio (leffalippu) ja karkit tällä kertaa osallistuneille. Mikäli ryhmästä nousee keskusteluun tärkeitä asioita ja näkökulmia, niin vetäjät voivat antaa niille tilaa harkintansa mukaan. Lapsille tulee kertoa myös, että mikäli joku asia jää ryhmän jälkeen mietityttämään, niin keneen voi ottaa yhteyttä ja miten ja milloin. On tärkeää että on mahdollisuus puhua asioista aikuisen kanssa. (Carlsson, S. 2015. Kaarinan SOS- lapsikylä.)

LIITE Tarina Simo siilistä

Olipa kerran pieni siili, joka iltaisin harhaili yksin pitkin metsäpolkuja. Hän ei uskaltanut mennä kotikoloonsa, koska vanhemmat usein riitelivät ja pitivät kotona kovaa meteliä. Joskus kotiin oli tullut myös muuta metsänväkeä vanhempien kanssa juhlimaan. Pikku siilin tilanteesta oli koulun väki huolissaan, sillä pikku siili oli koulussa usein hyvin väsynyt, eivätkä koulutehtäviäkään tuntuneet onnistuvan millään. Myös siiliperheen naapurit olivat nähneet pienen Simo-siilin myöhäänkin yksin pihalla harhailemassa. Metsänväelle oli tullut niin kova huoli Simo-siilistä, että he olivat ottaneet yhteyttä sosiaalitoimistoon, missä Päivi-pupu muiden kanssa oli päättänyt sijoittaa Simo-siilin sijaisperheeseen Katariina- ja Kalle-karhun luo, jossa hän saisi turvalliset ja rakastavaiset puitteet asua ja kasvaa.

Aluksi Simo-siili oli hyvin hämmentynyt tilanteesta ja kaipasi kovasti kotikoloonsa. Koska kaikki oli tapahtunut niin nopeasti, hän totesi jälkepäin, että kun minut otettiin huostaan, niin silloin ei kuunneltu mua. Simo olisi halunnut saada enemmän tietoa huostaanoton syistä. Pikku hiljaa Simo-siili alkoi kuitenkin tottumaan uuteen kotiinsa ja Katariina- ja sekä Kalle-karhuun sekä uuden kodin askareisiin ja sääntöihin. Simo-siili sai itselleen kivan oman huoneen ja hän pääsi nukkumaan ihanan puhtaan peiton alle. Välistä kun Simo-siili halusi keskustella jotain aikuisten kanssa, hänestä tuntui, ettei aikuinen kuuntele häntä koska se vain hääräsi keittiössä. Hän tiesi siitä, että häntä kuunnellaan kun aikuinen katsoo häntä. Simo-siilistä tuntui myös erittäin kivalta kun hän tulee koulusta, niin Katariina- ja Kalle-karhu ovat iloisia ja kyselevät kaikkia asioita.

Simo-siili sai lähimetsästä uusia kavereita ja kysyi usein saisiko hän mennä niiden luo leikkimään ja hänet luvattiin mennä. Simo-siili toivoi kovasti uutta tietokonetta sekä omaa hevosta. Sellaisista asioista Simo-siilin oli helppo puhua sijaisvanhemmilleen. Hän ei kuitenkaan uskaltanut jostain syystä ottaa esille, että hän haluaisi käydä useammin sukulaissiiliensä luona kylässä. Hän olisi myös halunnut soittaa isä ja äiti siilille, mutta jotenkin asian ottaminen esille oli niin kovin vaikeaa. Siili toivoi mielessään, että Katariina- ja Kalle-karhu olisivat ottaneet yhteydenpitoasian puheeksi. Simo-siili keskusteli mieltä askarruttavista asioista sosiaalityöntekijä Päivi-pupun kanssa ja Päivi kysyi, millaisille aikuisille mielestäsi olisi helppoa puhua tällaisista asioista. Simo-siilin mielestä sellaisille, jotka ovat kilttejä, mukavia, tykkäävät lapsista ja kuuntelevat sekä ymmärtävät hänen huoliaan tai esimerkiksi omalle äidilleen. Päivi-pupu rohkaisi Simo-siiliä ottamaan asian puheeksi, koska sellaisia aikuisiahan Katariina- ja Kalle-karhu ovat, mutta myös Simo-siilin omille vanhemmilleen asioista voisi aina puhua. Sosiaalityöntekijä Päivi-pupu ehdotti myös Simo-siiliä osallistumaan seuraavaan Simoa koskevaan asiakassuunnitelmapalaveriin. Siellä hän pääsisi osallistumaan ja kertomaan oman mielipiteensä itseään koskevista asioista ja kuulemaan yhteydenpitoon liittyvistä järjestelyistä. Simo-siiliä jännitti kovasti asiakassuunnitelmaan osallistuminen, mutta sijaisvanhemmat Katariina- ja Kalle-karhu lupasivat auttaa Simoa valmistautumaan ja olemaan tukena palaverissa. Tämä asia ja kokemus helpottivat kovasti Simo-siilin oloa sisältäpäin ja se näkyi myös ulospäin. Simo-siilin silmät loistivat ilosta ja hänen oli huomattavasti helpompaa olla. Hän sai kokemuksesta myös uskallusta jatkossakin osallistua omien asioiden hoitamiseen. Sen pituinen se satu. (Kehittäjänuoret 2015. Ylitornion SOS- lapsikylä.)

LIITE Kehittämispäivien ohjelma

KEHITTÄMISPÄIVÄT

Aika: 28.9.2015 **Paikka:** Hotelli Scandic Lahti, Vesijärvenkatu 1, 15100 Lahti

puhelin 03 339 3911 (vastaanotto), e-mail lahti@scandichotels.com

Päivien pj. Anna-Liisa Koisti-Auer

ALUSTAVA OHJELMA

11.30	Lounas	
12.30	Tervetuloa kehittämispäiville ja esittäytyminen	
	Anna-Liisa Koisti-Auer	
12.50–14.30	Mitä arvoa SOS-Lapsikylä tuottaa perheiden hyvinvointiin ja lastensuojeluun?	
	Jari Ketola	
14.30	Kahvi	
15.00 – 17.30	Lapsen osallisuus	
	Toimipisteiden kehittäjänuoret ja aikuiset	
17.30–17.45	Tauko	
17.45	Hyvä hoito Lapsikylässä	
	Hyvä hoito Lapsikylässä -työryhmä	
18.45	Palaute ja päättäminen	
Noin klo 19.30	Illallinen Hotelli Scandic Lahti	(SOS- Lapsikylä)

LIITE Ryhmätyö 1., 2. ja 3. ja kehittämispäivien palaute. (SOS- Lapsikylä. SOS- Lapsikylän intranet/Lastensuojelu, Osallisuus).

Ryhmätyö 1. Miten osoitat lapselle /nuorelle että olet läsnä ja kuuntelet?

- Katsekontakti (jos lapsi kykenee) ja kehonkieli
- Keskeyttää muun tekemisen, kuuntelee, ei tee muuta samaan aikaan (voi toki tehdä yhdessä)
- Kannustaa lasta puhumaan lisää, esim. esittämällä selventäviä kysymyksiä, vastaa kysymyksiin
- Aikuinen valmis vastaamaan sen mitä osaa/tietää
- Järjestää yksilöllistä aikaa, on saatavilla lapselle
- On rauhallinen
- On luotettava, mutta kertoo, jos asia on vietävä eteenpäin
- Syventyy asiaan
- Empatian osoittaminen
- Luottamuksen osoittamisesta kiittäminen
- Ei painosta puhumaan
- Sanoittaa tunteita
- Varmistaa onko ymmärtänyt oikein
- Kysyy nuorelta, millaista tukea odottaa aikuiselta
- Antaa nuorelle mahdollisuuden palata asiaan
- Osoittaa tukensa, yhdessä tästä selvittää
- Jos ei juuri nyt ole aikaa/vastausta niin varmistaa, että asiaan palataan (sanoo reilusti, jos on huono hetki, myös oma tunnetila huomioiden)
- Jokainen lapsen asia on merkityksellinen

Ryhmätyö 2. Miten osoitat lapselle /nuorelle, että olet luottamuksen arvoinen?

- Luottamus vaatii aikaa
- Täytyy tuntea hyvin, vastavuoroisuus, molemminpuolinen luottamussuhde
- Ei käytä väkivaltaa
- Aikuisen täytyy olla tasapainoinen ja kiltti
- Ei lupaa mitään, mitä ei voi pitää
- On kiinnostunut nuorelle tärkeistä asioista ja muistaa mitä nuori on sanonut
- Kuuntelee nuorta
- Antaa anteeksi
- Uskottavuus arjen teoissa
- Sovituista /luvatuista asioista kiinnipitäminen
- Antaa nuorelle vapauden/mahdollisuuden sanoa sanottavansa
- Kertoo nuorelle mistä asioista on kerrottava eteenpäin, rehellisyys
- Vaitiolovelvollisuus ("en juorua eteenpäin nuoren asioista")
- Toimii johdonmukaisesti ja ennakoitavasti
- Pystyy puhumaan myös vaikeista asioista
- Tasapuolisuus
- Kiitoksen sanominen
- Anteeksi pyytäminen ja omien virheiden myöntäminen (tapojen muuttaminen, tunnollisuus, vastuullisuus)
- Sanoista tekoihin

Ryhmätyö 3. Miten otat kaikkien mielipiteet huomioon tasapuolisesti päätöksenteossa?

- Kaikki kutsutaan paikalle
- Annetaan tilaa ja riittävästi aikaa
- Kuunnellaan toisia
- Arvostava ilmapiiri ja asenne
- Hyväksyvä kohtaaminen, hyväksytään erilaiset ajatukset
- Dialogi
- Kaikille tieto, mihin on tulossa (ennakointi ja valmistaminen)
- Mahdollisuus valmistautua
- Kuullaan kaikkien mielipiteet, vaihtoehtoiset menetelmät käyttöön
- Päätöksen perustelut pitää käydä läpi huolella
- Tilanne pitää tehdä kaikille mukavaksi
- Jos mahdollista lapselle/nuorelle sopiva aika
- Varmistetaan, että kaikki ovat ymmärtäneet päätökset ja sen seuraukset sekä perustelut, saa kysyä
- Herkkyyttä kuulemiseen, tarvittaessa aikalisä
- Tauot ja tarjoilut!
- Aikuinen muistaa arjessakin tasapuolisen päätöksenteon

Kehittämispäivä 28.9.15 muistio [Vain luku] - Microsoft PowerPoint

Tiedosto Aloitus Lisää Rakenne Siirtymät Animaatiot Diaesitys Tarkista Näytä Apuohjelmat Muotoilu

Poista tausta Korjaukset Väri Taiteelliset tehosteet Muuta kuva Pakkaa kuvat Muuta kuva Muuta kuva Muuta kuva Muuta kuva Muuta kuva Muuta kuva

Kuvatyylit

Korkeus: 15,94 cm
Leveys: 23,91 cm

Diät Jäsenys

7 SOS LAPSIKYLÄ Yhteenveto päivänstä ja mitä vien mukani työhöni

8 SOS LAPSIKYLÄ Yhteenveto päivänstä ja mitä vien mukani työhöni

9 SOS LAPSIKYLÄ Yhteenveto päivänstä ja mitä vien mukani työhöni

LUOTTAMUS
HYVÄ RUOKA
PERUSTARPEET
LÄSNÄOLO
TASA-ARVOINEN KOHTAAMINEN
VUORO-VAIKUTUS
YKSILÖLLISYYS
TURVALLINEN ARKI
KUNNIOITUS
TILAA
ARIEN TEOT
AIKA
AITO VÄLITTÄMINEN
KUUNTELEMINEN

- ❖ Anteeksi pyytäminen ja antaminen
- ❖ Osallisuuden merkitys
- ❖ Lapsen kokemus hyvästä hoidosta
- ❖ Luottamus
- ❖ Mahdollistaa nuorten foorumin toiminnan jatkumisen
- ❖ Asenne
- ❖ Pysähdy, anna aikaa ja kiitä
- ❖ Sallitaan ja kannustetaan yhteydenpitoa lapsen /nuoren läheisiin

Dia 9/9 "6_Office-Design" suomi 81% 16:06 1.4.2016

LIITE Valtakunnalliset sijaishuollon päivät 2015 ja Lastensuojelu 2015 ohjelmat

Lastensuojelun Keskusliitto - Ohjelma

http://www.lskl.fi/lahti_2015/oh

- 9.20–10.00 Lasten oikeudet sijaishuollossa
Tuomas Kurttila, lapsiasiavaltuutettu
- 10.00–11.45 Alaseminaarit
Tarkemmat tiedot alla
- 11.45–13.15 Lounas
- 13.15–13.30 Tervetuloa lastensuojelupäiville 2016
Jyväskylään
- 13.30–14.15 Syrjäytymisen tie ja sen
katkaiseminen
Hannu Lauerma, lääketieteen tohtori, psykiatrian ja
oikeuspsykiatrian erikoislääkäri, psykoterapeutti
- 14.15–14.45 Kahvitauko
- 14.45–15.00 Nuorten päivän terveiset
- 15.00–15.45 Lainsäädännön muutokset ja
vaikutukset sijaishuoltoon
Annika Juurikko, hallitussihteeri, Sosiaali- ja
terveysministeriö
- 15.45–16.00 Päätössanat
Hanna Heinonen, toiminnanjohtaja, Lastensuojelun
Keskusliitto

KESKIVIIKON ALASEMINAARIT

1. VOIKUKKIA-alaseminaari: Kokemuksia vanhempien tukemisesta lapsen sijoituksen aikana - TÄYNNÄ!

Käytännön kokemuksia ja tuloksia vanhempien tukemisesta lapsen sijoituksen aikana. Esittelijoinä sosiaalialan ammattilaiset ja vanhemmat.

a) VOIKUKKIA-toiminta - Virpi Kujala ja Iina Järvi:

- Vertaistukiryhmädeasta verkostohankkeeseen
- Tuloksia ja kokemuksia vuosien varrelta
- Toimivien käytäntöjen käsikirja
- Ammatillisten ohjaajien kokemukset vertaistukiryhmistä ja ryhmien hyödyistä sosiaalisuudessa

b) VOIKUKKIA- alueellinen juurruttamistyö ja kokemukset Satakunnassa - Marketta Raivio

- VOIKUKKIA-toiminnan juurtuminen Satakuntaan, sijoitettujen lasten vanhempien tukemisen kehittäminen, (Rauman malli) kokemukset ja tulokset

c) VOIKUKKIA- vanhempien ääni: kokemuksia ryhmistä ja kehittämistyöstä Mareena Heinonen ja vanhemmat

- Mareena Heinonen ja pitkään toiminnassa mukana ollut vanhempi kertovat vanhempien terveiset, kokemuksia ryhmistä, vertaisohjaajana toimimisesta ja kehittämistyöstä.
- Tulevaisuus VOIKUKKIA- hankkeen jälkeen: vertaistukiryhmät ja tukihenkilötoiminta

2. Hyvä sijoitus lasten ja nuorten näkökulmasta

a) Nuorten hyvästä tulemisesta sijaishuoltoon Johanna Barkman, kehittämisspäälikkö, Lastensuojelun erityisosaamiskeskus Pesäpuu ry.

b) Lapset ja nuoret rakenteiden kehittäjänä Sari Carlsson, apulaisjohtaja, Kaarinan SOS-lapsikylä

c) Kun sisu ei riitä - sijaishuollon ja koulun yhteistyö osana hyvää sijoitusta. Johanna Liukkonen, sosiaalityöntekijä, Pesäpuu ry Elisa Oraluoma, psykologi, Pesäpuu ry Maire Saksola, erityisopettaja, Pesäpuu ry Christine Välivaara, projektipäälikkö, Pesäpuu ry

3. Onko työnilolle lupa sosiaalisuudessa? - TÄYNNÄ!

OHJELMA	
TI 20.10.2015	
8:30-9:00	Ilmoittautuminen ja aamukahvi
9:00 – 9:10	Päivien avaus ja puheentohtajan alku sanat Heidi Viikman tuotoja Vanha Satama koulu
9:10-11:20	Lasten oikeudet ja lastensuojelu - Lapsen etu ja osallisuus lastensuojelussa – mistä on kyse? - Sosiaalihuoltolain uudistuksen vaikutukset lastensuojeluun – kokovia havainnointoja. Virve-Maria de Godzinsky OTL, VT, tohtorikoulutettava Valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti Puheenvuoro sisältää 10 minuutin tauon
11:20-12:20	Lounas
12:20-13:05	Imatralainen Investointi hyvän lapsuuden puolesta - Monialainen työ lasten ja perheiden tukena - Irti pois lähtetäminen kulttuurista
13:05-13:50	Tina Kirmanen toimialajohtaja Imatran kaupunki Ankkuri-malli - Lähtökohia ja työskentelyn peruseräkkeet - Moniammatillisen yhteistyön haasteet ja hyödyt
13:50-14:20	Jonna Laitonen lastensuojelun sosiaaliohjaaja Hämeen poliisilaitos / Hämeenlinnan Ankkuri Puheenvuoro ON PERUUNTUNUT! Tampereen kaupunki - Huostaanotot laskuun! Tampereen kaupunki
14:20-14:40	Maria Päivänen Tilajohtaja Tampereen kaupunki
14:40-15:40	Kysy & Keskukselle asiantuntijoiden kanssa KYSY & KESKUSTELE -osion aikana pääset kysymään ja keskustelemaan asiantuntijoiden ja kollegoiden kanssa lastensuojelun ennaltaehkäisevistä toiminista, niiden vaikuttavuudesta ja taloudellisista kuin sosiaalisistakin vaikutuksista.
15:40-16:00	Pirkko Heiske työyhteiskoulutaja, FT, kirjailija Puheentohtajan yhteenveito päivässä

KE 21.10.2015	
8:30-9:00	Ilmoittautuminen ja aamukahvi
9:00 – 9:10	Päivien avaus ja puheentohtajan alku sanat Jaana Inkiä peritiasiamies HUS
9:10-10:10	Miten lasten katoinkohtelu tunnistetaan -hoitoyön suositus - millaista lasten katoinkohtelu on - moniammatillisen yhteistyön haasteet Aune Finck kehittämispäällikkö, TT, dosentti THL
10:10-10:20	Tauko
10:20-11:20	Vanhempien eron vaikutukset koko perheeseen Jaana Inkiä peritiasiamies HUS
11:20-12:20	Lounas
12:20-12:50	Vanhemmuuden vahvistaminen – CASE Porvoo - Asiakkaiden osallisuus omien palveluiden suunnittelussa - Avopalvelut ja ennaltaehkäisevät toimet - Palveluiden vaikuttavuuden arviointi ja tuloksia
12:50-13:20	Annikka Immonen lapsiperheyön päällikkö Porvoo kaupunki
13:20-13:50	Folio-malli – lapsystävällinen oikeus - Mikä on Folio-malli? - Asiantuntija-avustajan rooli - Perheiden ja asiantuntijoiden kokemuksia ja mallin tuloksia
13:50-14:20	Ritva Leminen lastenvolvoija Espoon kaupunki
14:20-14:40	SOS-Lapsikyä: Lapsen osallisuuden vahvistaminen
14:40-15:30	Sari Carlsson apulaajohtaja kaartaan SOS-Lapsikyä Kysy & Keskukselle asiantuntijoiden kanssa
14:40-15:40	KYSY & KESKUSTELE -osion aikana pääset kysymään ja keskustelemaan asiantuntijoiden ja kollegoiden kanssa lastensuojelun ennaltaehkäisevistä toiminista, niiden vaikuttavuudesta ja taloudellisista kuin sosiaalisistakin vaikutuksista.
14:40-15:40	Laatusuostuksen käyttö lastensuojelun arviointityökaluna Vantaalla - Miten laatusuostuksia käytettiin - Mitä tuloksia saatiin - Mitä vaikutuksia laadun arvioinnilla oli.
14:40-15:40	Hanna Tulensalo kehittäjäsosiaalityöntekijä Vantaan kaupunki